

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عنوان: افغانستان

مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی
آبان ۱۴۰۲

شناسنامه گزارش

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عنوان:

بررسی افغانستان

مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

نویسنده: نجمه سوری ناصری

سعیده به نژاد

ناظر: شهرام عیدی زاده

واژگان کلیدی: افغانستان، سرمایه گذاری در افغانستان، تجارت، ایران.

تاریخ انتشار: آبان ۱۴۰۲

نشانی: مشهد مقدس - خیابان امام خمینی - جنب باغ ملی - ساختمان اتاق بازرگانی - کد پستی: ۹۱۳۷۷۳۴۱۹۵

آقایان بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

فهرست

مقدمه

- کشور افغانستان با حدود ۶۵۰ هزار کیلومترمربع وسعت و تقریباً ۲۸ میلیون نفر جمعیت و بیش از ۹۳۰ کیلومتر مرز مشترک با ایران، جایگاه و اهمیت ویژه‌ای به لحاظ ژئواکونومی و ژئواستراتژیکی در بین همسایگان ایران دارد. علاوه بر این، اشتراکات در دین، تاریخ، فرهنگ و بویژه زبان، دو کشور جمهوری اسلامی ایران و افغانستان را با پیوندهای عمیق و ناگسستنی به هم وصل میکند و زمینه برقراری روابط و مناسبات در سطوح سیاسی و اقتصادی و فرهنگی را فراهم می‌کند.
- هر چند افغانستان به لحاظ اقتصادی جزو کشورهای توسعه نیافته محسوب می‌شود، اما با نگاهی دقیق به منابع و ذخایر طبیعی آن به نظر می‌رسد که جزو کشورهای ثروتمند جهان باشد و صرفاً به دلیل نبود امنیت و توان مدیریتی و عدم دسترسی به فناوری‌های لازم، نتوانسته از این ذخایر به خوبی بهره‌برداری نماید. وجود منابع آبی و نیز انواع سنگهای قیمتی و کانی، پتانسیل‌های اقتصادی بالقوه‌ای به این کشور بخشیده است.

بیان مسئله

با توجه به مشترکات فراوان فرهنگی، زبانی، تاریخی و تمدنی انتظار آن است که سطح روابط دو کشور بسیار بیشتر و بالا تر از آنی باشد که اکنون هست. در یک نگاه کلی به روابط میان افغانستان و ایران، باید گفت که علیرغم آنچه در ظاهر دیده میشود، این روابط در واقع، چندان گسترده و عمیق نیست و هنوز مشکلات و نگرانیهای بسیاری در روابط میان دو طرف باقی است. از این رو اتخاذ سیاستها و راهبردهای کاربردی در این منطقه ضروری به نظر میرسد و با توجه به حضور کشورهای بسیاری از شرق و غرب دنیا در این کشور، پرداختن به منافع ملی نیازمند شکل گیری دیپلماسی فعال و چندجانبه است.

آفاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بررسی وضعیت افغانستان

مقدمه

- هر چند افغانستان دارای ظرفیت های بالقوه فراوانی از جمله موقعیت استراتژیک جغرافیایی، موجودیت نیروی جوان کار و دسترسی به منابع سرشار طبیعی است، اما این منابع به تنهایی برای دستیابی به رشد اقتصادی و توسعه تجارت کافی نیست. افغانستان برای استفاده از اهرم تجارت برای توسعه فراگیر اقتصادی باید از منابع خود بصورت موثر بهره برداری نماید، موانع شناسایی شده را برطرف کند و از وضعیت کنونی که حاکی از تجارت محدود، صادرات محصولات ابتدایی و واردات محصولات نهایی عبور کند.

مقدمه

- با این حال، افغانستان کماکان ناامنی و عدم اطمینان سیاسی را تجربه میکند. در سال ۲۰۱۹ برای ششمین سال پیاپی، تلفات غیرنظامیان در افغانستان از ۱۰ هزار نفر فراتر رفت. بحران آوارگی نیز همچنان ادامه دارد. تعداد آوارگان داخلی ناشی از درگیری های خشونت بار داخلی از ۳۶۹ هزار و ۷۰۰ نفر در سال ۲۰۱۸ به ۴۶۲ هزار و ۸۰۳ نفر در سال ۲۰۱۹ افزایش یافته است. در ضمن تعهدات مالی جامعه بین المللی به افغانستان در سال ۲۰۲۰ پایان یافته است و همین امر بر دامنه نااطمینانی در مورد سطح کمک آینده و پایداری هزینه های امنیتی و توسعه ای دولت افزوده و ادامه رشد اقتصادی و سرمایه گذاری در این کشور را با ابهام هایی مواجه کرده است زیرا بانک جهانی تأکید دارد که این کشور همچنان به تداوم کمک های مالی جامعه وابسته جهانی است. در این بین، خروج غیرمنتظره و بدون برنامه ریزی ایالات متحده از افغانستان در اگوست ۲۰۲۱ (مرداد ۱۴۰۰) اوضاع فعلی و آینده این کشور را در ابعاد گوناگون با ابهامات و پیچیدگی های زیادی مواجه ساخته است (اسماعیلی، ۱۴۰۰).

به قدرت رسیدن طالبان و عدم به رسمیت شناختن آن

- به دنبال یک شوک راهبردی در سال ۲۰۲۱ و یک بحران ناشی از عقب نشینی نظامی غرب، تمایل نداشتن دولت و نیروهای امنیت ملی افغانستان برای قدرت، طالبان وارد کابل شدند. خروج زود هنگام نیروهای آمریکایی از افغانستان و سقوط کابل به دست طالبان پیامدهای مهمی برای منطقه و سیاست بین‌المللی به طور گسترده تر خواهد داشت.
- یکی از بزرگترین چالش‌ها و مشکلات طالبان در زمینه تشکیل و تداوم حکومتش در افغانستان مساله به رسمیت شناخته شدن از سوی جامعه بین‌المللی است و به نظر می‌رسد اکثر قریب به اتفاق کشورهای جهان تمایلی برای به رسمیت شناختن طالبان ندارند و سعی دارند از طریق کانال‌های ارتباطی با طالبان در تماس باشند. با وجود تلاش طالبان در ارائه یک چهره موجه از خود در عرصه بین‌المللی، مساله عدم رسمیت طالبان از سوی جامعه جهانی می‌تواند چالش‌های زیادی را در زمینه اقتصادی به وجود آورد، زیرا با مسدود شدن دارایی‌های طالبان و تحریم‌های بین‌المللی عملاً ارتباط اقتصاد افغانستان با جهان کمرنگ خواهد شد و این مساله منجر به ایجاد چالش‌های اقتصادی برای طالبان در زمینه حکومت‌داری خواهد شد.
- طی نشست سازمان همکاری‌های شانگهای در سپتامبر ۲۰۲۱، ایران، پاکستان، تاجیکستان و ازبکستان سه پیش‌شرط را برای به رسمیت شناختن رسمی رژیم طالبان مطرح کردند: ایجاد یک دولت فراگیر، به رسمیت شناختن حقوق بشر و جلوگیری از گسترش خشونت در مرز. یک سال بعد، درگیریهایی خشونت‌آمیز در امتداد مرز مشترک با پاکستان، تداوم نقض حقوق بشر در سراسر کشور و ادامه فعالیت گروه‌های تروریستی در داخل کشور، مانع از تحقق تلاش طالبان برای به رسمیت شناختن رسمی حتی از سوی کشورهای همسایه شد (شفیعی، ۱۴۰۱).

چشم انداز اقتصاد افغانستان از منظر بانک جهانی

THE WORLD BANK

در نخستین گزارشی که بانک جهانی اندکی پس از استقرار طالبان در کابل ارائه کرد، ترکیب عواملی چون آشفتگی، حکومت طالبان، شدیدترین خشکسالی ۷۰ سال اخیر، بحران کرونا، تحریم ها علیه طالبان، قطع کمک های بین المللی و وابستگی شدید اقتصاد این کشور به کمک های خارجی را زمینه ساز بدترین بحران اقتصادی افغانستان در دو دهه اخیر برشمرد.

بر مبنای این گزارش، رشد اقتصادی تا آینده ای قابل پیش بینی همچنان منفی باقی خواهد ماند، گسترش فقر بی سابقه خواهد بود و دستاوردهای اقتصادی دو دهه اخیر احتمالاً در مدت کوتاهی از بین خواهد رفت.

یافته های گزارش نشان میدهد از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۰ افغانستان به طور متوسط سالانه ۸.۵ میلیارد دلار کمک بین المللی دریافت کرده است که معادل ۴۳ درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور است. کمک های بین المللی ۷۵ درصد مخارج عمومی و ۵۰ درصد بودجه کشور را تشکیل میداد و ۹۰ درصد مخارج امنیتی دولت نیز از این کمکها تأمین می شد. بر مبنای داده های گزارش، ۶۷ درصد مردم افغانستان زیرخط فقر قرار دارند و با تحولات اخیر، ده میلیون نفر دیگر احتمالاً زیرخط فقر خواهند رفت (مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۱).

رشد اقتصادی در افغانستان

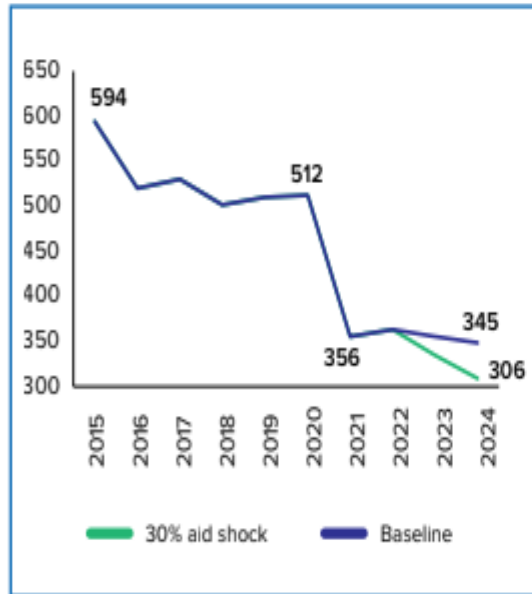
Source: IMF(2023)

تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۲ پس از انقباض ۲۰.۷ در سال ۲۰۲۱ به میزان ۳.۶ درصد کاهش یافته است. با جمعیت تخمین زده شده توسط سازمان ملل در حدود ۴۰ میلیون نفر و تولید ناخالص داخلی ۱۴.۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱، افغانستان در میان کشورهای دارای کمترین درآمد در سرانه در جهان قرار دارد.

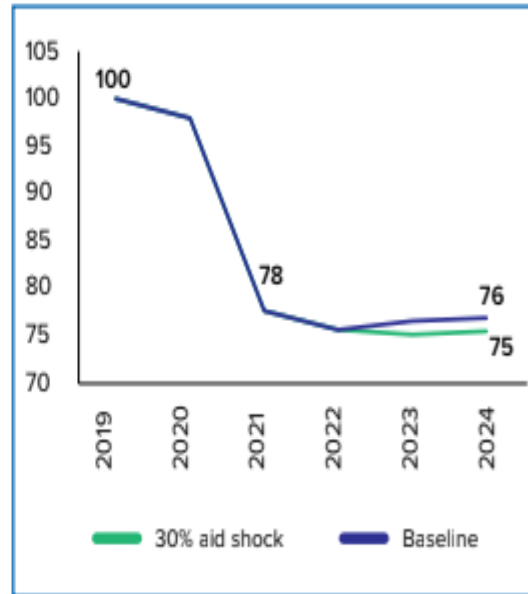
دفتر برنامه انکشافی ملل متحد (UNDP) رشد تولید ناخالص داخلی واقعی را ۱.۳ درصد در سال ۲۰۲۳ و ۰.۴ درصد در سال ۲۰۲۴ پیش بینی کرده است. اما تولید ناخالص داخلی سرانه مطابق تخمین ها از ۳۵۹ دلار در سال ۲۰۲۲ به ۳۴۵ دلار در سال ۲۰۲۴ کاهش یابد که بلاخره افغان ها را با مشکلات سخت تری دامن گیر خواهد کرد. مهمتر از همه، این پیش بینی ها فرض می کند که حمایت بین المللی از افغانستان در حدود ۳,۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ باقی خواهد ماند.

رشد اقتصادی در افغانستان

نمودار دوم: عاید سرانه (به دلار امریکایی)

نمودار اول: سطح تولیدات ناخالص داخلی حقیقی (۱۰۰=۲۰۱۹)

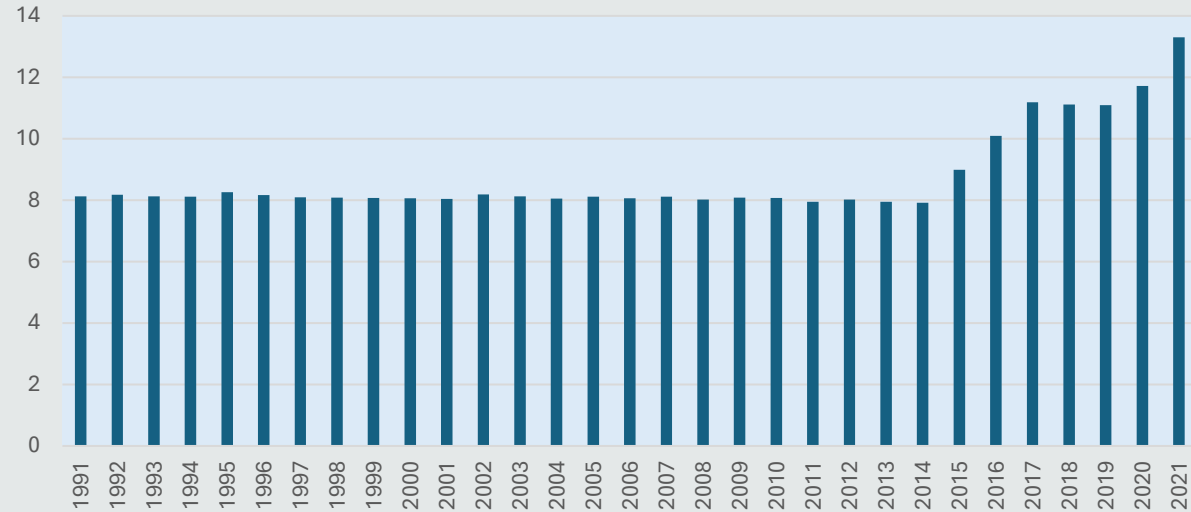
منبع: معلومات تولید ناخالص داخلی GDP از NSIA، معلومات جمعیت از پیش بینی های کارکنان سازمان ملل و UNDP است

به خاطر سیاست های محدود کننده مقامات طالبان در قبال زنان که ممکن است باعث کاهش کمک های بین المللی شود. این دورنما همچنین در معرض خطرات مربوط به مشکلات اقتصادی در کشورهای همسایه، وخامت شرایط امنیت داخلی و شرایط اقلیمی نیز قرار دارد.

اگر سطح کمک های سال ۲۰۲۲ تا ۳۰ درصد در سال ۲۰۲۳ و بعد عمدتاً به دلیل محدودیت های حقوق زنان کاهش یابد، سطح تولید ناخالص داخلی واقعی ۲۵ درصد کمتر از سطح سال ۲۰۱۹ خواهد بود و درآمد سرانه اسمی از ۵۱۲ دلار بر اساس برآورد در سال ۲۰۲۰ به ۳۳۲ دلار در سال ۲۰۲۳ کاهش خواهد یافت.

unemployment

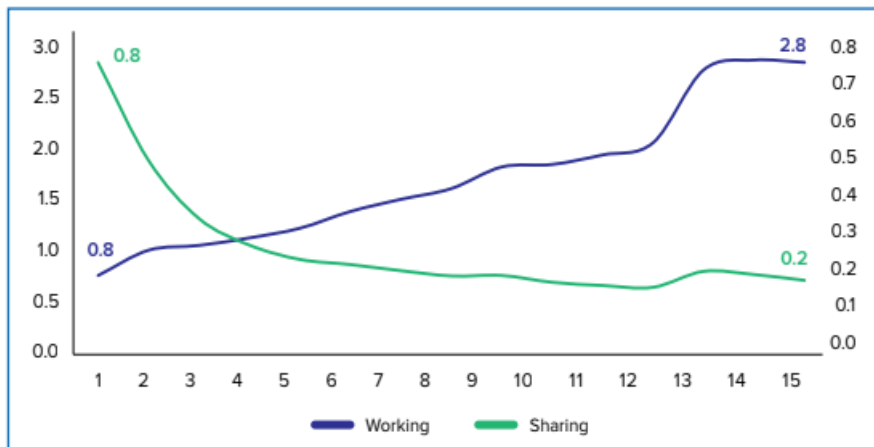
Source: WDI(2023)

نرخ بیکاری

بر اساس داده های منتشر شده کمترین نرخ بیکاری در افغانستان ۶.۷۰ درصد و بیشترین نرخ بیکاری در ۲۰۲۱ به میزان ۱۳.۷۰ درصد است. با سقوط شاخص های اقتصادی به دنبال آن تحول در نظام سیاسی افغانستان، تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۱ بیش از ۲۰ درصد کاهش یافت؛ یعنی اقتصاد افغانستان حدود یک پنجم نسبت به سال گذشته، کوچک تر شد. کاهش تولید به معنای از دست رفتن مشاغل و گسترش محرومیت اقتصادی است. اکنون وضعیت رفاهی در افغانستان به گونه ای است که خانوارها به سختی می توانند معیشت خود را تأمین کنند. بر اساس گزارش های بانک جهانی، تا نیمه سال ۲۰۲۲ (تابستان ۱۴۰۱) نزدیک به دو سوم خانوارهای این کشور امکان تهیه غذا و دیگر اقلام اساسی را نداشتند. این موضوع به اندازه ای جدی است که بانک جهانی نسبت به بحران انسانی در همسایه شرقی هشدار داده است.

نمودار هشتم: کارگران بر اساس اندازه خانوارهایی که حداقل یک مرد/ زن مشغول به کار هستند در ۳۰ روز گذشته (تعداد - محور چپ و به عنوان سهم از کل اعضای - خانوار محور راست)

منابع: WbAAR۰۲۲

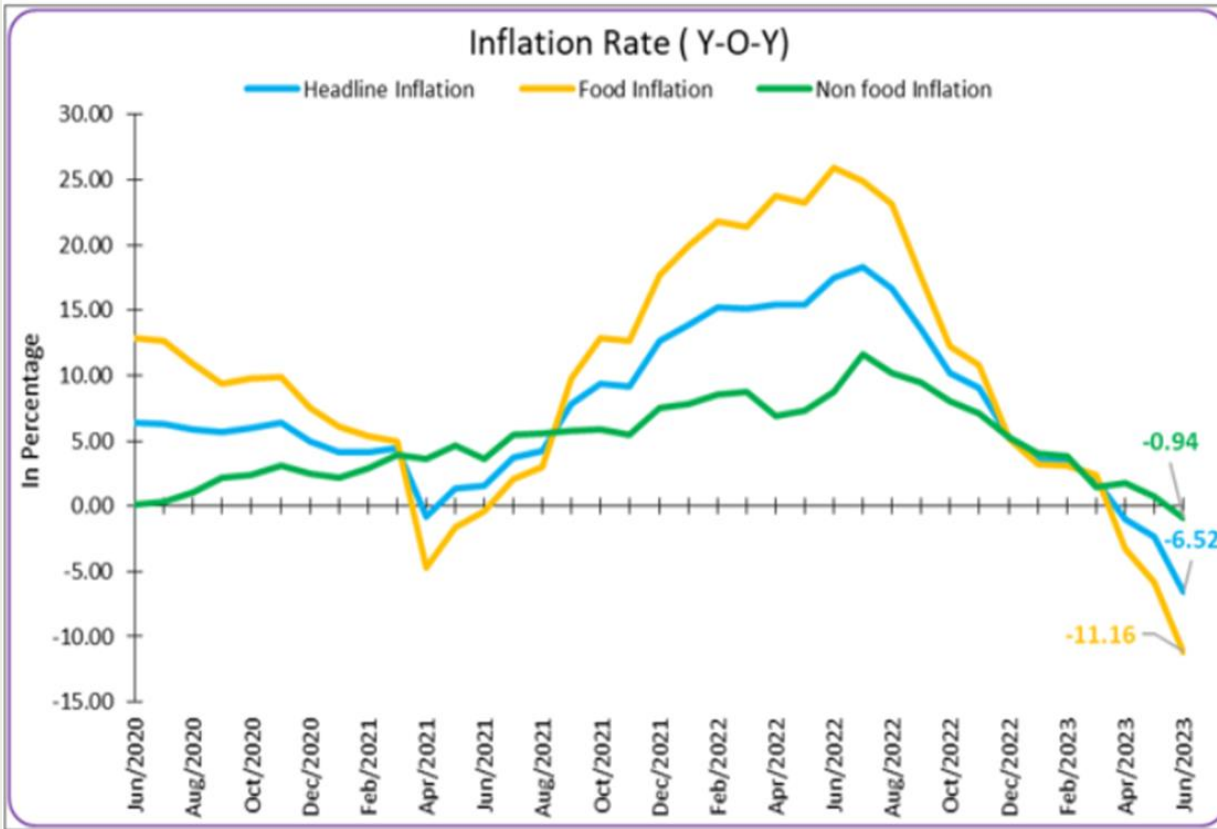
Source: IMF(2023)

در میان خانوارهای دو نفره، یک عضو کار می کند، اما این تعداد در خانوارهای ۱۵ نفره تنها به ۲.۸ نفر می رسد. خانوارهای بزرگتر لزوماً فرصت های شغلی یا بهره وری بیشتری نداشتند.

نرخ تورم

Afghanistan in Programme Development Nations United(2023)

نرخ تورم مواد غذایی و غیر غذایی در افغانستان ارقام منفی را در سال ۲۰۲۳ نشان میدهند که می‌توان دلایل تورم منفی را در دو دسته‌بندی قرار داد: رخدادهای نامطلوب خارج از اقتصاد و سیاست‌های اقتصادی.

رخدادهای بیرونی می‌توانند عواملی باشند که پیامدهای اقتصادی به دنبال دارند. به طور مثال شرایطی که در آن مردم آنقدر نسبت به آینده بدگمانند که ممکن است پس‌انداز بیشتر برای روبه‌رو شدن با شرایط سخت آینده را به خرج کردن در امروز، ترجیح دهند. بنابراین در چنین شرایطی می‌توان گفت کاهش تقاضای کل، سطح عمومی قیمت‌ها را کاهش می‌دهد و تورم را منفی می‌کند. شاید مورد افغانستان به این تحلیل نزدیک باشد.

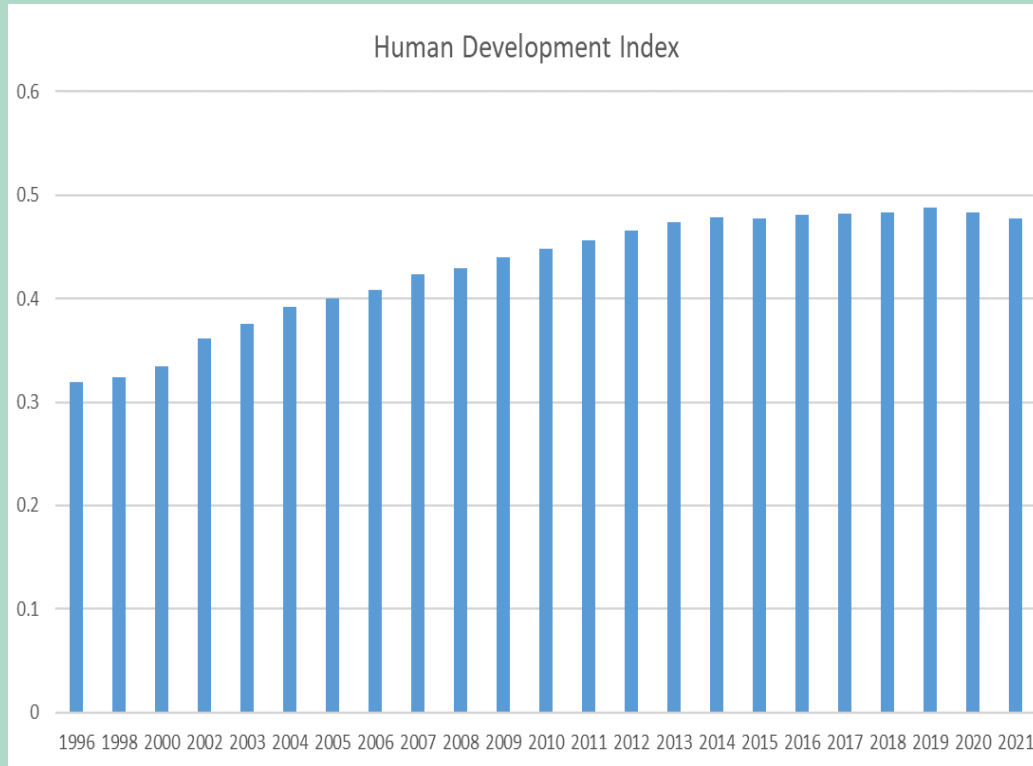
سیاست‌های اقتصادی می‌توانند دلیل دیگری برای منفی شدن تورم باشند. این دسته از عوامل، می‌توانند تورم منفی در ژاپن را توضیح دهند. در واقع با اینکه مساله بیشتر کشورها از جمله ایران با تورم، مهار کردن و کنترل آن است، ژاپن چندین دهه تورم کاهشی، منفی و رشد اقتصادی کم را تجربه کرده است.

شاخص توسعه انسانی

افغانستان از جمله کشورهای جهان سوم در شرایط به شدت بحرانی و جنگ‌های داخلی و تحمیلی از یک‌طرف و گسترش فقر، نابرابری اجتماعی (قومیت، جنسیت و طبقاتی) جایگاه این کشور را در جدول کشورهای توسعه یافته از منظر شاخص توسعه انسانی در کنار کشورهای جنوب صحرای افریقا قرار داده است که حداقل در کنار کشورهای همسایه ده مرتبه در سطح نازل قرار گرفته است. در رده بندی کشورها جایگاه آن ۱۶۹ ام با داشتن شاخص انسانی ۰.۵۱۱ شاخص عمومی را در نظر گرفته است.

عامل عقب ماندگی افغانستان در امر توسعه انسانی نا امنی و جنگ‌ها قلمداد شده است و البته در سال ۲۰۲۰ با سر گرفته شدن گفتگوهای صلح شاخص‌های امید به زندگی را بیشتر ساخته و تغییر اندکی در این بخش رو نما شده است در حالی که در سایر بخش‌ها از یک دهه به این طرف به شدت افت داشته است.

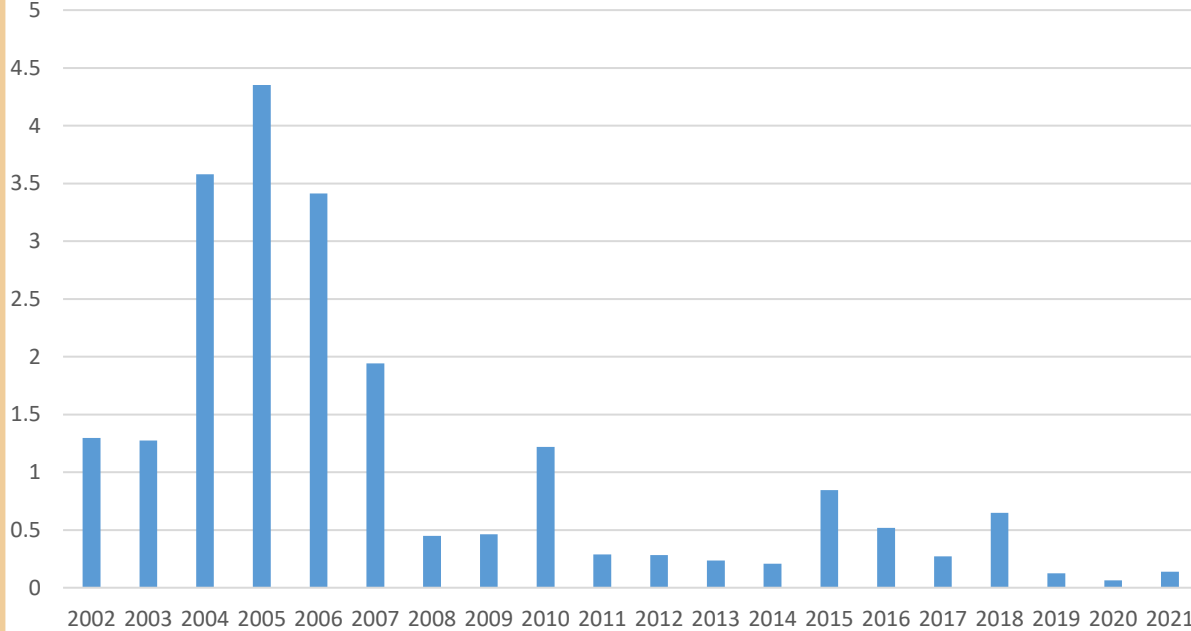
Source: WDI(2023)

سرمایه گذاری مستقیم خارجی، جریان خالص ورودی

Foreign direct investment, net inflows (% of GDP)

Source: WDI(2023)

کمترین سرمایه گذاری در افغانستان در سال ۲۰۲۱ با رقم ۰.۰۶ درصد GDP و در سال ۲۰۲۱ با اندکی افزایش به ۰.۱۳ درصد GDP رسیده است

پس از استقرار طالبان و گزارش های منتشر شده شرکت های خارجی علاقه مند سرمایه گذاری به ارزش ۱۰ میلیارد دلار در این کشور هستند. سرمایه گذاری کشورهای خارجی در زمان تسلط طالبان بر افغانستان در بخش های معادن، زراعت، برق، حمل و نقل و خط آهن انجام شده است. بخش هایی که قرار است در آینده روی آن سرمایه گذاری شود بازسازی گمرکات، ارائه خدمات حمل و نقل هوایی، ترانزیت، ایجاد پارک های صنعتی و خط آهن خواهد بود.

شرکت های خارجی دو میلیارد دلار در بخش های استخراج معادن، ارائه خدمات در فرودگاه ها و ایجاد پارک های صنعتی سرمایه گذاری کرده اند.

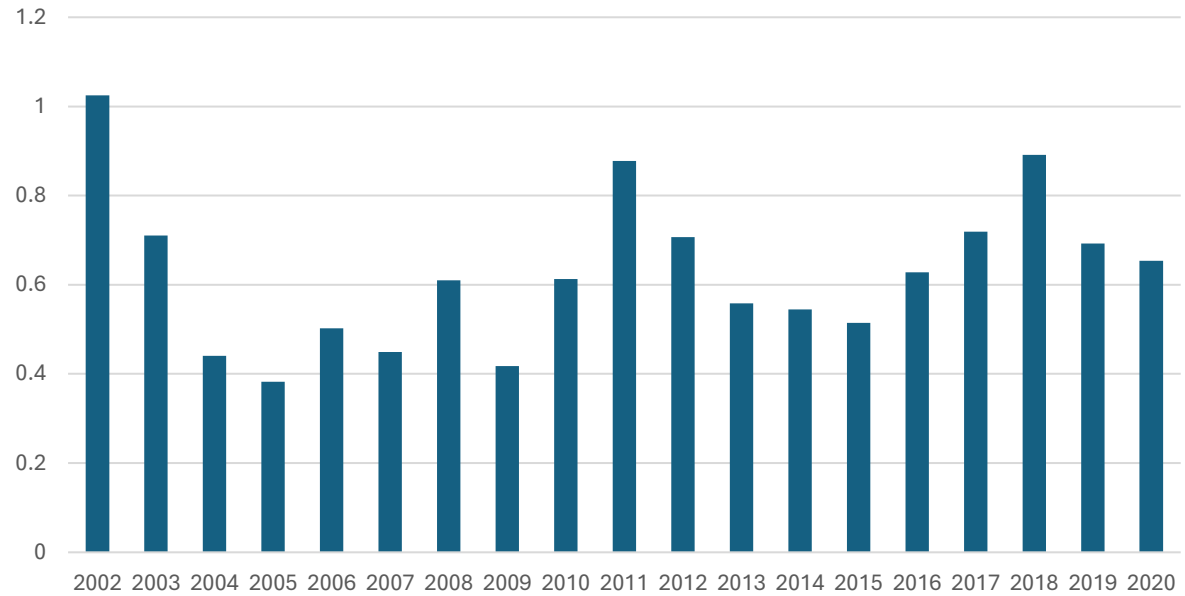

مجموع رانت منابع طبیعی

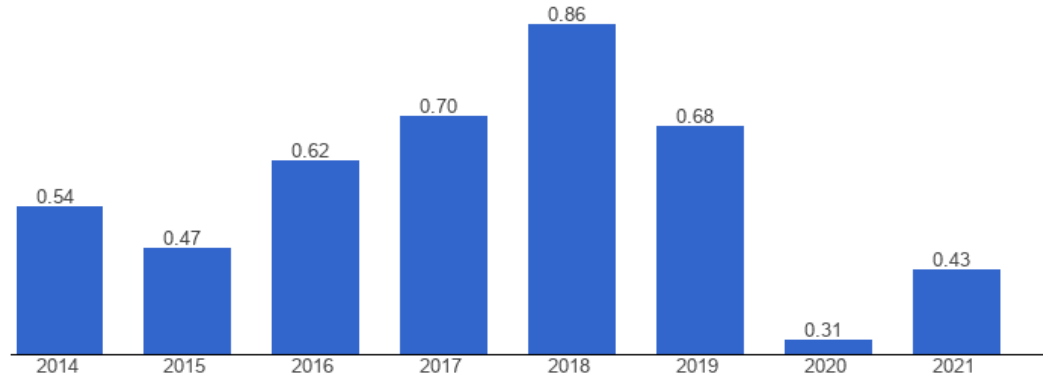
افغانستان کشوری دارای منابع سرشار می باشد. مهم ترین منابع طبیعی افغانستان عبارتند از معادن فلزات، سنگ های قیمتی و مینرال ها، گاز طبیعی، نفت، ۷۵ میلیارد متر مکعب آب شیرین، ۱۹۳ میلیون هکتار جنگل، ۵۰۰ نوع پرنده، ۱۲۰ نوع حیوانات وحشی، ۹ ماه انرژی خورشیدی با حرارت های مختلف، ۳۰ میلیون هکتار چراگاه و کوه های پربرف می باشد.

Total natural resources rents (% of GDP)

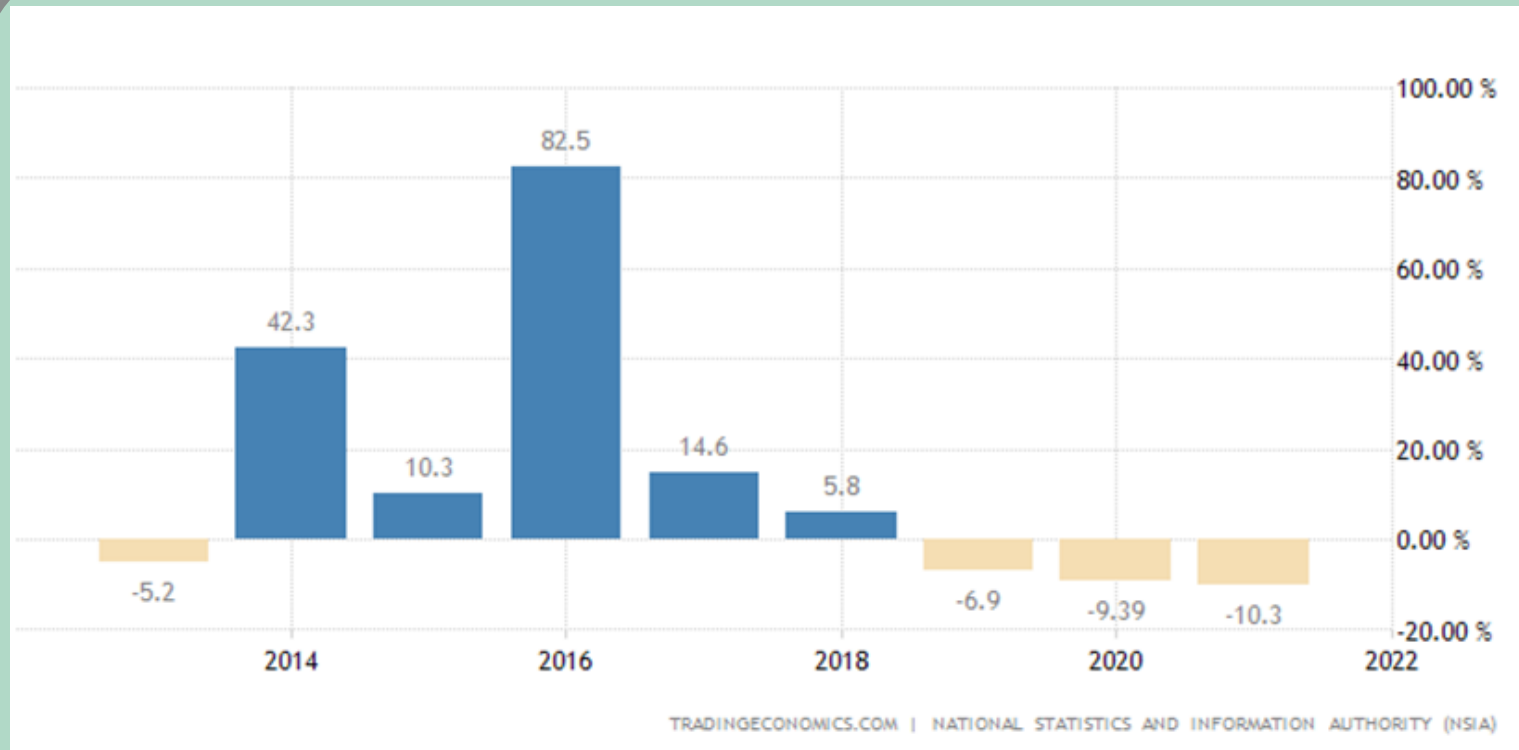
Recent values

Natural resources income

استخراج معادن

Source: Trading economics.com(2023)

از سال ۲۰۱۹ تا سال ۲۰۲۱ بر اساس داده های منتشر شده روند استخراج معادن منفی بوده است

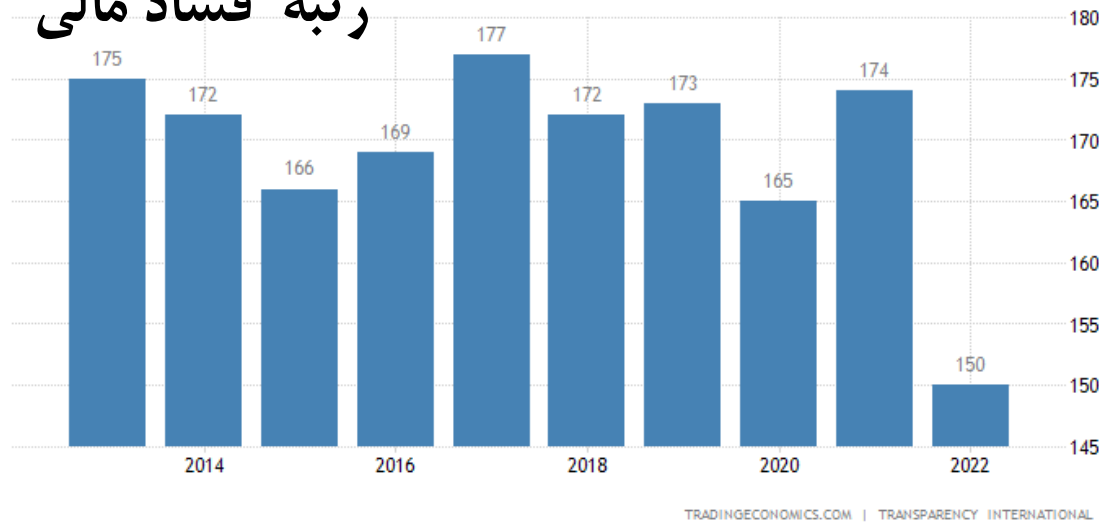

شاخص فساد مالی

رتبه فساد مالی

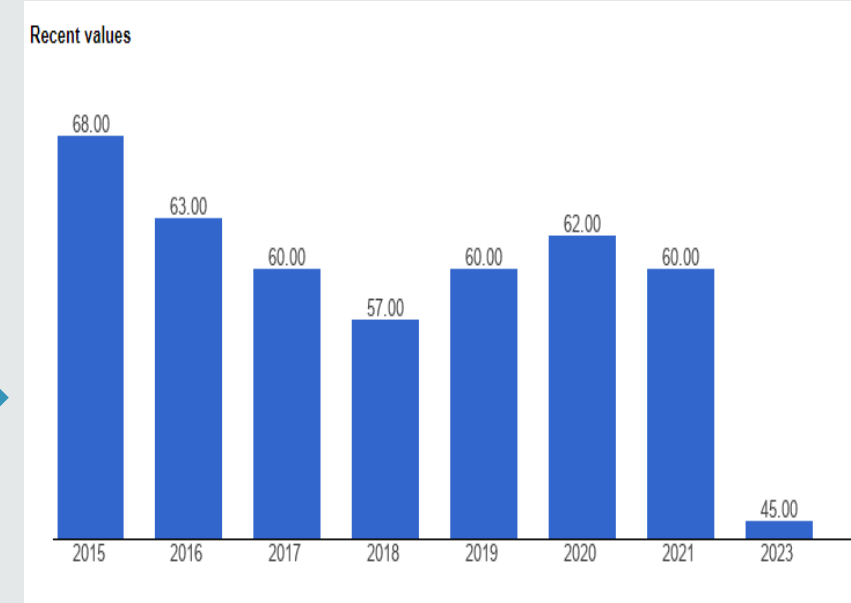
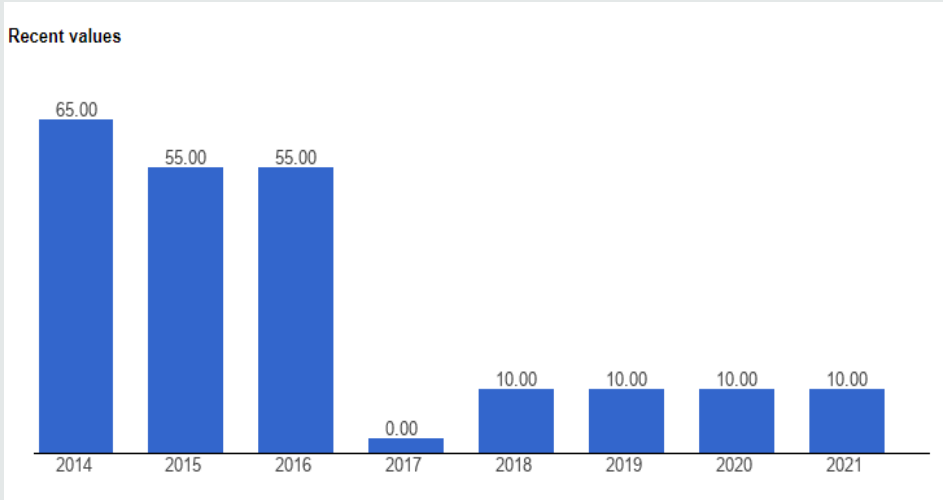

فساد مالی صاحبان مقام و قدرت در سطح داخلی کشورها و نیز در سطح جهانی، به چالش اساسی در جوامع بشری تبدیل شده است. گوناگونی مصادیق فساد مالی از یک سو و عواقب مخرب آن در نظام اقتصادی کشورها از سوی دیگر، بر اهمیت توجه به این جرم و راه کارهای پیش گیری و مبارزه با آن می افزاید.

تشکیل کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد، از اقدامات دولت ها برای مبارزه با این پدیده در سطح بین المللی است، اما توجه به راه کارهای پیش گیری از فساد در سطح داخلی کشورها نیز بسیار مهم است. بنابراین توجه به پیش گیری وضعی، اجتماعی و زودرس از جرم فساد مالی در حقوق داخلی خالی از فایده نیست. بررسی ها در کشور افغانستان نشان میدهد که در یک روند افزایشی شاخص فساد مالی در سال ۲۰۲۲ افزایش یافته است.

آزادی اقتصادی

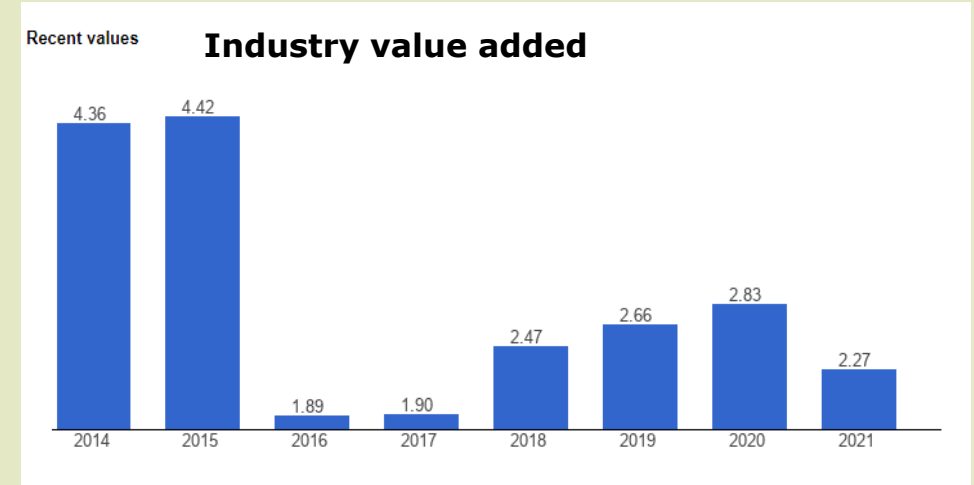
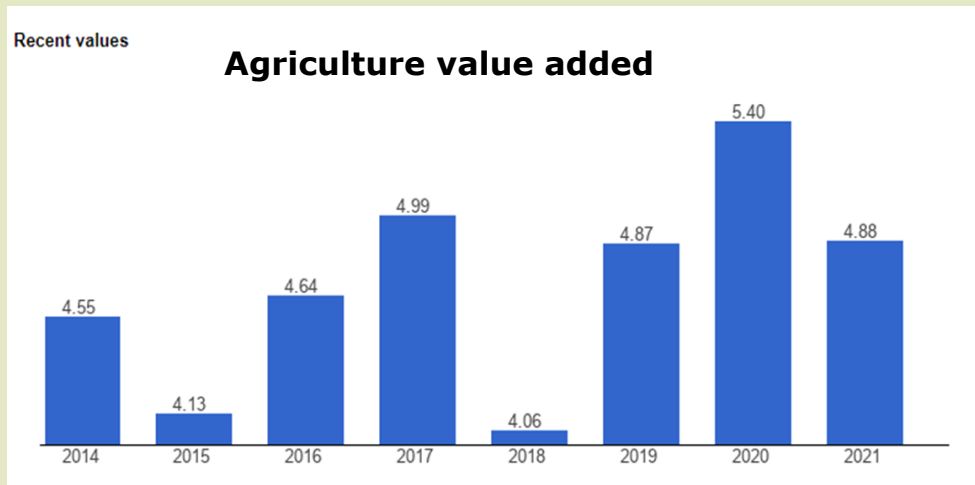
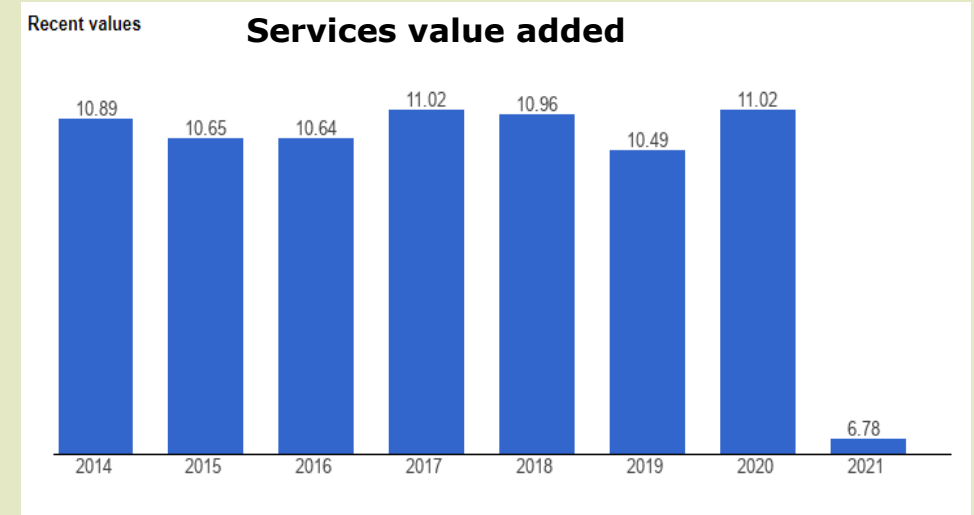
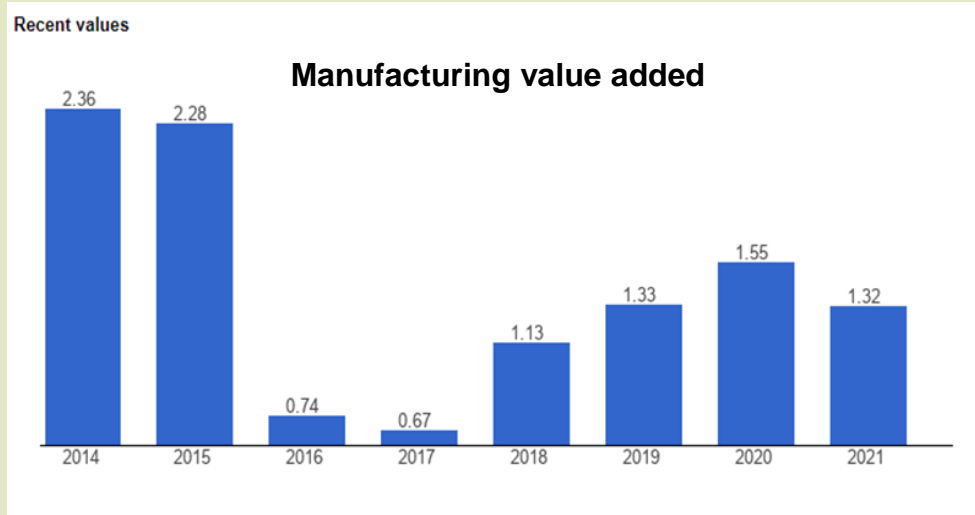

آزادی اقتصاد یکی از اصول مهم در ارزیابی توسعه یافتگی اقتصاد کشورهاست. شاخص آزادی اقتصادی یکی از چند معیار بسیار مهم برای مقایسه رژیم‌های مختلف اقتصادی است. در افغانستان از سال ۲۰۱۷ روند کاهشی در آزادی سرمایه گذاری و در سال ۲۰۲۲ کاهش چشمگیری در شاخص آزادی کار مشاهده می‌شود.

ارزش افزوده بخش های مختلف در اقتصاد افغانستان

آمان بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
ترانسپورت و صنایع

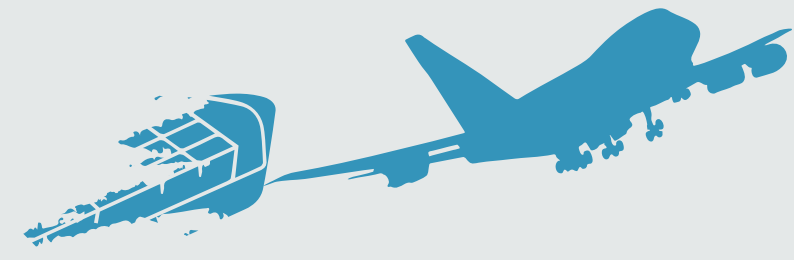

Source: Global economy(2023)

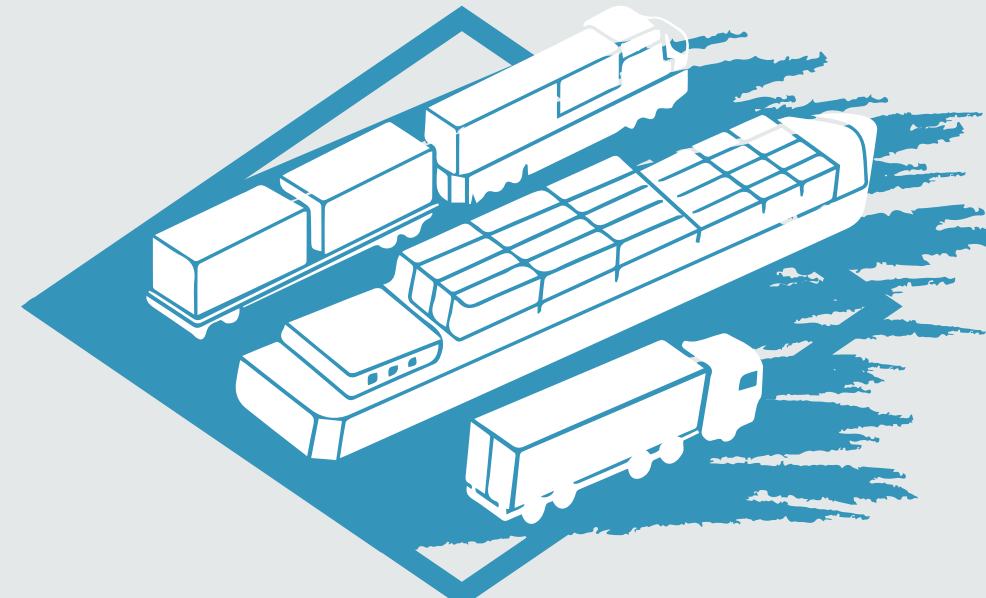
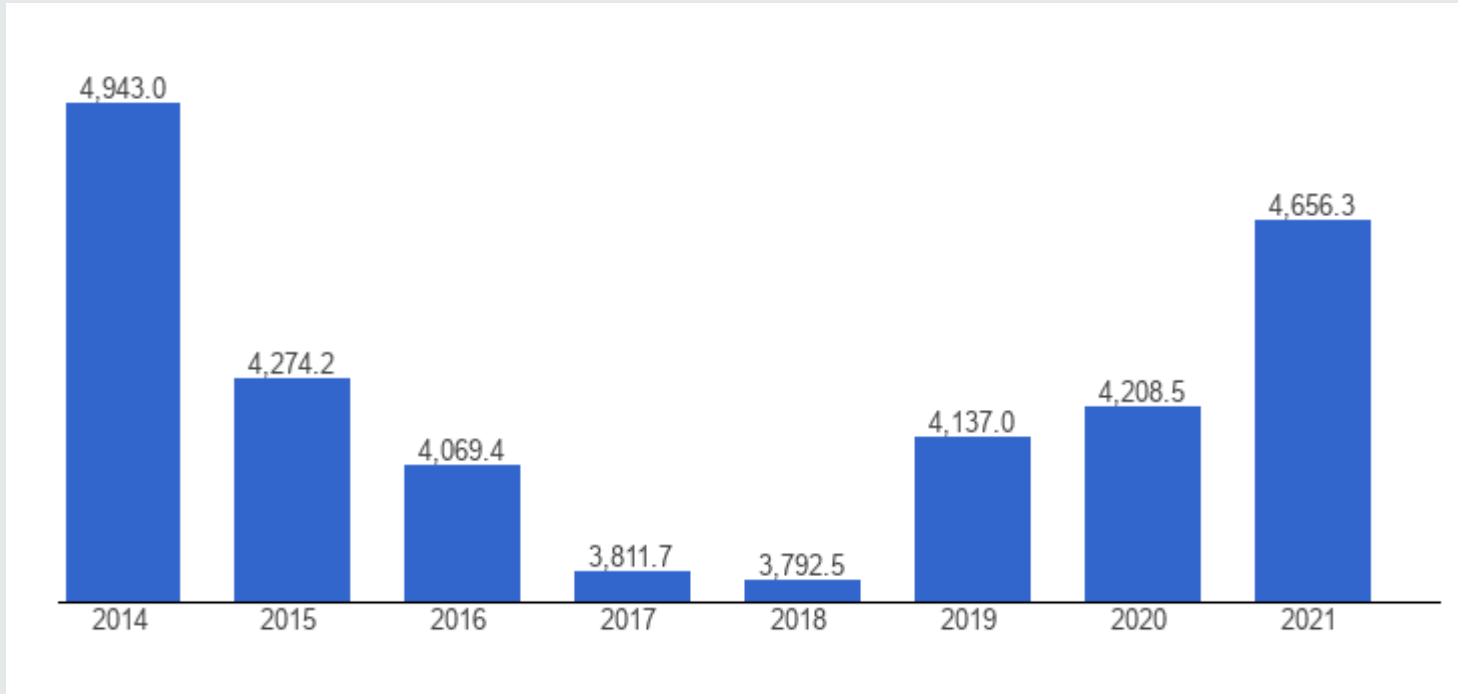
بررسی ارزش افزوده بخش های مختلف در اقتصاد افغانستان نشان میدهد که ارزش افزوده بخش خدمات، صنعت، کشاورزی و تولید در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال های قبل کاهش داشته است.

کمک های خارجی

نمودار روند دریافت کمک های خارجی افغانستان از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱ را نشان می دهد، که در دوره مورد بررسی بیشترین مقدار مربوط به سال ۲۰۱۴، مقدار ۴۹۴۳ میلیون دلار و کمترین آن در سال ۲۰۱۸ به میزان ۳۷۹۲.۵ میلیون دلار بوده است. افغانستان امروز با یک بحران مالی روبه رو است. قطعاً کمک های خارجی که قبلاً در حدود ۷۰ درصد بودجه دولت را تشکیل میداد اکنون باعث آن شده است که منابع مالی عامه کشور به صورت قابل ملاحظه منقبض شود. مقامات فعلی کشور که از دریافت درآمدها و ذخایر خارجی محروم شده، اکنون فرصت های مالی زیادی را از دست داده است که از توانایی نهادهای عامه در آوردن تغییر مثبت در وضعیت اقتصادی کشور به شدت کاسته است.

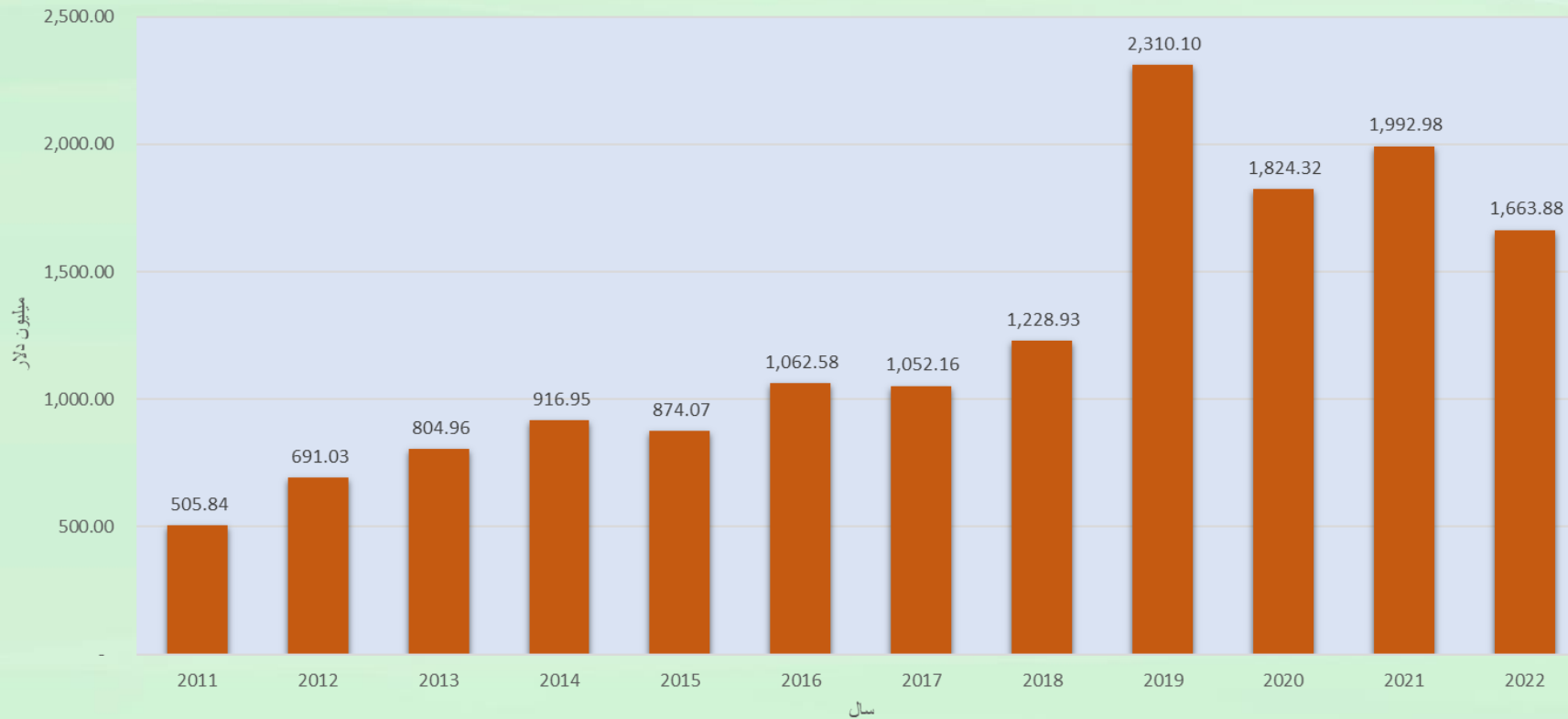

آمان بازارګانې، صنایع، معادن و ګټورزی
خراسان رضوی

وضعیت تجارت افغانستان با جهان

ارزش صادرات افغانستان

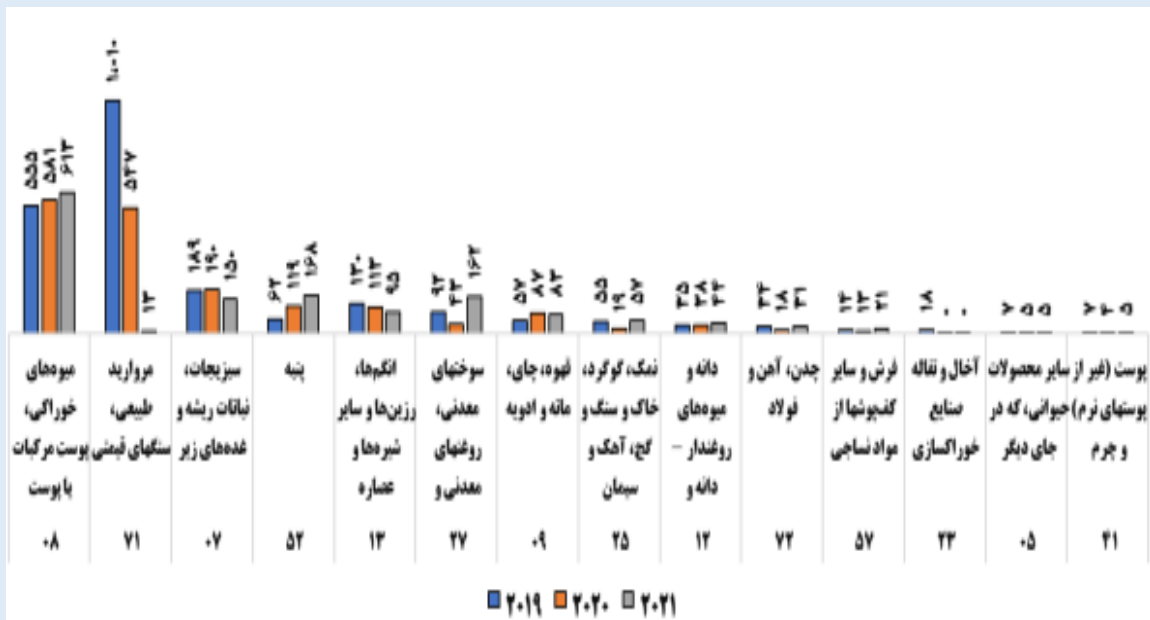
طی دهه‌های اخیر بالاترین ارزش صادرات افغانستان ۲۳۱۰ میلیون دلار بوده است که در سال ۲۰۱۹ رقم خورده است. اما همان طور که در نمودار هم ملاحظه می‌شود طی سال‌های بعد، این روند با نوسانات زیادی همراه بوده است به گونه‌ای که در سال ۲۰۲۲ به ۱۶۶۳ میلیون دلار رسیده است که نسبت به سه سال گذشته کاهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرده است.

Source: trademap (mirror data), 2023

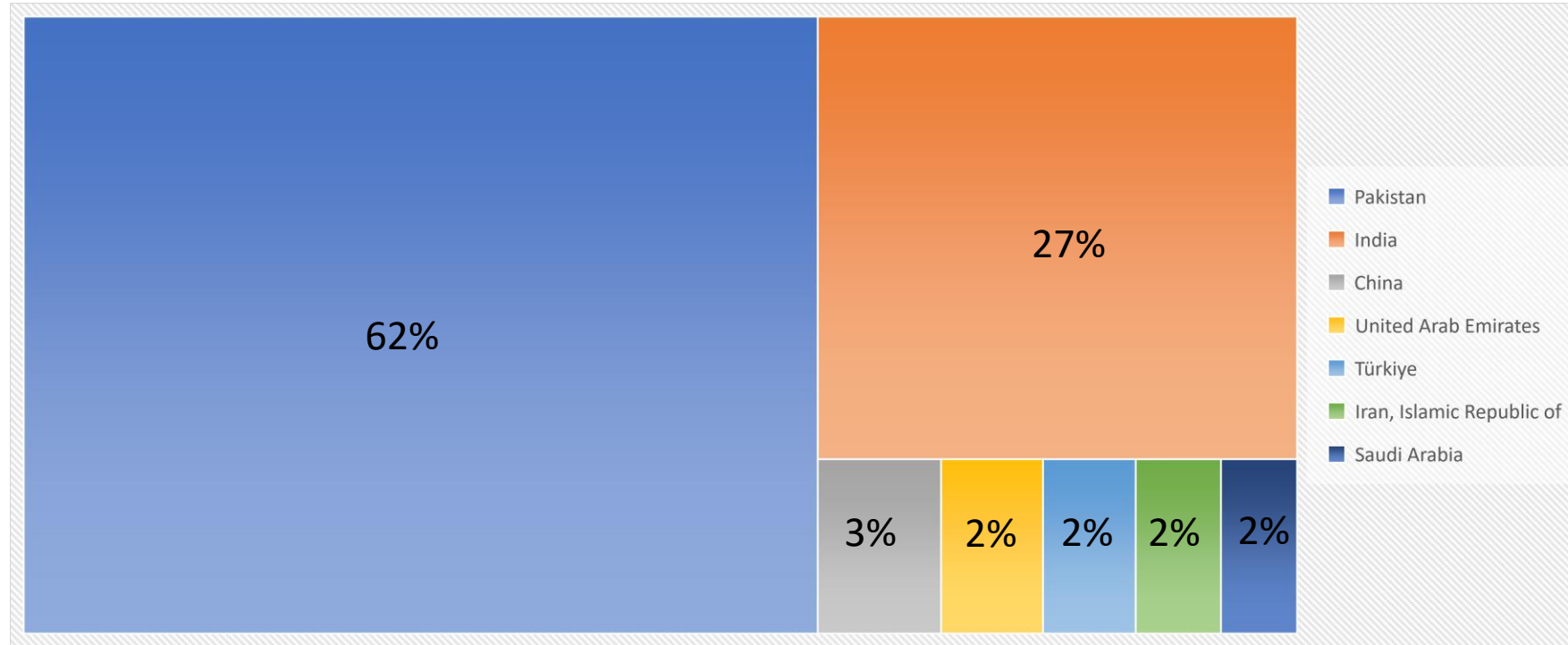
کالاهای عمده صادراتی افغانستان به جهان – میلیون دلار

Source: trademap (mirror data), 2023

بررسی وضعیت صادرات افغانستان طی دوره ۲۰۱۹-۲۰۲۱ نشان میدهد که میوه های خوراکی، سنگهای قیمتی و انواع سبزیجات و نباتات از مهمترین کالاهای صادراتی این کشور محسوب میشوند. اگرچه رشد صادرات میوه های خوراکی در سال ۲۰۲۱ نیز تداوم داشته است و به حدود ۶۱۳ میلیون دلار رسیده، اما مطابق گزارش مرکز تجارت بین الملل، صادرات بیش از یک میلیارد دلاری سنگ های قیمتی در سال ۲۰۱۹ با کاهش شدیدی به ۵۴۷ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ و در نهایت به حدود ۱۳ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ در این شرایط، صادرات پنبه به ارزش ۱۶۸ میلیون دلار و زغال سنگ (سوخن معدنی) ۲۰۲۱ رسیده است. رتبه های دوم و سوم سبد صادراتی افغانستان را به خود اختصاص دادند کاهش صادرات سنگهای قیمتی، سبزیجات و نباتات، انگمها، رزینها و سایر شیره ها و عصاره، نقش اساسی در افت صادرات افغانستان در سال ۲۰۲۱ داشته اند.

مقاصد عمده صادراتی افغانستان در سال ۲۰۲۲

Source: trademap (mirror data), 2023

مهمترین مقصد صادراتی افغانستان پاکستان بوده است که با واردات بیش از ۹۵۷ میلیون دلاری حدود ۶۲٪ از صادرات این کشور را به خود اختصاص داده است. پس از پاکستان کشور هند با اختصاص ۲۷٪ از صادرات این کشور در جایگاه دوم قرار دارد. جایگاه ششم ایران در بین مقاصد صادراتی افغانستان در مقایسه با جایگاه اول در میان کشورهای تامین کننده نیازهای این کشور قابل تامل است.

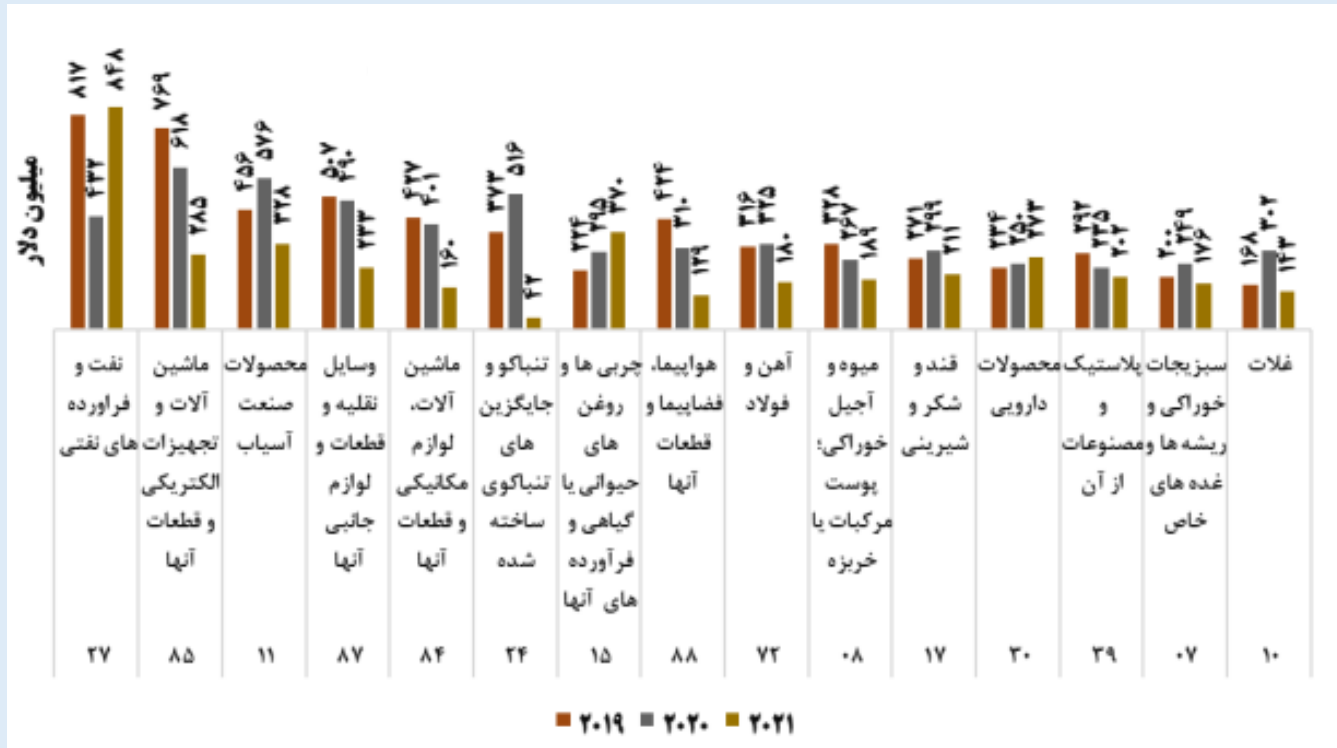
ارزش واردات افغانستان

همان طور که مشاهده می‌شود، از سال ۲۰۱۷ به بعد، بطور مداوم واردات افغانستان در حال کاهش بوده است، به گونه‌ای که این کاهش در سال ۲۰۲۱ به اوج خود رسید. طبق آمار در سال ۲۰۲۲ میزان واردات ۷۵۶۱ رسیده است.

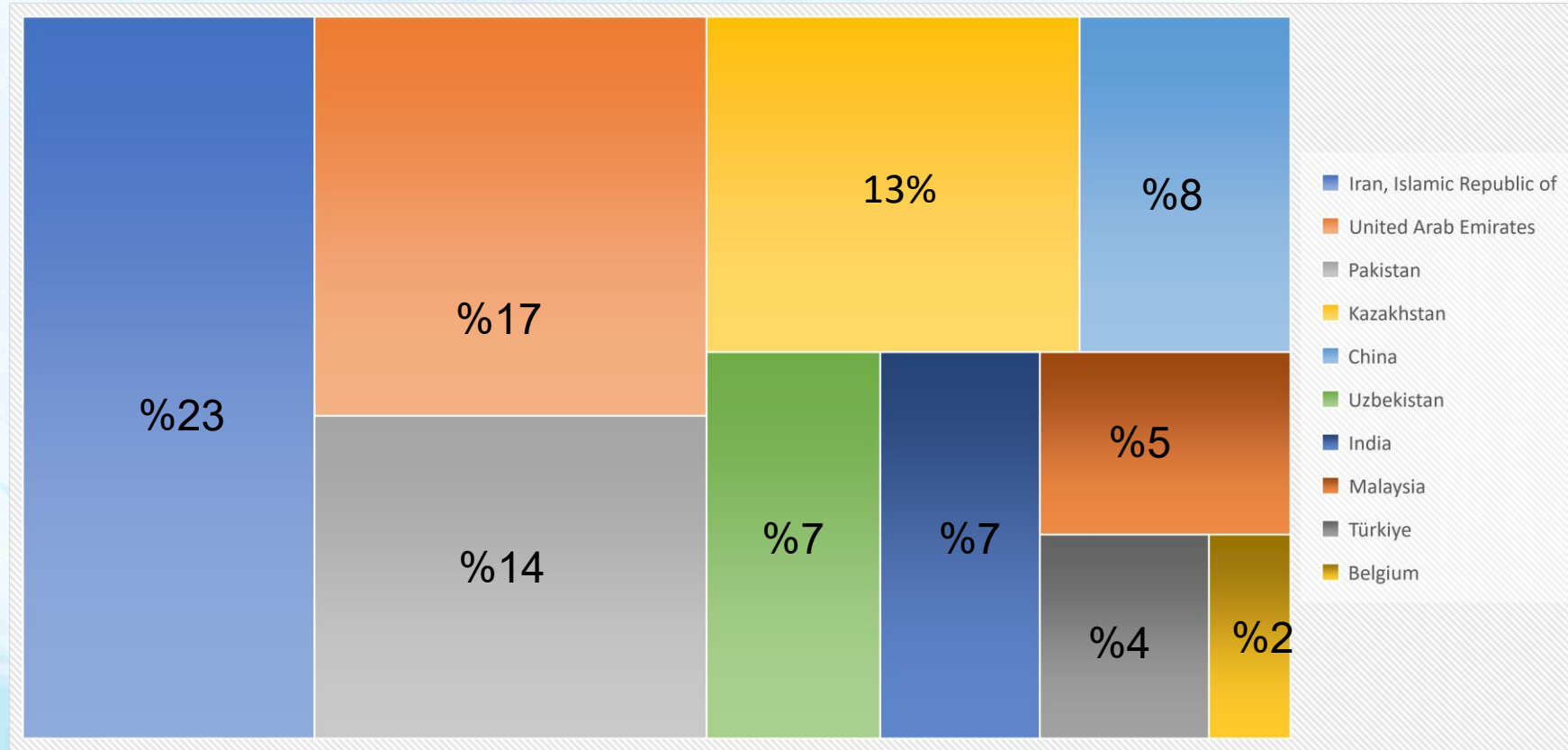

عمده ترین گروههای کالایی وارداتی افغانستان از جهان

بررسی گروه کالایی های مختلف وارداتی افغانستان بر مبنای گزارشات آماری مرکز تجارت بین الملل نشان میدهد که نفت و فراورده های نفتی، ماشین آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آن، محصولات صنعت آسیاب، وسایل نقلیه و قطعات آن و ماشین آلات مکانیکی، پنج گروه مهم نیازهای وارداتی این کشور را تشکیل میدهند. با نگاهی به این نیازهای وارداتی طی سه سال اخیر ملاحظه میشود که با توجه به تنگنای سیاسی و تحولات نظام حکمرانی در این کشور، بجز نفت و فراورده های نفتی که میزان واردات آن با ارزشی در حدود ۸۴۸ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ با افزایشی ۱۸۶ درصدی نسبت به سال قبلتر روبرو بوده است، میزان واردات در سایر گروهها نیز دچار تغییر و دگرگونی شده است؛ تا آنجا که پس از انواع سوخت، واردات مواد غذایی اساسی از جمله روغن پالم و چربی های گیاهی و حیوانی حدود ۳۴ درصد و همچنین محصولات صنایع آسیاب از جمله آرد گندم نیز حدود ۳۶ درصد افزایش یافته است. علاوه بر سه گروه کالایی فوق، افزایش محصولات دارویی به میزان ۱۱ درصد نیز قابل توجه بوده است

تامین کنندگان عمده نیازهای وارداتی افغانستان در سال ۲۰۲۲

ایران با تامین ۲۳ درصد از نیازهای وارداتی کشور افغانستان مهمترین مبدا وارداتی آن کشور است؛ پس از ایران به ترتیب کشورهای امارات متحده عربی با ۱۷ درصد، پاکستان ۱۴ درصد و قزاقستان با ۱۳ درصد در رتبه های بعدی قرار دارند.

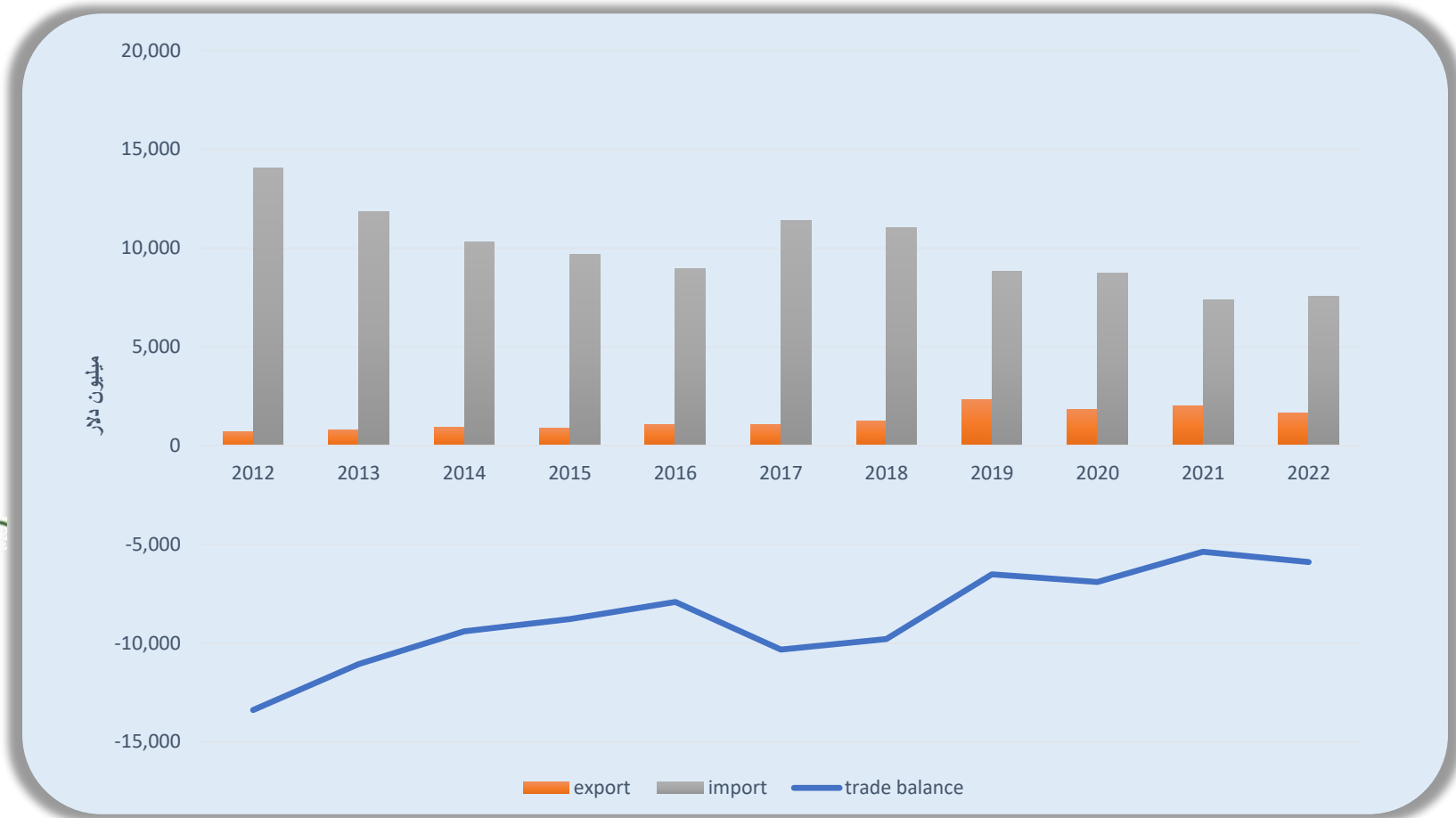

آقای بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

تراز تجاری افغانستان

Source: trademap, 2023

با اینکه صادرات از کشور افغانستان طی سالیان اخیر به طور نسبی افزایش یافته ولی نتوانسته با واردات رقابت کند، از این رو تراز تجاری این کشور منفی شده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

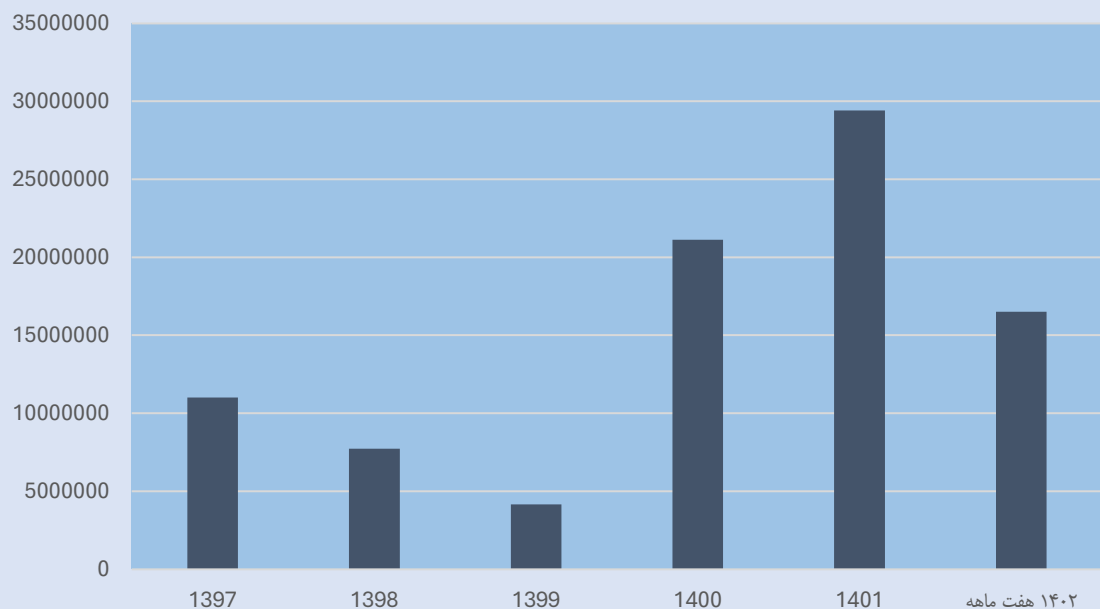
بررسی وضعیت تجاری ایران و افغانستان

میزان واردات ایران از افغانستان

ارزش (دلار)

سال	وزن (کیلوگرم)	ارزش (ریال)	ارزش (دلار)
1397	10541346	4.59847E+11	11009158
1398	7921031	3.24724E+11	7731513
1399	6812677	1.74789E+11	4161636
1400	18837777	8.86998E+11	21119008
1401	29224621	7.24389E+12	29409345
هفت ماهه نخست 1402	18966532	4.72473E+11	16498560

(مأخذ: آمارهای گمرک ج.ا.ا. 1402)

کالاهای عمده وارداتی ایران از افغانستان

واردات ایران از افغانستان با جهش نسبی مواجه شده است. «سرب تصفیه شده بصورت کارنشده» نخستین کالای وارداتی است که برای ایران بیش از پنج میلیون دلار خرج برداشته و ۱۷.۴۳ درصد واردات افغانستان به کشورمان را شامل می‌شود. بعد از آن «سایر» است که با ارزشی بالغ بر ۳.۳ میلیون دلار و سهم ۱۱.۵۵ درصدی دومین رتبه را به خود اختصاص می‌دهد. این محصول در گروه «محصولات نباتی» در جداول تعرفه‌های گمرکی و در کنار محصولاتی مانند «دانه آفتابگردان، حتی خرد شده» قرار دارد.

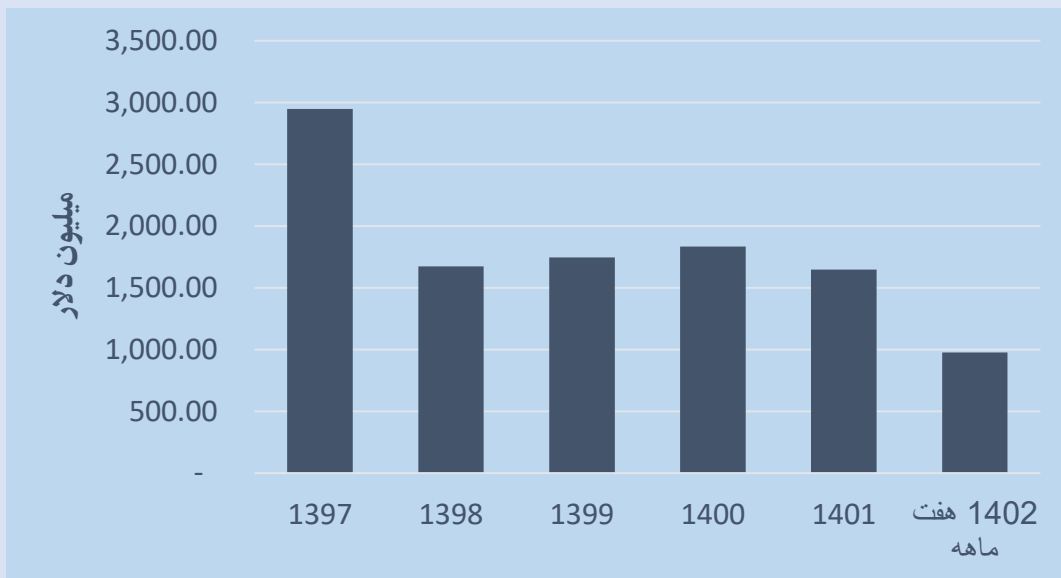
«سایر نباتات و اجزاء آن‌ها مورد مصرف در عطر سازی و داروسازی غیر مذکور در جای دیگر»، «دانه کنجد به استثنای بذر آن»، «ماش سبز» و غیره دیگر کالای خریداری شده تجار ایرانی از همتایان افغانستانی در سال گذشته است که در رتبه‌های بعدی قرار گرفته است. جزییات ۱۰ کالای نخست وارداتی ایران از افغانستان در سال گذشته را در جدول زیر می‌توانید مشاهده کنید.

ردیف	۱۰ کالای نخست وارداتی از افغانستان در سال ۱۴۰۱	وزن (کیلوگرم)	ارزش (تومان)	ارزش (دلار)	سهم دلاری (درصد)
۱	سرب تصفیه شده بصورت کارنشده	۲,۲۶۴,۶۶۶	۱۳۸,۷۵۴,۴۵۷,۳۶۷	۵,۰۴۹,۶۱۲	۱۷.۴۳
۲	سایر	۲,۸۵۰,۳۷۵	۸۱,۱۲۵,۸۸۵,۰۱۹	۳,۳۴۵,۷۲۹	۱۱.۵۵
۳	سایر نباتات و اجزاء آن‌ها مورد مصرف در عطر سازی و داروسازی غیر مذکور در جای دیگر	۲,۱۱۸,۲۵۴	۷۲,۷۶۱,۰۶۴,۹۰۲	۲,۸۹۰,۵۵۵	۹.۹۸
۴	دانه کنجد به استثنای بذر آن	۱,۰۵۹,۸۷۵	۳۴,۳۱۱,۸۲۱,۹۵۱	۱,۷۴۷,۲۳۵	۶.۰۳
۵	ماش سبز	۱,۶۴۳,۴۵۹	۴۴,۹۲۹,۳۲۲,۸۱۷	۱,۶۸۷,۴۸۳	۵.۸۳
۶	لوبیا چیتی	۱,۱۲۶,۰۰۰	۳۹,۲۲۶,۲۵۵,۲۱۵	۱,۵۸۲,۷۰۳	۵.۴۶
۷	نخ یک لا، از الیاف شانه نرده	۶۲۸,۶۲۳	۲۳,۳۸۳,۶۹۹,۷۴۱	۱,۱۷۵,۰۴۱	۴.۰۶
۸	فلفل خرد نشده و نسائیده بصورت غیر خرده فروشی	۳۰۷,۷۱۴	۲۹,۲۲۰,۴۶۶,۶۵۱	۱,۱۱۰,۰۶۸	۳.۸۳
۹	سایر پنبه حلاجی نشده یا شانه نرده به استثنای پنبه وش (الیاف پنبه همراه یا غوزه)	۳۷۱,۷۵۱	۲۸,۵۳۴,۹۷۳,۸۳۳	۱,۰۵۷,۹۱۹	۳.۶۵
۱۰	تخم رازیانه رومی، تخم بادیان، زیره سیاه یا مرزه، تخم سرو کوهی	۲۸۸,۵۴۹	۲۳,۳۲۴,۷۹۶,۴۳۸	۱,۰۰۹,۹۲۵	۳.۴۹
	مجموع	۱۲,۶۵۹,۲۷۶	۵۱۵,۵۷۳,۷۴۳,۹۳۴	۲۰,۶۵۶,۲۷۰	۷۱.۳۲

(منبع: ایسنا، ۱۴۰۲)

میزان صادرات ایران به افغانستان

سال	وزن (کیلوگرم)	ارزش (میلیون ریال)	ارزش (میلیون دلار)
1397	5.72E+09	168015006.8	2,947.34
1398	4.85E+09	186513531.7	1,672.94
1399	5.22E+09	354736342.1	1,746.82
1400	4.18E+09	419572585.5	1,833.81
1401	3.41E+09	461626160.5	1,647.19
هفت ماهه ۱۴۰۲	2.33E+09	367598820.8	975.53

(مأخذ: آمارهای گمرک ج.ا.ا. 1402)

کالاهای عمده صادراتی ایران به افغانستان در سال ۱۴۰۱

ردیف	۱۰ کالای نخست صادراتی ایران به افغانستان در سال ۱۴۰۱	وزن (کیلوگرم)	ارزش (تومان)	ارزش (دلار)	سهم دلاری (درصد)
۱	سایر روغن های سبک و فرآورده ها بجز بنزین	۲۶۹,۰۱۳,۳۳۸	۵,۷۹۵,۰۱۷,۸۱۳,۳۷۸	۲۱۲,۲۳۴,۶۷۹	۱۲.۹۹
۲	روغن و سایر محصولات که از تقطیر قطران های زغال سنگ در درجه حرارت زیاد	۱۴۹,۸۷۳,۰۳۷	۲,۱۰۱,۹۲۵,۲۱۵,۴۳۷	۷۸,۲۱۶,۸۵۱	۴.۷۹
۳	سایر فرآورده های غیر مذکور دارای ۷۰٪ وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های معدنی قیری	۱۰۲,۲۹۶,۲۲۱	۱,۵۶۸,۳۲۵,۰۵۳,۴۳۷	۵۸,۲۸۴,۵۷۹	۳.۵۷
۴	سایر هیدروکربورهای حلقوی غیر از ...	۱۱۴,۱۸۰,۱۰۳	۱,۴۷۴,۸۷۹,۷۰۳,۶۰۱	۵۲,۲۵۴,۹۸۴	۳.۲۰
۵	گاز طبیعی مایع شده در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۱۵۳,۱۹۳,۶۸۸	۱,۳۶۴,۱۶۸,۳۳۹,۸۲۳	۴۹,۷۵۷,۶۳۷	۳.۰۵
۶	کف پوش های غیر مخملی باف، از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی آماده مصرف	۱۴,۰۲۳,۳۱۰	۱,۲۶۰,۴۱۲,۵۸۵,۰۸۵	۴۴,۶۸۰,۴۵۹	۲.۷۴
۷	سیب، تازه	۹۴,۵۲۷,۷۱۸	۱,۲۵۹,۹۴۹,۷۵۳,۰۸۹	۴۱,۸۷۱,۹۱۵	۲.۵۶
۸	گوجه فرنگی زراعی تازه یا سرد کرده	۹۰,۹۵۳,۹۰۴	۱,۱۵۴,۴۶۱,۴۱۸,۱۳۳	۴۰,۶۱۶,۴۷۷	۲.۴۹
۹	روغن پایه معدنی	۵۲,۷۲۵,۴۰۲	۸۶۴,۵۶۴,۶۲۵,۲۳۲	۳۲,۷۲۱,۵۰۴	۲
۱۰	بنزین	۶۷,۲۵۲,۶۲۱	۶۲۷,۹۹۴,۱۶۳,۲۴۲	۲۵,۵۷۴,۷۹۱	۱.۵۷
	مجموع	۱,۲۰۸,۰۳۹,۳۴۲	۱۷,۴۷۱,۶۹۸,۶۷۰,۴۵۷	۶۳۶,۲۱۳,۸۷۶	۳۸.۹۵

ایران در سال ۱۴۰۱ حدود ۱.۶ میلیارد دلار محصولات مختلف به افغانستان صادر کرده است و این شریک تجاری نسبت به سال گذشته به رتبه ششم مقاصد صادراتی تنزل پیدا کرده است. بررسی جزییات صادرات ایران به افغانستان نشان می‌دهد که «سایر روغن های سبک و فرآورده ها بجز بنزین» در رتبه نخست کالاهای صادر شده به افغانستان قرار گرفته و سهم بیش از ۱۲.۹۹ درصدی را در این فهرست بلند بالا دارد. پس از آن «روغن و سایر محصولات که از تقطیر قطران های زغال سنگ در درجه حرارت زیاد بدست می‌آید» دومین محصول صادراتی به افغانستان است که تاجران این کشور برای خرید آن بیش از ۷۸ میلیون دلار هزینه کرده‌اند. البته «سایر فرآورده های غیر مذکور دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های معدنی قیری» نیز در رتبه سوم در این جدول جزو عمده کالاهای صادراتی به افغانستان هستند. جزییات ۱۰ کالای نخست صادراتی ایران به افغانستان در سال گذشته را در جدول زیر می‌توانید مشاهده کنید.

بر آورد درجه کامل کنندگی تجاری ایران با افغانستان

- درجه کامل کنندگی تجاری میزان تطابق صادرات یک کشور با نیازهای وارداتی شریک تجاری را نشان میدهد. در واقع، اکمال تجاری مشخص می کند که تخصص گرایی یک کشور در صادرات، تا چه اندازه پاسخگوی تقاضای وارداتی شریک تجاری است. شاخص کامل کنندگی تجاری بین ایران و افغانستان از ۲۵.۱۹ در سال ۲۰۱۸ به ۲۱.۵۴ در سال ۲۰۲۰ کاهش یافته و در سال ۲۰۲۱ نیز تقریباً در همان سطح ۲۱.۵۱ باقی مانده است.

درجه کامل کنندگی صادرات ایران با واردات افغانستان

۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۱۸
۲۱/۵۱	۲۱/۵۴	۲۰/۴۳	۲۵/۱۹

(منبع: مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۱)

بر آورد درجه کامل کنندگی تجاری ایران با افغانستان

- ارقام مربوط این شاخص را میتوان چنین تفسیر نمود با توجه به سبد متنوع صادرات کالایی ایران که انعکاسی از توان تولید کالاهای متنوع و رقابتی در اقتصاد ایران میباشد، امکان تامین بخش قابل توجهی از نیازهای وارداتی افغانستان توسط کشور ایران وجود ندارد. این در حالی است که هم اکنون علیرغم اینکه حدود ۲۲/۶ درصدی از بازار افغانستان با تولیدات ایرانی پوشش داده میشود، بدون درنظر گرفتن موانع سیاسی و تحولات اخیر در اقتصاد و بازار افغانستان پس از ظهور طالبان که بدلیل دیدگاه حاکمه خود موجبات انقباض صادرات ایران به افغانستان را فراهم میسازد، به منظور افزایش نفوذ و سهم در بازار آن کشور ورود به حوزه های جدید تولیدی متناسب با نیازهای بازار افغانستان اجتناب ناپذیر است (مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۱).

لزوم تنوع بخشی به مقاصد صادراتی ایران

اولویت	نام کشور	شاخص RCA تعدیل شده
۱	افغانستان	۱۶۱,۶۳
۲	عراق	۶۵,۶۵
۳	سوریه	۱۸,۲۴
۴	ترکمنستان	۱۷,۱۳
۵	گرجستان	۱۴,۳۱
۶	ارمنستان	۱۴,۰۸
۷	تاجیکستان	۱۳,۵۲
۸	آذربایجان	۱۲,۱۳
۹	پاکستان	۱۱,۷۸
۱۰	امارات متحده عربی	۱۰,۸۵
۱۱	عمان	۱۰,۵۵
۱۲	ازبکستان	۵,۰۴

اولویت	نام کشور	شاخص RCA تعدیل شده
۱۳	قرقیزستان	۳,۳۴
۱۴	کنیا	۲,۲۹
۱۵	جمهوری کره	۲,۲۵
۱۶	کویت	۲,۲۳
۱۷	چین	۲,۱۱
۱۸	ترکیه	۲,۰۷
۱۹	سودان	۲,۰۵
۲۰	اندونزی	۲,۰۴
۲۱	قطر	۱,۸۳
۲۲	هند	۱,۷۷
۲۳	مصر	۱,۶۰
۲۴	قزاقستان	۱,۵۵
۲۵	تایلند	۱,۴۵

با وجود تحریم‌های شدید علیه ایران و برخالف تصورات رایج، دیپلماسی اقتصادی ایران و نیاز به یک چرخش جدی در هدف گذاری خود از کشورهای توسعه یافته غربی و شرقی به کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه و خصوصاً همسایه های ایران دارد؛ افغانستان با شاخص ۱۶۱۳۹۸۱ عراق با شاخص ۶۵ سوریه با شاخص ۱۸، ترکمنستان با شاخص ۱۷ و گرجستان با شاخص ۱۴، پنج کشور اولویت دار در جهت صادرات ایران هستند (کاشیان، ۱۳۹۸).

آتاب بزرگانی، منابع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

دلایل انجام مطالعات در حوزه ایران و افغانستان

اهمیت اقتصادی

● با توجه به طبیعت و ساختمان زمین‌شناسی، افغانستان سرشار از منابع طبیعی و معدنی است عمده ترین معادن افغانستان عبارتند از: معادن مس، آهن، سرب، گچ، طلا، آلومینیم، کروم، قلع، تنگستن، کبالت، لیتیوم و میزان قابل توجهی ذغال سنگ، بیریات، سیلیسیوم، سولفور، تلک و مگنیزیت، نمک، سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی زمرد، تورمالین، بریل، یاقوت، لاجورد و سنگ های تزئینی مانند انواع مرمرها، تراورتن و مواد خام سیمان (عظیمی، ۱۳۹۱).

● بررسی هایی که توسط کارشناسان نشان می دهد که منطقه کتواز در شرق افغانستان و هرات در غرب و هم چنین هلمند در جنوب دارای منابع غنی زیرزمینی نفت و گاز است.

● امروزه موقعیت ژئواکونومی افغانستان نسبت به گذشته اهمیت بیشتری یافته است. به عبارتی دیگر، افغانستان مانند گذشته میان دو ابرقدرت واقع نیست، بلکه میان چهار منطقه مهم اقتصادی خاورمیانه، آسیای میانه، چین و شبه قاره هند قرار رفته که پتانسیل ویژه ای بدان بخشیده است

اهمیت سیاسی - امنیتی

● سرزمین کوهستانی افغانستان همواره مأمّن خوبی برای گروه های تروریستی و باندهای تولید و قاچاق مواد مخدر بوده است. چندین شبکه به هم پیوسته خشونت، دامنه ناامنی های افغانستان را به دیگر کشورهای منطقه کشائیده است.

● در واقع، افغانستان و ایران از دیدگاه ژئوپلیتیکی همانند پله های یک دروازه اند که به سوی آسیای میانه، قفقاز و شبه جزیره عربستان باز می شوند و همانند پلی میان شمال و جنوب آسیا عمل می کنند.

اهمیت فرهنگی

● اهمیت ژئوکالچر افغانستان برای ایران به دلیل وجود پیوندهای کهن تاریخی و فرهنگی، زیاد است؛ تا جایی که بسیاری از صاحب نظران از این کشور به حیاط خلوت فرهنگی ایران یاد کرده اند. اشتراکات زبانی، فرهنگی و تاریخی چنان سرنوشت دو کشور را در هم تنیده که هیچ کسی نمی تواند جای خالی ایران را به لحاظ فرهنگی در این کشور پر نماید و ایران به بازیگری بی بدیل در عرصه فرهنگ افغانستان تبدیل شده است (موسوی و قنبری، ۱۴۰۰).

فرصت های سرمایه گذاری ایران و افغانستان

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

پتانسیل های صادراتی ایران به افغانستان

برآورد و تحلیل پتانسیل تجاری بین ایران و افغانستان

- پتانسیل تجاری میزان تجارتی است که کشورها به طور بالقوه با توجه توان تولید کشور صادرکننده و میزان نیازهای کشور شریک تجاری با یکدیگر داشته باشند. نتایج برآورد شاخص پتانسیل صادراتی ایران به افغانستان طی دوره ۲۰۱۹-۲۰۲۱ حاکی از وجود بیش از ۳ میلیارد دلار پتانسیل صادرات کالا به افغانستان است.
- با توجه به متوسط صادرات تحقق یافته ایران به افغانستان (حدود ۱/۷۸ میلیارد دلار)، میزان صادرات تحقق نیافته در حدود ۱/۲۹ میلیارد دلار برآورد شده است (مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۱).

پتانسیل صادراتی ایران به افغانستان

۳,۰۷۱,۱۲۲	برآورد پتانسیل صادراتی ایران به افغانستان-هزار دلار
۱,۷۸۰,۴۱۶	صادرات ایران به افغانستان-هزار دلار (متوسط دوره ۲۰۱۹-۲۰۲۱)
۵۸٪	درصد تحقق یافته
۱,۳۹۰,۷۰۶	صادرات تحقق نیافته-هزار دلار متوسط دوره ۲۰۱۹-۲۰۲۱
۴۲٪	درصد تحقق نیافته پتانسیل صادراتی

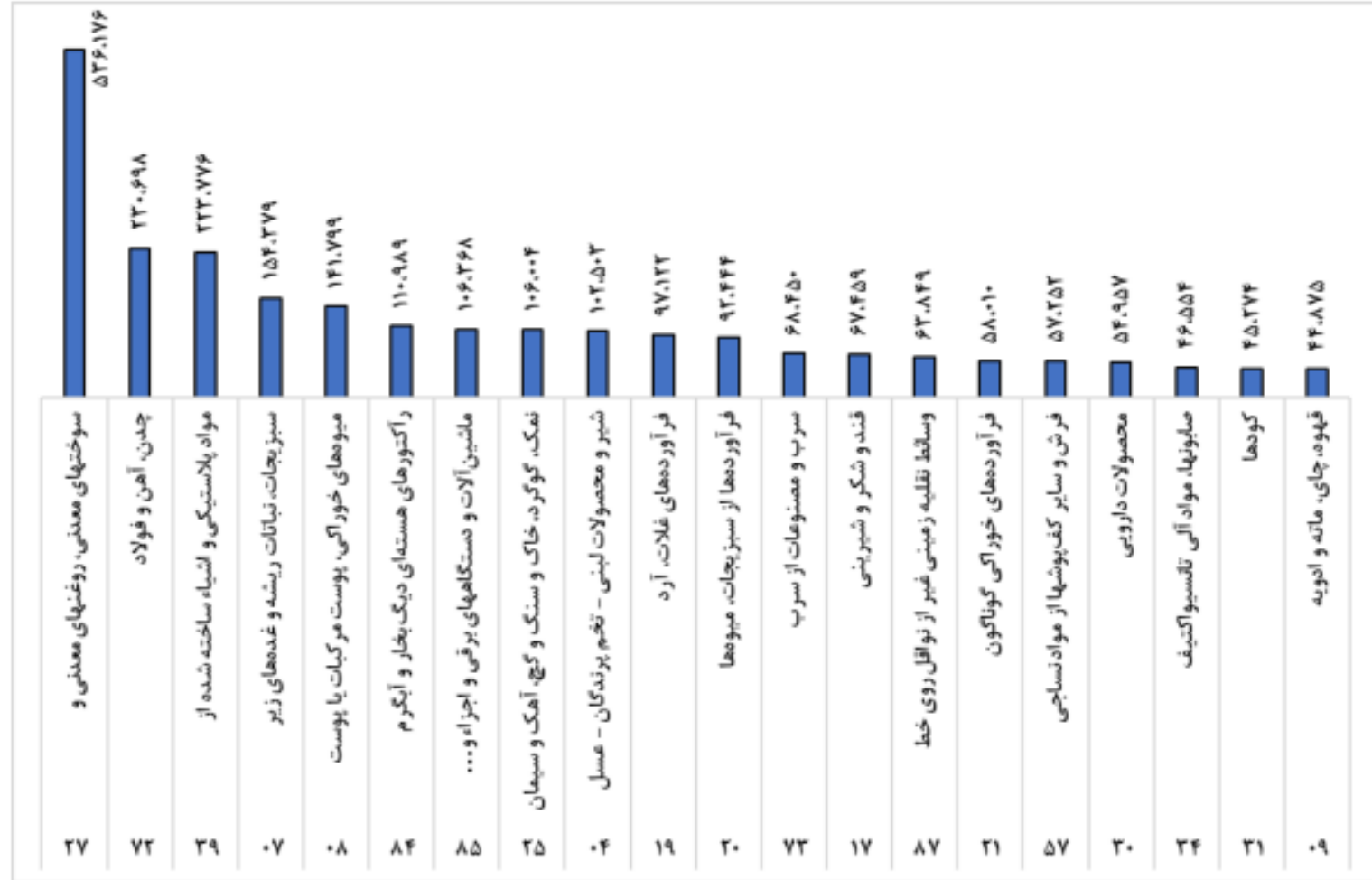
(منبع: مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۱)

اولویتهای صادراتی ایران به افغانستان بر اساس بالاترین پتانسیل صادراتی

- مطابق برآوردهای انجام شده، بیشترین پتانسیل صادراتی ایران به افغانستان در حوزه سوختههای معدنی و فراورده های نفتی است. نمودار بعدی مهمترین گروههای کالایی (۲۰ گروه) دارای بالاترین میزان پتانسیل صادراتی به افغانستان را نمایش میدهد. بیش از ۷۸ درصد کل پتانسیل های صادراتی ایران به افغانستان مربوط به ۲۰ گروه کالایی اشاره شده در نمودار است.
- مقایسه گروه های کالایی مربوط به بیشترین نیازهای وارداتی افغانستان با گروههای کالایی عمده که ایران در آنها در شرایط فعلی از پتانسیل صادراتی بالایی به افغانستان برخوردار است، نشان می دهد که در برخی زمینه های کالایی مهم مورد نیاز افغانستان مانند ماشین آلات و تجهیزات الکتریکی، محصولات صنعت آسیاب (عمدتا آرد گندم)، چربی ها و روغنهای حیوانی یا گیاهی، ایران خود واردکننده بوده و پتانسیل صادراتی چندانی ندارد و همچنین در برخی دیگر مانند وسایل نقلیه و قطعات آنها، ماشین آلات و لوازم مکانیکی و قطعات آنها، نیز از پتانسیل صادراتی لازم برای پوشش بازار افغانستان در حال حاضر برخوردار نیست.

اولویتهای صادراتی ایران به افغانستان براساس بالاترین پتانسیل صادراتی

حوزه‌های همکاری و سرمایه‌گذاری ایران در افغانستان

جاده دوغارون - هرات/احداث پل مرزی میلک/احداث راه هرات به ارمک/پروژه راه‌آهن هرات - خواف/اتصال میلک ایران به زرنج و...

۱ راه‌سازی

پست برق ۲/۱۳۲ کیلوولت هرات/ پست برق ۲۰ کیلوولت غوریان/ خط دو مداره ۲۰ کیلو ولت دوغارون به هرات/خط دو مداره ۲۰ کیلو ولت زابل به زرنج/ چندین دوره آموزشی رایگان برای کارکنان شرکت برق افغانستان

۲ برق‌رسانی

آبرسانی به شهر زرنج/بازسازی مرکز آب و محیط‌زیست افغانستان/ ساخت ۳ ایستگاه آبرسانی در حوزه رود کابل/ تجهیز ۱۰ مرکز هواشناسی/چندین دوره آموزش‌های گوناگون به کارمندان اداره‌های آب، هواشناسی و ...

۳ آبرسانی

ساخت و تجهیز مراکز دامپزشکی و قرنطینه در استان‌های هرات، فراه و نیمروز/ مبارزه با آفات گیاهی در استان‌های کابل، بامیان، بادغیس، هرات، فاریاب و پروان/ پخش رایگان صدها هزار نهال درخت اصلاح شده/ برگزاری چندین دوره آموزشی رایگان برای کارکنان اداره کشاورزی افغانستان و غیره

۴ کشاورزی

ساخت شبکه فیبر نوری مشهد-هرات/ نصب ده‌ها دستگاه تلفن کارتی در هرات/ ساخت مراکز آموزشی مخابرات کابل/ فرستادن تجهیزات پستی به هرات و ...

۵ مخابرات

راه‌اندازی درمانگاه ایرانیان در هرات/ کمک به تجهیز بیمارستان خواجه بهاء‌الدین/ تجهیز بخش مراقبت‌های ویژه بیمارستان مزار شریف/ همکاری در ساخت و تجهیز مرکز توان‌بخشی در کابل و هرات/ ساخت درمانگاه شیر و خورشید (هلال احمر) در زرنج

۶ بهداشت

اعطای ۶۲۰ بورسیه دانشجویی (از ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۳)؛ اعطای چندین فرصت مطالعاتی به استادان دانشگاه‌های افغانستان؛ اهدای تجهیزات کمک آموزشی، ایجاد مرکز صوتی و تصویری دانشگاه بلخ؛ ساخت و تجهیز چاپخانه دانشگاه کابل و غیره

۷ فرهنگ و انسان‌دوستانه

ساخت و تجهیز ۲۵ پاسگاه مرزبانی/ اهدای ۱۲۵ دستگاه موتورسیکلت به پلیس افغانستان/بازسازی ۶ ساختمان اداری و پشتیبانی نیروهای هوایی/ بازسازی تعمیرگاه هلیکوپتری و هواپیمایی نیروی هوایی و غیره

۸ سیاسی و امنیتی

علاوه بر تلاش‌های انجام شده ایران برای بهبود روابط با افغانستان در حیطه‌های مختلف مذکور، متقابلاً افغانستان نیز سرمایه‌گذاری‌های در ایران انجام داده است به طوری که میزان سرمایه‌گذاری مردم این کشور در ایران به بیش از ۷۰ میلیون دلار رسیده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

مسیرهای ترانزیتی

اهمیت استراتژیک ایران برای افغانستان به لحاظ دسترسی به بازارهای جهانی از طریق

توسعه مسیرهای مواصلاتی

- افغانستان کشوری محصور در خشکی است که برای واردات و صادرات کالای خود به آبهای آزاد جهان دسترسی ندارد. طی سالیان متمادی، انتقال کالا به افغانستان یا از آن به سایر کشورها از طریق بندر کراچی پاکستان میسر بوده است. این مسیر همواره برای ساکنین افغانستان پردردسر و پرهزینه بوده است و از سوی دیگر به واسطه اختلافات سیاسی عمده بین دو دولت پاکستان و افغانستان، به نوعی اهرم فشار پاکستان برای تحقق اهدافش در افغانستان محسوب میشده است. همچنین روابط تنش آلود بین پاکستان و هند، ارتباط تجاری دو کشور افغانستان و هند را که سابقه ای تاریخی دارد محدود نموده است.
- از این رو، افغانستان در یک دهه گذشته تلاش گسترده ای برای ایجاد تنوع در شرکای تجاری خود و همچنین مسیرهای ورود و خروج کالا به این کشور انجام داده است که با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران و ظرفیت های فراوان، نقش پررنگی در این زمینه ایفا می کند. از جمله اقدامات صورت گرفته در این زمینه می توان به موارد زیر اشاره کرد:

آژانس بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
ایران رضوی

ترانزیت کالا و خدمات به افغانستان

- در حال حاضر بخشی از واردات افغانستان از سایر کشورها، از مسیر ترانزیتی بندرعباس - فراه صورت می گیرد. احداث خطوط ریلی و اتصال آن به شبکه منطقه ای ریلی یکی از نیازهای اساسی افغانستان است. در این راستا، تکمیل و بهره برداری خط ریلی خواف - هرات و فعال نمودن کریدورهای ترانزیتی "هرات - مشهد - ترکیه"، "هرات - مشهد - بجنورد - بندر امیرآباد"، "بیرجند - فراه"، "چابهار - زاهدان - زابل - زرنج"، "چابهار - قندهار - کابل - ازبکستان" و خط ریلی "چابهار - حاجی گک (بامیان)" یک نیاز بسیار مبرم است.

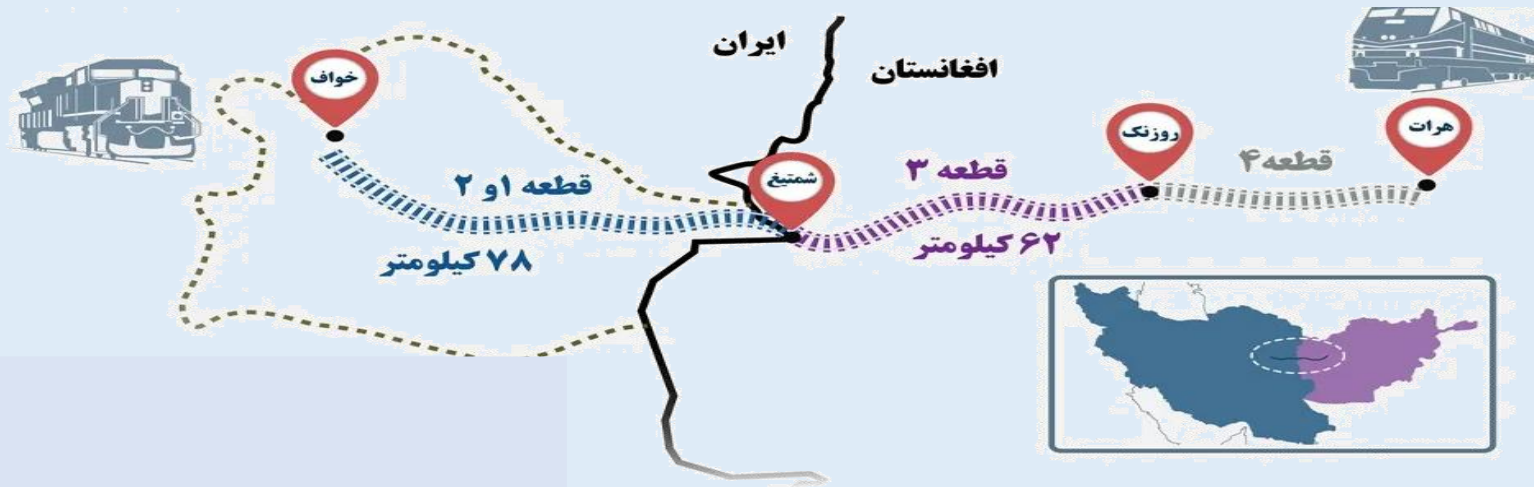
ترانزیت کالا و خدمات به افغانستان

- درباره نقش ایران در ترانزیت به افغانستان، همواره کریدور ترانزیتی شمال - جنوب که شامل بزرگراهی از چابهار ایران تا افغانستان می باشد، مطرح بوده است. بخشی از این کریدور، جاده ای به طول ۲۰۰ کیلومتر است که از شهر مرزی زرنج تا شهر دالرام در افغانستان احداث شده است. همچنین هند در نظر دارد یک خط ریلی به طول ۹۰۰ کیلومتر به موازات این جاده از چابهار تا منطقه "حاجی گک" افغانستان که دارای معادن سنگ آهن غنی است، احداث کند. بر این اساس، مهمترین عامل اقتصادی امضای "توافق نامه چابهار" در ۱۳۹۵، بین هند، ایران و افغانستان، فراهم شدن دسترسی زمینی هند و تجار بین المللی به افغانستان و صدور محصولات افغانستان به سایر نقاط دنیا بوده است. برای افغانستان، چون بندر چابهار ۷۰۰ کیلومتر به مرکز افغانستان نزدیکتر از بندر کراچی پاکستان است، برای واردات و صادرات کالاها نسبت به بندر کراچی، مسیری ارزان تر محسوب می شود. هم اکنون ترانزیت کالاهای خارجی از طریق بندر چابهار به مرزهای میلک، ماهیروود و دوغارون و سپس به افغانستان صورت می گیرد. واگذاری بارانداز، لنگرگاه و تأسیسات بندری اختصاصی به بازرگانان افغانستان می تواند مکمل مهمی برای افزایش نقش بندر چابهار در اتصال افغانستان به سایر نقاط دنیا و افزایش بسیار زیاد انتقال کالا از این کریدور باشد.

خط آهن خواف- هرات:

کشور ایران با توجه به موقعیت جغرافیایی خود ظرفیت بالایی برای تبدیل شدن به هاب ترانزیتی منطقه دارد. اما این مهم وابسته به تامین زیرساختهای مورد نیاز است. راه آهن خواف- هرات با تسهیل شرایط حمل و ترانزیت بار و کالا، میتواند نقش مهمی در شریان حمل و نقل کشور ایفا نماید. طول این خط آهن ۱۳۸ کیلومتر است که ۷۶ کیلومتر آن در داخل خاک ایران قرار دارد و شهر خواف را پس از عبور از ایستگاههای سنگان، میوتک، خوشابه و شمتیغ ایران به شهر هرات افغانستان متصل می کند. این مسیر، علاوه بر حمل و نقل داخلی بار و مسافر، کشور افغانستان را از طریق شبکه ریلی جمهوری اسلامی ایران به آبهای آزاد متصل خواهد کرد که این امر میتواند جایگاه استان را در حمل و نقل و ترانزیت کالا ارتقا دهد (فرصت های سرمایه گذاری استان خراسان رضوی، ۱۳۹۹).

بزرگراه مشهد - دوغارون:

ساخت بزرگراه مشهد- سنگ بست- فریمان- تربت جام- تایباد- دوغارون به دهه ۸۰ بازمی‌گردد و تزریق اعتبارات قطره چکانی دولتها برای اجرای این طرح باعث شده که اتمام ساخت آن مدت زیادی به طول بینجامد. این محور ارتباطی که به نوعی تسهیل کننده مسیرهای صادراتی و ترانزیتی کالا از خراسان رضوی به کشورهای آسیای میانه از مسیر افغانستان است، به مثابه شریان حیاتی برای تجارت مرزی استان به شمار می‌رود و شتاب بخشی به تکمیل ساخت آن گامی موثر در تکمیل زیرساختهای اقتصاد این منطقه خواهد بود.

افغانستان نیز برای باز کردن مسیر ترانزیتی از پاکستان به مقصد خراسان رضوی از مسیر تفتان-چمن-اسلام قلعه-مشهد که سبب کاهش این مسیر از ۱۵۰۰ کیلومتر به کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر می‌شود اعلام آمادگی کرد.

ظرفیت بندر چابهار

- محصور بودن افغانستان در خشکی باعث شده است این کشور با محدودیتهای زیادی در روابط خارجی خود به ویژه در زمینه تأمین مواد غذایی و تجارت مواجه باشد. نزدیکترین راههای دسترسی این کشور به دریا از راه کشورهای ایران و پاکستان است. بسته شدن متعدد مرزهای مشترک افغانستان و پاکستان در سالهای اخیر و ایجاد محدودیتهای ترانزیتی از سوی پاکستان سبب شده است افغانستان توجه ویژه ای به بندر چابهار داشته باشد. از سوی دیگر، ایجاد دسترسی سریعتر کشورهای آسیای مرکزی به وسیله خاک افغانستان به اقیانوس هند و شرق آسیا میتواند انگیزه های مضاعفی را برای شرکتهای چینی و هندی در راستای سرمایه گذاری بیشتر در زمینه حمل و نقل ریلی و جاده ای در افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی و حتی در ایران و پاکستان فراهم سازد.
- افتتاح این بندر موجب تقویت همبستگی میان کشورهای ایران، افغانستان و هند شده است. این بندر که با سرمایه گذاری هند و ایران در حال توسعه است بهترین شرایط را نیز برای بازرگانان افغانستان فراهم کرده است و توسعه این بندر میتواند میزان تجارت افغانستان را از این مسیر افزایش دهد و این کشور را بیش از گذشته درگیر فعالیتهای اقتصادی با ایران کند (شیخ غفوری و همکاران، ۱۳۹۹).

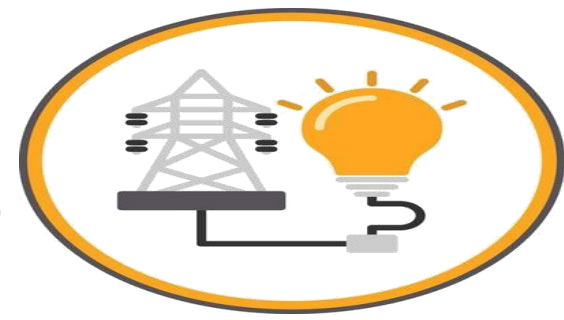

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

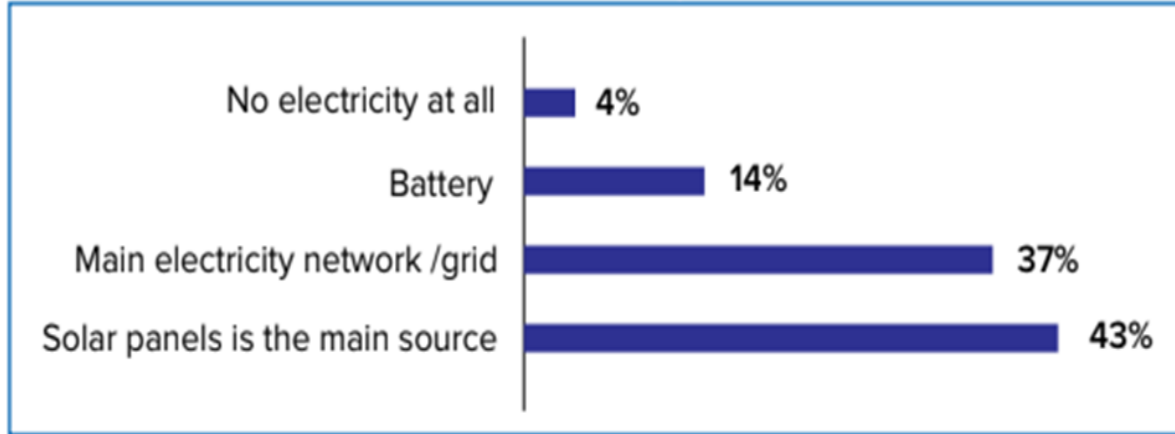

برق

نیاز افغانستان به انرژی برق

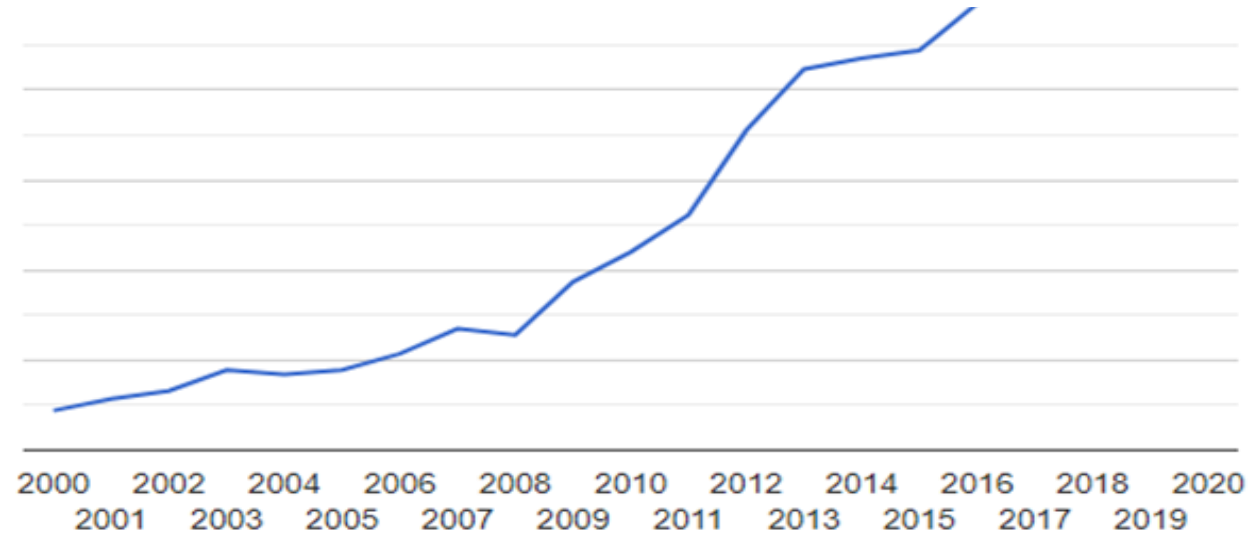

دسترسی به برق (% از خانوار)

Source: undp.org. 2023

۴۳ درصد از خانوارهای افغانی مورد بررسی در سال ۲۰۲۲، پنل های خورشیدی، ۳۷ درصد شبکه سراسری و ۱۴ درصد باتری را منبع اصلی برق خود ذکر کرده اند. در حالی که ۴ درصد از خانوارها به برق دسترسی نداشتند.

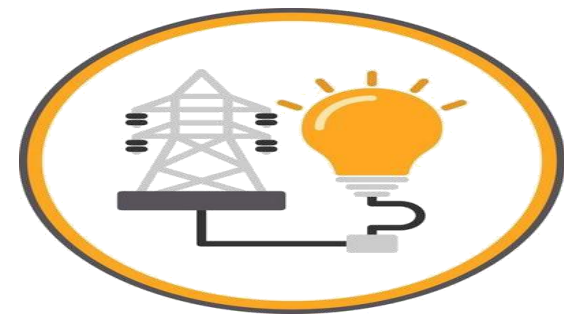

تولید برق

Source: Trading economics.com(2023)

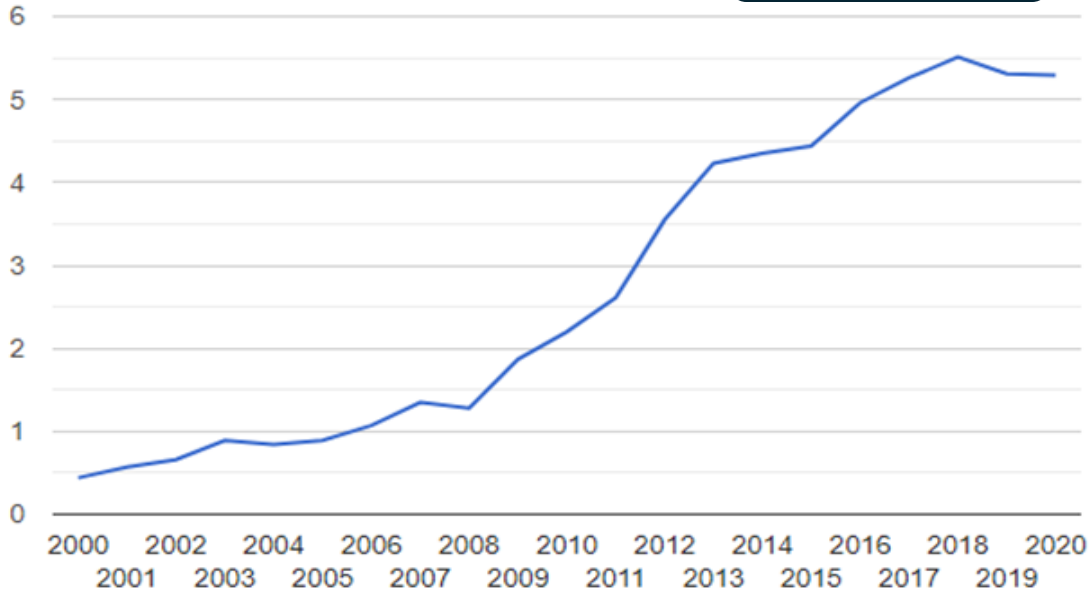

نیاز افغانستان به انرژی برق

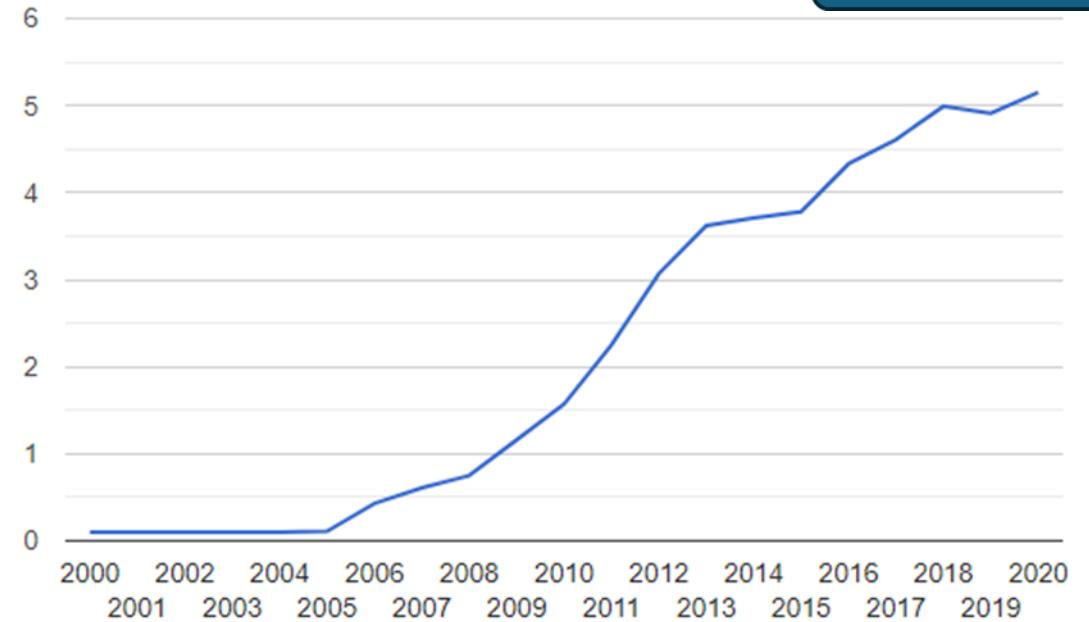
Electricity consumption, billion kilowatthours

مصرف برق

Electricity imports, billion kilowatthours

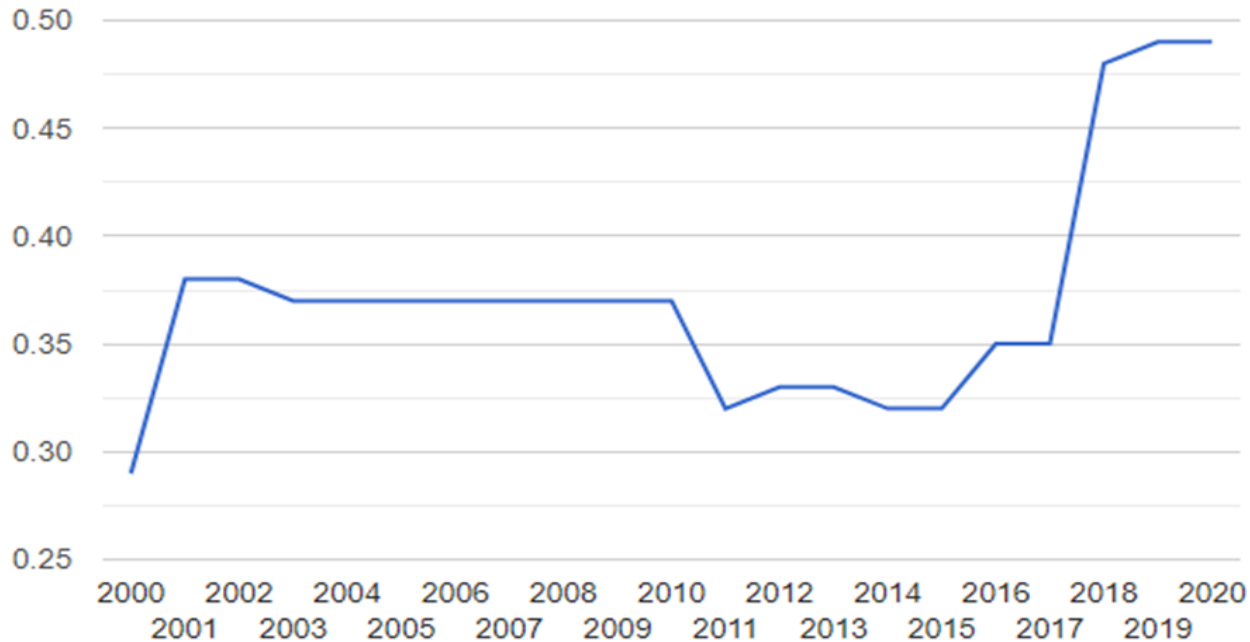
واردات برق

مصرف برق در افغانستان یک روند صعودی دارد و تولید برق روند نوسانی دارد و این همبستگی بین مصرف و واردات برق نشان میدهد که نیاز به انرژی عمدتاً از واردات تامین میشود.

انرژی‌های تجدیدپذیر افغانستان

Renewable power capacity, million kilowatts

با وجود دارا بودن سوخت های فسیلی، ظرفیت تولید انرژی های تجدید پذیر در افغانستان در طول سال های اخیر روند افزایشی داشته است.

- در نتیجه، چنانچه ملاحظه میشود افغانستان بیش از ۸۰ درصد برق مورد نیاز خود را از طریق واردات تأمین میکند. در این میان سهم ایران از بازار برق افغانستان حدود ۲۱ درصد است و از این نظر سومین تأمین کننده برق این کشور، پس از ازبکستان (۳۵.۰۲ درصد) و تاجیکستان (۳۰.۵ درصد) و بالاتر از ترکمنستان (۱۳.۴ درصد) به شمار می‌رود. بر اساس بررسی های بانک توسعه آسیایی، علیرغم پیشرفت ها در زمینه توسعه شبکه برق در افغانستان، در سال ۲۰۲۰ تنها حدود ۳۴ درصد از جمعیت این کشور به شبکه سراسری برق متصل بودند (مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۰).

- در این زمینه چند مسئله وجود دارد. نخست اینکه برخی از بزرگترین تولیدکننده های برق منطقه، یعنی تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان در شمال افغانستان حضور دارند که به دلیل وضعیت اقلیمی خود، به ویژه در فصل تابستان تقاضا برای برق بالا می رود، این کشورها مازاد تولید قابل توجهی دارند و از این روی، به طور بالقوه این توانایی در آنها وجود دارد که در صورتی که به دلیل مسائل موجود میان دولت جدید در کابل و ایران، صادرات برق به افغانستان دچار مشکل و چالش شد، فاصله میان تقاضا و عرضه در این کشور را پر کنند. اما نکته مهم این است که کشورهای آسیای مرکزی، حداقل به اندازه ایران با یک دولت زیر کنترل طالبان در کشور افغانستان زاویه دارند. کشورهای آسیای مرکزی به دلیل ساخت دولت و ماهیت جریانهای اسلامگرا در این منطقه، به شدت از بازگشت وضعیت افغانستان به دوران پیش از حضور نیروهای خارجی و تبدیل شدن این کشور به یک بهشت امن برای گروههای افراطی و جهادی هراس دارند (مرکز پژوهش های اتاق ایران، ۱۴۰۰).

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
ایران رسمی

UZBEKISTAN

KYRGYZSTAN

TAJIKISTAN

Dushanbe

CHINA

AFGHANISTAN

PAKISTAN

- تاجیکستان، یکی از بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان برق در منطقه که طی سالهای اخیر تأمین حدود ۳۰ درصد از برق وارداتی به افغانستان را بر عهده داشته است، یکی از نخستین دولت‌هایی بود که به شکل علنی به حضور طالبان در کابل واکنش نشان داد و بر اساس برخی گزارشها، تعداد زیادی از نظامیان و مقام‌های دولت سابق را هم در خاک خود اسکان داده است. ازبکستان و ترکمنستان هم هرچند مواضع منعطف‌تری در پیش گرفته‌اند، به نظر نمی‌رسد اراده و منافع لازم در شکل دهی به یک رابطه استراتژیک و پایدار با یک امارت اسلامی در کابل داشته باشند (مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۰).

- این چشم انداز که تغییر صحنه سیاسی در افغانستان و به ویژه تغییر موازنه استراتژیک نیروهای منطقه ای در افغانستان منجر به خلل در مزیت‌های ایران برای صادرات برق به منطقه شود، چندان امکان‌پذیر نمی نماید.
- حتی برعکس، این احتمال وجود دارد که تاجیکستان برای اعمال فشار بر دولت مرکزی در کابل، صادرات برق به این کشور را قطع کند و این امر، یک شکاف میان تقاضا و عرضه برق در افغانستان پدید بیاورد که میتواند یک فرصت بالقوه برای ایران باشد تا در صورت افزایش ظرفیت تولید بعد از رفع تحریم ها، سهم خود از بازار مصرف برق افغانستان را افزایش دهد. با این حال توجه به چند نکته ضروری است.

نخست، با توجه به اینکه برق صادراتی ایران به افغانستان منحصرأ در ولایات هرات و نیمروز مصرف میشود، که حتی در صورت تمایل ایران به بهره گیری سیاسی از صادرات برق به افغانستان، عمدتاً گروه هایی از جمعیت افغانستان تحت فشار قرار میگیرند که به شکلی تاریخی به ایران نزدیک بوده و به همین دلیل هم به حاشیه جامعه افغانستان رانده شده اند و قاعدتاً، یک امارت اسلامی انگیزه های کمتری برای حمایت از آنها را خواهد داشت. به عبارت دیگر، صادرات برق ایران به افغانستان ظرفیت محدودی برای تبدیل شدن به یک کالای استراتژیک را خواهد داشت.

دوم، حداقل در کوتاه مدت، از یک سو به واسطه قطع کمکهای ایالات متحده و اتحادیه اروپا و از سوی دیگر به دلیل مهاجرت بسیاری از شهروندان افغانستان، اقتصاد این کشور کوچک خواهد شد. این امر در کنار اختلال در جریان ورود ارز به افغانستان، افزایش تورم و ضعف کلی اقتصاد و کسب و کارها به دلیل وضعیت آشوب و عدم قطعیت فعلی، بر توانایی جذب کالاهای ایرانی در بازار افغانستان، از جمله در حوزه تقاضا برای انرژی و برق تأثیر منفی خواهد داشت(مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۰).

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

سوخت

واردات سوخت افغانستان و سهم تأمین کنندگان اصلی

- موضوع دیگر در روابط اقتصادی ایران و افغانستان، صادرات سوخت به این کشور است. در اینجا نیز ایران مزیت‌های زیادی دارد و به نظر نمی‌رسد که دگرگونی‌ها در عرصه استراتژیک، روابط دو کشور در این حوزه را با چالش خاصی مواجه کند. همانگونه که اشاره شد، صادرات سوخت به افغانستان، ۴۲ درصد از کل صادرات ایران به این کشور در سال ۲۰۱۹ را شامل می‌شده و این میزان، طبق جدول زیر شامل ۲۷,۴ درصد از کل واردات سوخت افغانستان بوده است. هرچند این میزان نسبت به سهم ایران از بازار سوخت افغانستان در سال ۲۰۱۵ تقریباً نصف شده است، اما میتوان گفت که اعمال دوباره سیاست‌های تحریمی در دوران بعد از خروج دولت ترامپ از برجام عامل مهمی هم در کاهش صادرات بوده و هم اینکه باعث شده بخشی از صادرات سوخت از طریق مجاری غیررسمی صورت گرفته و آمار آنها دقیق نباشد.

قاجاق سوخت

• طی سالهای گذشته صادرات اصلی ایران به افغانستان بنزین و گازوئیل بوده است؛ طی دوره می ۲۰۲۰ تا می ۲۰۲۱ حجم صادرات سوخت از ایران به افغانستان معادل ۴۰۰ هزار تن بوده است. در همین راستا، در سال ۲۰۱۵ ایران و افغانستان در چارچوب معاهده دوجانبه یک قرارداد تجاری به ارزش ۵۰ میلیون دلار امضا کردند که بر اساس آن افغانستان میتواند سالانه یک میلیون تن گازوئیل از ایران وارد کرده و واردات گاز مایع را تا ۲۰۰ هزار تن افزایش دهد. هرچند تضمینی برای رعایت توافقه‌های دولت پیشین از سوی طالبان وجود ندارد، اما مزیت‌های استراتژیک ایران در صادرات سوخت به افغانستان سبب شده است که در همان ابتدای کار و پس از تسلط بر کابل، طالبان خواستار از سر گرفته شدن صادرات سوخت از ایران که به دلیل شرایط پیش آمده متوقف شده بود، شدند. در همین راستا طالبان قصد دارد تعرفه واردات LPG، بنزین و گازوئیل از کشورهای همسایه را تا ۷۰ درصد کاهش دهد (مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۰).

سال	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
ارزش کل (دلار)	۱۶۳۷،۹۵۶،۹۶۰	۱،۰۰۸،۰۸۱،۸۷۰		۹۶۹،۶۷۵،۶۹۰	۱،۹۹۴،۵۴۸،۲۶۰
ایران (درصد)	۵۰	۵۷	اطلاعات موجود نیست	۴۶	۲۷،۴
ترکمنستان (درصد)	۳۴،۳	۲۳،۶		۳۱،۷	۳۰
قزاقستان (درصد)	۱،۹	۴،۴		۷	۳،۶

- تفاوت قیمت بنزین در ایران و کشورهای همسایه زمینه قاچاق این کالا را به وجود آورده
- است. هرچند درباره مقدار قاچاق فرآورده ها اطلاعات دقیقی در دسترس نیست، اما طبق
- برآورد ستاد مبارزه با قاچاق کالا، روزانه حدود ۱۱/۵ میلیون لیتر قاچاق سوخت به خارج از کشور صورت گرفته و بیش از ۸۰ درصد قاچاق فرآورده به قاچاق نفت گاز اختصاص دارد.
- اکثر قاچاق نقتگاز به سوءاستفاده از سهمیه اختصاص یافته به مرغداری ها و گلخانه ها مربوط است. طبق اطلاعات ستاد مبارزه با قاچاق کالا، ۷۰ درصد قاچاق سوخت از یک استان کشور صورت میگیرد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷).

جایگاه مسائل آبی در مناسبات ایران و افغانستان

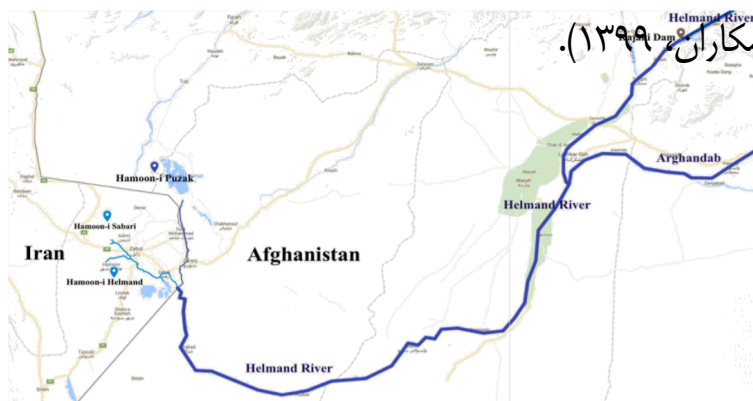
نقش رودخانه هیرمند در روابط ایران و افغانستان

- رودخانه هیرمند با حوزه آبریزی به وسعت ۳۵۰ هزار کیلومتر مربع، بزرگترین رود فلات ایران و افغانستان است. در زمان جدایی افغانستان از ایران در سال ۱۸۵۷ و تعیین رودخانه هیرمند به عنوان مرز میان دو کشور، تلاشهای زیادی برای توافق بر سر چگونگی تقسیم آب میان دو کشور انجام شده است. افتتاح سد کمال خان در فروردین ۱۴۰۰ باعث زنده شدن اختلافات بین ایران و افغانستان بر سر تخصیص آب در رودخانه هیرمند شد. این رودخانه طولانی‌ترین رود کشور افغانستان است و به دریاچه هامون می‌ریزد که در مرز بین دو همسایه قرار دارد

- با گذشت ده‌ها سال از آن زمان، همچنان کشاورزان سیستان با مشکل بی‌آبی در منطقه روبه‌رو هستند و هنوز توافق درستی درباره تقسیم آب منطقه امضا نشده است.

- در حقیقت افغانستان به رودهای هیرمند و هریرود به عنوان ابزاری سیاسی نگاه میکند و این امر باعث تعطیلی حیات در نیمه شرقی ایران شده است و بحران‌هایی چون

بیکاری، مهاجرت، ریزگردها، حاشیه نشینی و از همه مهمتر جنگ داخلی بر سر آب را پدید خواهد آورد (شیخ غفوری و همکاران، ۱۳۹۹).

نقش رودخانه هریرود در روابط ایران و افغانستان

هریرود نام رودی است با طول ۱۱۰۰ کیلومتر که از مناطق مرتفع لعل و سرچنگل سرچشمه می‌گیرد و با گذر از ولایت‌های غور و هرات در افغانستان، از مرز مشترک افغانستان و ایران می‌گذرد پس از پیوستن کشف‌رود به آن، با نام رود تجن از ایران وارد شنزارهای کشور ترکمنستان شده و به بیابان قره‌قوم منتهی می‌شود. هریرود دومین رود مهم افغانستان پس از هیرمند است که مربوط به حوضه آبریز هریرود در شمال غربی افغانستان است.

وابستگی افغانستان به آب هریرود برای تامین نیاز آبی و برنامه‌های توسعه این کشور، مسبب کاهش ورود آب به ایران و چالش امنیت آبی در شمال شرق و شهرهای بزرگ همچون مشهد شده است. این موضوع برای منطقه معضلات سیاسی نظیر مخاطرات برای امنیت ملی منابع آبی و مشکلات اجتماعی و اقتصادی مانند مهاجرت گسترده، قاچاق، بیکاری، از بین رفتن کشاورزی و همچنین چالش‌های زیست محیطی نظیر معضل امنیت منابع آب شرب و بروز ریزگردها را به همراه داشته است. روابط سیاسی ایران و افغانستان متأثر از هیدروپولیتیک هریرود میباشد، همچنین به سبب بالادست بودن افغانستان در حوضه آبریز، هریرود تمایل به جلسات مشترک ندارد و این کشور به جبران فرصت‌های از دست رفته دوران اشغال و جنگ‌های جهادی و داخلی اکنون به سیاست‌های یک جانبه گرایانه متمایل بوده و به استفاده ابزاری از آب در قبال ایران روی آورده است (کریمی و دیگران ۱۳۹۹).

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

محیط زیست

- دیپلماسی محیط زیست یکی از مهم ترین زمینه های تقویت دیپلماسی بین المللی است.
- ایران می تواند تجربیات و توانمندی های خود در سه کنوانسیون بین المللی بازل، اکو و رامسر، همچنین تجربیات آموزشی و پژوهشی خود در حوزه محیط زیست را با افغانستان به اشتراک بگذارد.
- ایجاد ارتباط وسیع تر میان سازمان های مردم نهاد و سمن های محیط زیستی دو کشور، همچنین انتقال تجربیات ایران در زمینه توسعه کمی و کیفی سمن های محیط زیستی، نحوه حمایت از این سمن ها و فعالیت های آنان، نقش و سهم نهادهای مردمی و جوامع محلی و بومی در تصمیم گیری ها و تصمیم سازی های محیط زیستی را از دیگر زمینه های مناسب دیپلماسی محیط زیستی برشمرد.
- امضاء تفاهم نامه همکاری های محیط زیستی میان ایران و افغانستان در آینده ای نزدیک با محوریت رفع معضلات تالاب بین المللی هامون و ایجاد پارک مرزی میان دو کشور به زودی منجر به توسعه روابط سبز دو همسایه شود.
- جنگ مضاف بر اثرات مستقیم بر زندگی و سلامت روحی و جسمی انسان ها، اثرات مخرب و بلند مدتی بر آب، خاک، جنگل و طبیعت کشورها دارد که بعدها اثرات آن به صورت مستقیم و غیرمستقیم گریبانگیر انسان ها خواهد شد.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

نمایشگاه‌های تخصصی

EXPO
FOR GOOD

لزوم افزایش همکاری و ارتباط بین تجار دو طرف از طریق برگزاری نمایشگاه های تخصصی

برپایی نمایشگاه های بین المللی به عنوان یکی از روش های مهم و تأثیرگذار معرفی کالاهای با کیفیت صادراتی به همراه انتقال فناوری و دانش فنی محسوب میشود و میتواند نقش مؤثری در فرایند توسعه صادرات غیرنفتی داشته باشد.

حفظ ارتباط تولید کنندگان ایرانی با بازار افغانستان و متقابلاً حفظ ارتباط مصرف کنندگان افغانستانی با محصولات و کالاهای تولیدی ایرانی، برقراری تعامل میان تولید کنندگان ایرانی و افغانستانی مخصوصاً در زمینه تولید مشترک و انعقاد برخی قراردادهای بخشهای خصوصی ایرانی و افغانستانی از جمله مصادیق اهمیت برگزاری این نمایشگاه بوده است.

انسان بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

TYPES OF MIGRATION

ECONOMIC MIGRATION

ASYLUM SEEKER

REFUGEE

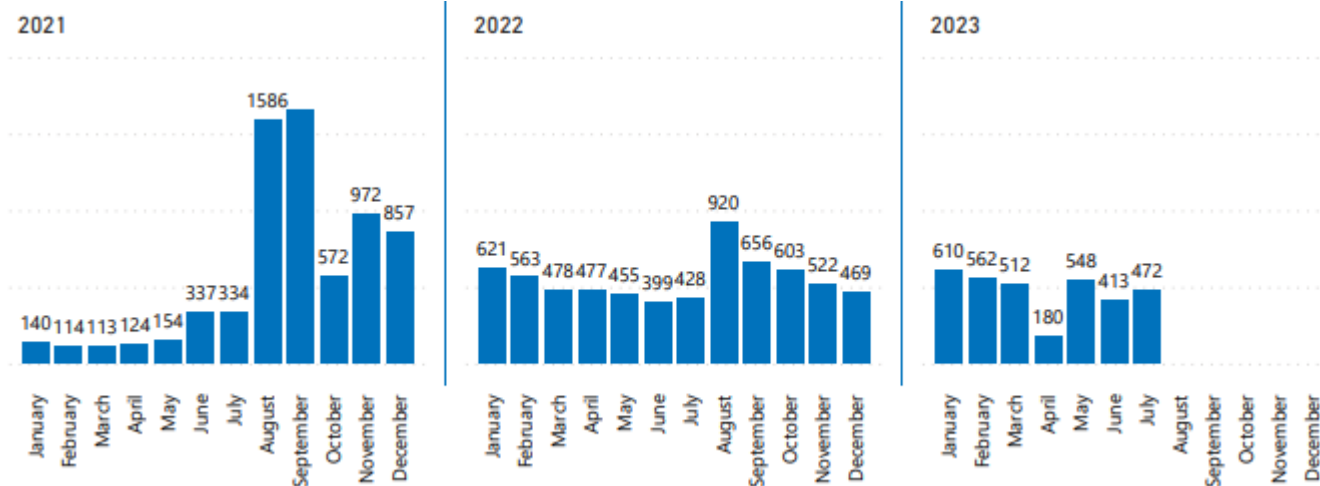
مهاجرت از افغانستان به ایران

سیاست ایران در قبال پناهندگان افغانی

- اتباع افغانستانی بزرگترین گروه مهاجران ساکن در ایران را در دوران بعد از انقلاب تشکیل داده‌اند. در چند سال اخیر با قدرت‌گیری مجدد طالبان، آمار مهاجرت از افغانستان به ایران دوباره سیر فزاینده‌ای یافته است. در میان کشورهای همسایه‌ی افغانستان، ایران تنها کشوری است که در آن افغانها خواه به دلیل غفلت سیاستگذاران یا سهل‌گیریهای ناشی از دوره سیاست "درهای باز" توانستند از تحصیلات کمابیش رایگان برخوردار شوند و به واسطه‌ی نهضت سوادآموزی و مدرسه‌های عمومی دولت، آموزش رایگان ببینند.
- بررسی نقش افغانها در سرمایه‌انسانی و نرخ بیکاری و سطح دستمزدهای کشور ایران از موضوعات حائز اهمیت است.

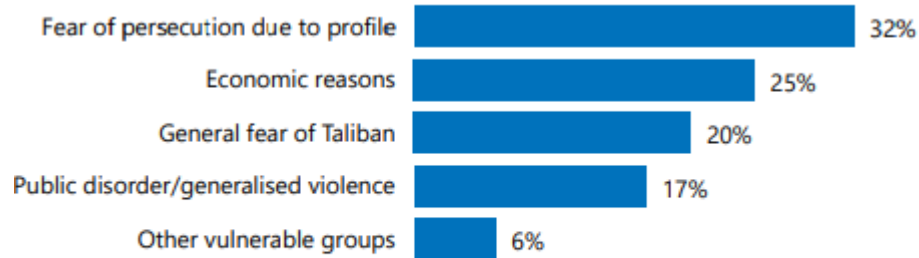

روند مهاجرت افغانستانی ها به ایران

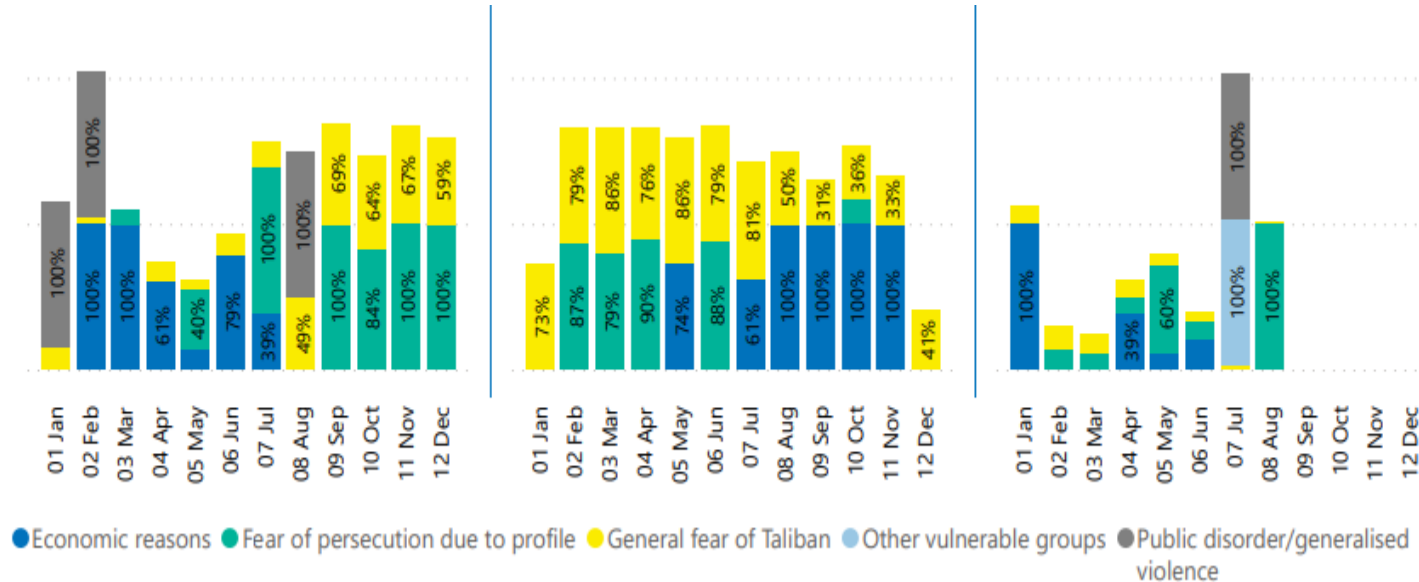
- همان طور که ملاحظه می شود، میزان مهاجرت از افغانستان به ایران از ماه آگوست سال ۲۰۲۱ که طالبان قدرت را در اختیار گرفت، رشد کرده است اما این موج مهاجرتی به مرور کندتر شد.

دلایل اصلی خروج از افغانستان

مطابق بررسی‌های پناهندگان سازمان ملل مهمترین دلایل مهاجران تازه وارد افغان ساکن در ایران عبارتند از: ترس از آزار و اذیت، دلایل اقتصادی، ترس عمومی از طالبان، خشونت و آشوب‌های گسترده.

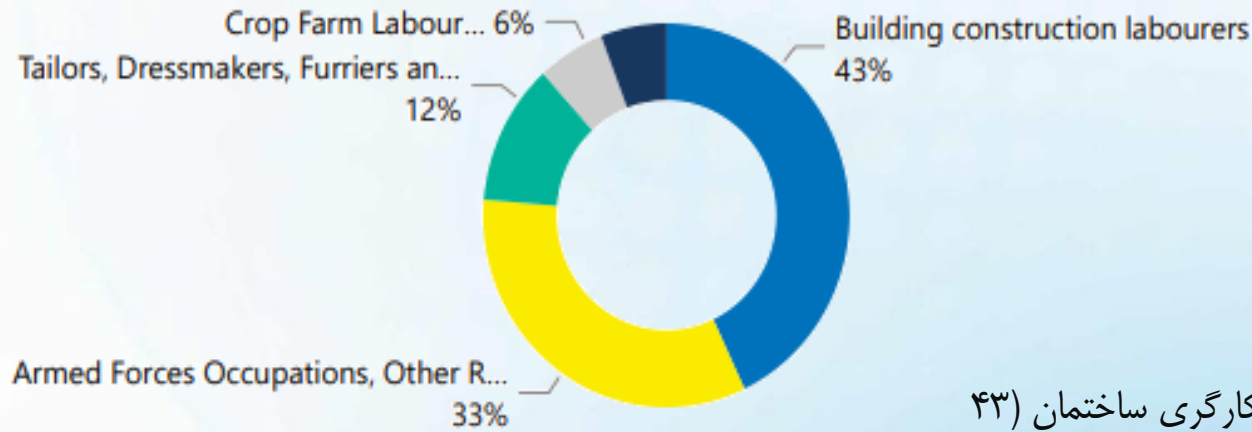
2021

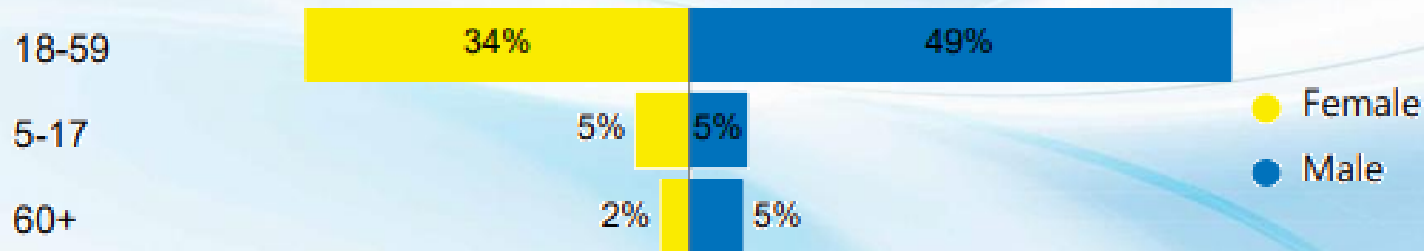
البته دلایل مهاجرت از افغانستان در مقاطع مختلف متفاوت بوده است. برای مثال در دوره‌هایی ترس از آزار و اذیت مهمترین علت بوده و در دوره‌هایی دلایل اقتصادی. در نمودار زیر دلایل عمده خروج از افغانستان از سال ۲۰۲۱ به بعد را برحسب ماه‌های مختلف مشاهده می‌کنید.

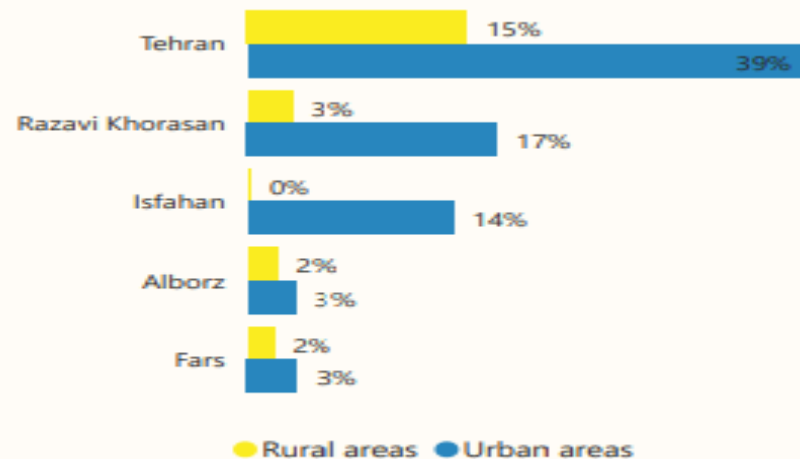
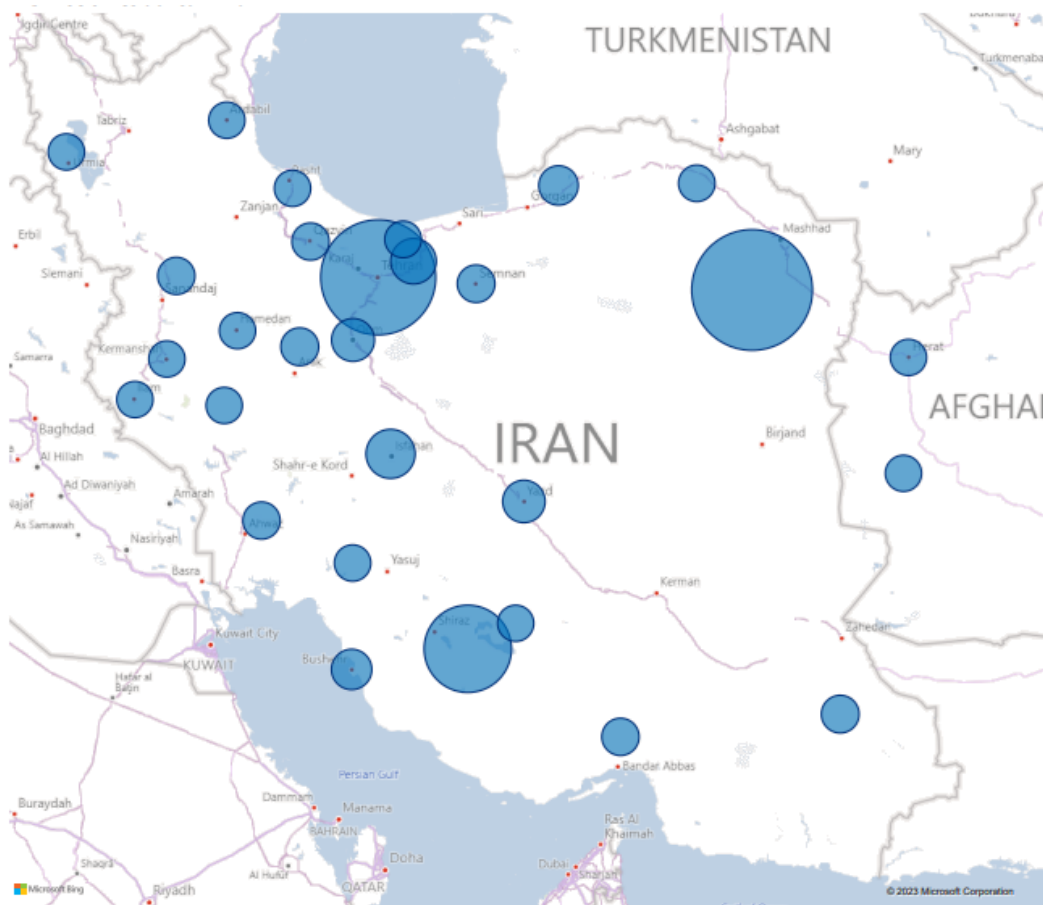
وضعیت شغلی و سنی سرپرستان خانوار

مهمترین مشاغلی که مهاجران تازه وارد افغانستانی به آن مشغول بوده‌اند عبارتند از: کارگری ساختمان (۴۳ درصد)، مشاغل نیروهای مسلح (۳۳ درصد)، خیاطی و کارهای نساجی (۱۲ درصد) و کارگری کشاورزی و مزارع (۶ درصد).

توزیع جغرافیایی محل سکونت اتباع افغانستانی در ایران

میزان پراکندگی اتباع افغانستانی در ایران یکسان نیست و همان گونه نقشه زیر نشان می‌دهد استان‌هایی مانند تهران، خراسان رضوی، اصفهان، البرز، قم، کرمان و فارس جمعیت بیشتری از مهاجران افغان را در خود جای داده‌اند.

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

معادن و کارخانجات افغانستان

مهمترین ظرفیت‌های معدنی افغانستان

مطابق با نقشه برداریهای فراطیفی که از خاک و معادن افغانستان صورت گرفته، این کشور گستره وسیعی از منابع معدنی فلزی و غیرفلزی را دارا است. معادن بزرگی نظیر مس، سنگ آهن، تالک و لیتیوم که مطابق با ارزیابی وزارت معدن و پترولیوم افغانستان و سازمان زمین شناسی آمریکا در سال ۲۰۱۹ ارزش آنها بیش از یک هزار میلیارد دلار برآورد شده است. ارزش معادن و منابع طبیعی افغانستان در حدی است که از این کشور به عنوان ثروتمندترین کشور بر روی کاغذ یاد میشود. در این خصوص میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

مس: جزء بزرگترین کشورهای دارای ذخایر مس دنیا
(معدن عینک دومین معدن مس جهان) در سراسر کشور

لیتیوم: برخوردار از ۲۱ درصد ذخایر لیتیوم جهان (مشهور به
عربستان لیتیوم) با تمرکز در مناطق شرقی

تالک: محصور بودن ۱۵ درصد از ذخایر تالک جهان در
سرتاسر افغانستان با عیار بالاتر در مناطق شرقی

سنگ آهن: جزء ۱۰ کشور برتر ذخایر آهن دنیا (معدن
حاجی گک بزرگترین معدن آهن آسیا) در سراسر کشور

فرصتهای همکاری ایران و افغانستان در حوزه معادن و فعالیت‌های وابسته

- تدوین بسته‌های سیاستی ذیل کمیته‌های اجرایی موافقتنامه همکاری دو کشور با تا کید بر بخش معدن؛ پس از امضای موافقتنامه بین اتاق بازرگانی دو کشور، اتاقهای استانهای مرزی همجوار (برای مثال خراسان رضوی با هرات و سیستان و بلوچستان با نیمروز) و ذیل آن مذاکراتی در خصوص ایجاد منطقه آزاد صنعتی مشترک و استفاده از خدمات فنی و مهندسی و استفاده از دوره‌های آموزشی ایران آغاز کرده‌اند. در این راستا تدوین بسته‌های اجرایی سیاستی زمینه‌ساز تسریع همکاری‌های مشترک خواهد بود.
- تکمیل زنجیره تامین معادن در افغانستان و اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک؛ با توجه به سابقه فعالیت‌های معدنی ایران، پیشرفت فناوری و ایجاد زنجیره‌های تولید فرآورده‌های معدنی (نظیر آهن، مس، آلومینیوم و تالک) دانش‌اندوخته بالاتری در زمینه تکمیل زنجیره تولید معدنی در کشور انباشته شده که میتواند در سایه همکاری مشترک منافع دو کشور را تامین کند. ز معدنی نظیر لیتیوم که نیاز به فناوری بالا دارد نیز اخیراً شرکتهای فناور و دانش‌بنیان در ایران توانسته‌اند تکنولوژی استخراج لیتیوم را بومی‌سازی کنند.
- بهره‌برداری به قصد واردات و تامین مواد اولیه مورد نیاز صنایع داخلی ایران با تا کید بر استانهای مرزی؛ به عنوان مثال، با توجه به هدفگذاری تولید ۵۵ میلیون تن فولاد در افق ۱۴۰۴ چالش اصلی صنعت فولاد کشور برای دستیابی به این هدف، کمبود سنگ آهن خواهد بود. به این ترتیب ورود به بازار معدن افغانستان به منظور تامین نیاز صنایع داخلی رویکرد قابل توجیهی برای نحوه روابط اقتصادی در حوزه معادن ما با کشور افغانستان است (موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۱).

فرصت‌های همکاری ایران و افغانستان در حوزه معادن و فعالیت‌های وابسته

- بهره برداری به قصد صادرات مجدد و ترانزیت با تا کید بر مناطق آزاد و استانهای جنوب شرقی؛ افغانستان نه تنها کشوری محصور در خشکی است، بلکه از لحاظ توسعه زیرساختی نیز توسعه نیافته است. این موضوع در کنار توسعه زیرساختی مناسب ایران در حوزه راه و شبکه ریلی و دسترسی به آبهای آزاد، میتواند به همکاری دو کشور در زمینه ترانزیت و ایجاد دسترسی به بازارهای جهانی برای افغانستان کمک کند.
- ضعف زیرساختهای افغانستان به ویژه راه و شبکه ریلی، برای توسعه معادن به چالش جدی چین بدل شده و از این منظر توسعه شبکه ریلی خواف و هرات از مزیت های پیشروی ایران در بهره برداری از معادن افغانستان به شمار میرود. احداث شبکه ریلی بین افغانستان و چین که در یکی از صعب العبورترین مناطق جهان واقع شده نیازمند سرمایه گذاری هنگفت و صرف زمان ساخت بالا بوده که در نتیجه توسعه چندانى نداشته است(موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۱).

فرصت‌های همکاری ایران و افغانستان در حوزه معادن و فعالیت‌های وابسته

- تهاتر بهره برداری معدنی در مقابل توسعه زیرساخت؛ چالش جدی افغانستان توسعه ضعیف زیرساختها، به ویژه راه و شبکه ریلی است. از سوی دیگر به دلیل تحریم های مالی آمریکا، معاملات مالی برای ایران دشوار و پرهزینه شده است. بنابراین تهاتر بهره برداری از معادن افغانستان در مقابل توسعه زیرساخت های افغانستان میتواند منافع هر دو کشور را تامین کند.
- راه اندازی و توسعه شهرکهای صنعتی و خوشه های معدنی تخصصی در افغانستان؛ احداث این نوع شهرکها این فرصت را برای سرمایه گذار خصوصی فراهم میکند تا با اطمینان بیشتر در این کشور سرمایه گذاری کند. لازم به ذکر است چهار منطقه ویژه اقتصادی معدنی (منطقه ویژه اقتصادی صنایع معدنی و فلزی خلیج فارس، صنایع انرژی بر لامرد، صنایع انرژی بر پارسیان و منطقه ویژه اقتصادی کاشان) زیر نظر ایمیدرو در کشور فعال بوده و دانش قابل توجهی در این زمینه در کشور انباشت شده است (موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۱).

سرمایه گذاری خارجی کشورهای دیگر در بخش معدنی افغانستان

- در حال حاضر بسیاری از کشورها در حال ارزیابی ورود، سرمایه گذاری و بهره برداری از معادن افغانستان هستند که چین و روسیه به دلیل مزیت همسایگی حضور پررنگتری در این خصوص دارند. چین پیش از سایر کشورها در مناقصات افغانستان وارد شده و در زمینه استخراج و بهره برداری معادن این کشور، قرارداد ۴۰ ساله ای به منظور بهره برداری از معدن مس عینک افغانستان تنظیم کرده است. ورود چین در مناقصات از طریق دو شرکت خصوصی این کشور انجام شده و پس از موفقیت دو شرکت در مناقصه، به صورت سرمایه گذاری مشترک با شرکتهای دولتی چینی در بخش معدن مس افغانستان حضور یافته اند.

- علاوه بر مس، معادن لیتیوم این کشور نیز توجه کشورهای دیگر را به خود جلب کرده و در این خصوص نیز چین پیشتاز بوده و دو شرکت معدنی "گائفنگ لیتیوم" و "تیانجی لیتیوم" به عنوان بزرگترین تولیدکنندگان لیتیوم در جهان وارد بازار معدنی افغانستان شده اند (موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۴۰۱).

- برآورد می‌شود که میزان لیتیوم در معادن افغانستان معادل نفت و گاز عربستان باشد که ثروت زیادی است بسادگی هم امکان دستیابی وجود ندارد، امریکائی‌ها توانستند مقدار مختصری را برداشت و با خود ببرند ولی در کل برداشت از این ذخایر نیاز به ثبات و استقرار نظام سیاسی مستقر دارد.
- طرف افغان اگر مواد اولیه را به سمت ایران بفرستد ما می‌توانیم فرآوری کرده و بفروشیم و در سود با آنها مشارکت کنیم، معادن لیتیوم به لحاظ حفاری مشکلی ندارد طالبان هم می‌تواند حفاری کرده و این ذخایر را استخراج کند و اما برای فرآوری راهی هم جز ایران ندارند. ما به لحاظ تکنولوژی و دانش فنی مشکلی نداریم.
- ایران در حوزه برداشت از ذخایر سنگ آهن که معادن آن در هرات وجود دارد، نیز می‌توانیم با افغان‌ها کار کنیم، آنها می‌توانند مواد اولیه را به سمت ایران منتقل کنند و در مرز کارخانه ذوب آهن را ما در مرز احداث کنیم و به صورت مشارکتی و یا با سرمایه ایران مواد اولیه را براحتی منتقل کنند و بعد از انجام فرایند آهن و یا خود سنگ آهن را در اختیارشان قرار دهیم، در هر حال بستر کار مهیاست و تمامی این اقدامات موکول به وجود امنیت و ثبات در افغانستان است
- در افرق ۱۴۰۴ بناست که ذوب آهن اصفهان به تولید ۵۰ میلیون تن فولاد در سال برسد که برای دستیابی به این هدف، نیازمند استفاده از معادن غنی افغانستان هستیم.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

توریسم و گردشگری سلامت

گردشگری در کل و گردشگری سلامت بصورت خاص پتانسیل بالایی در جذب و گردش سرمایه دارد و بسیاری از کشورها با سرمایه‌گذاری در این حوزه، سود سرشاری را جذب می‌کنند. با وجود این که ایران در میان کشورهای منطقه، با توجه به ارزش ریال نسبت به ارزهای منطقه‌ای، مقصدی به صرفه و ارزان بشمار می‌رود، با این حال زیرساخت‌های لازم برای گردشگری و گردشگری سلامت در ایران آنطور که باید آماده نیست و به نظر می‌رسد بی‌توجهی به این حوزه، ضرر و زیان‌های زیادی را به کشور وارد کرده و می‌کند.

افغانستان یکی از کشورهایی است که مشتری دائم گردشگری سلامت ایران می‌باشد، با این وجود در سال‌های اخیر حتی بیماران افغانستانی نیز ترجیح می‌دهند کشورهای دیگری را بعنوان مقصد خود انتخاب کنند. تعرفه‌های درمانی در ایران نسبت به سایر کشورها بسیار پایین‌تر است، می‌افزاید: یکی دیگر از مسائلی که ایران را بعنوان قطب گردشگری سلامت منطقه مطرح می‌کند، تعرفه‌های پایین در حوزه درمان است. ترکیه، هند و پاکستان تعرفه‌های بسیار بالاتری نسبت به ایران دارند و به همین خاطر ایران ظرفیت ویژه‌ای برای جذب گردشگر دارد. در کنار این مسایل، هتلینگ و اسکان در ایران نیز علاوه بر امکانات رفاهی، ارزان و باکیفیت است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

شرکت های دانش بنیان

ایران حدود ۷ هزار شرکت دانش بنیان در حوزه‌های متعدد دارد که می‌تواند فرصت همکاری با افغانستان باشد.

«ارائه مجوز اقامت و تردد شرکت‌ها و تامین امنیت کامل»، «تامین و معرفی نیروی متخصص بومی برای همکاری»، «شبکه سازی و کمک به توسعه بازار محصولات» و «ارائه حمایت ویژه معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری برای استقرار شرکت‌های دانش بنیان» هم دیگر خدماتی است که برای شرکت‌های دانش بنیان و خلاق متقاضی حضور در بازار افغانستان مدنظر است.

یکی از بازارهای بکر و با ارزش افزوده بالا برای محصولات دانش بنیان و خلاق ایرانی، بازار افغانستان است. کشوری که به دلیل همجواری و همزبانی با ایران می‌تواند مشتری محصولاتی باشد که از نظر کیفیت و کمیت در سطح بالایی قرار دارد و پاسخ خوبی برای نیازهای این کشور جنگ زده و بحرانی است.

افغانستان تولیدات صنعتی کمی دارد و بیش از ۹۵ درصد نیازهایش را از دیگر کشورها به خصوص چین تامین می‌کند اما این عدد و سهم می‌تواند در اختیار محصولات دانش بنیان و خلاق ایرانی باشد و بازاری بالقوه در اختیار شرکت‌های ایرانی قرار دهد.

با توجه به اینکه این کشور شرایط امنیتی مناسبی ندارد، بسیاری از شرکت‌ها چندان تمایلی به همکاری با این کشور ندارند؛ ولی مرکز تعاملات بین المللی علم و فناوری معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری با تامین امنیت کامل تردد و استقرار این شرکت‌ها در کشور افغانستان، شرایط برای همکاری آنها با این کشور را فراهم می‌کند.

اتحاد بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

کشاورزی و کشت فراسرزمینی در افغانستان

وضعیت کشاورزی افغانستان

بخش کشاورزی با سهم ۲۰ درصدی از تولید ناخالص داخلی افغانستان و سهم ۴۵ درصدی از اشتغال، مهمترین بخش اقتصادی این کشور است. بر همین مبنا، انتظار می‌رود رشد بخش کشاورزی بر دیگر بخشهای اقتصادی نیز اثرگذار باشد. محصولات این بخش بیش از ۹۰ درصد ارزش صادرات افغانستان را تشکیل می‌دهند، بر همین مبنا، کاهش نرخ بالای بیکاری، بهبود فقر و امنیت غذایی در کشور، مستلزم توجه به رشد بخش کشاورزی در افغانستان می‌باشد (نیکزاد و همکاران، ۱۴۰۱).

در نیمه نخست سال ۱۴۰۲، ۴ هزار و ۴۶۷ تن محصولات کشاورزی از افغانستان به مقصد ایران، وارد شده است که کشمش، کنجد و ماش عمده کالاهای وارداتی از این کشور بوده اند. در این بازه زمانی ۶ ماهه نیز ۱۱ هزار و ۱۶۸ تن محموله کشاورزی از مبدا افغانستان به کشورهای دیگر از طریق ایران، ترانزیت شده است.

عمده محصولات ترانزیتی از مبدا افغانستان شامل برگه زردآلو، کنجد و ماش بوده که به مقصد عراق، امارات متحده عربی و ترکیه ترانزیت شده اند.

همچنین از مبدا کشورهای امارات متحده عربی، ترکیه و روسیه محمولاتی با عبور از مسیر ایران و مرز دوغارون به افغانستان ترانزیت شدند که اغلب آنها شامل خشکبار، آرد گندم و کنجاله سویا می‌شوند.

منبع: خبرگزاری فارس (۱۴۰۲)

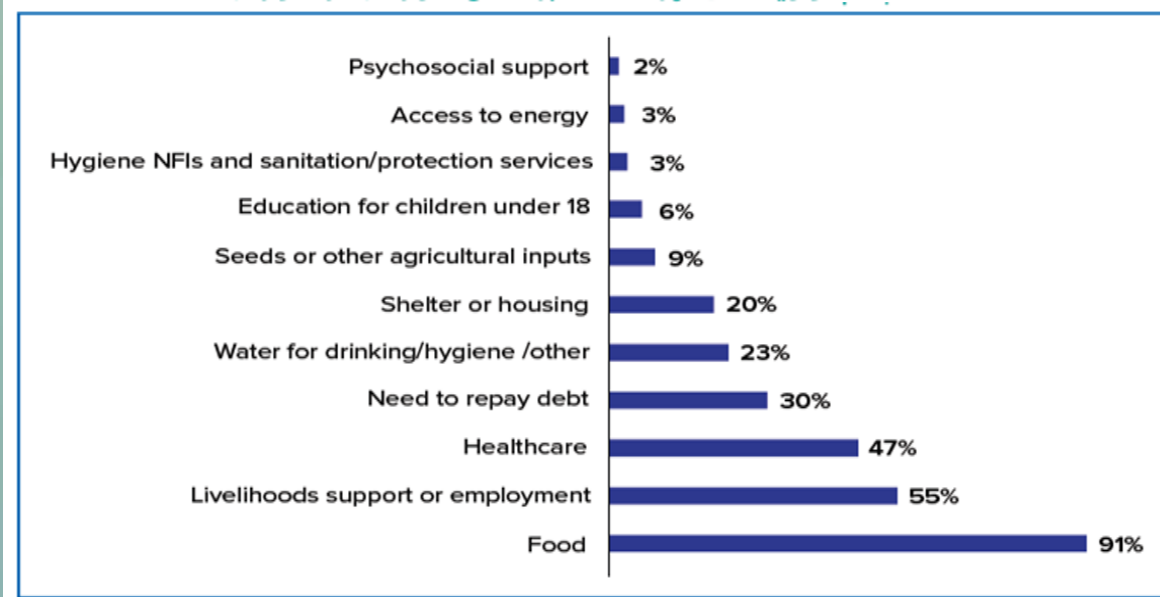
کشت فراسرزمینی

فعالیت کشاورزی فراسرزمینی از سال‌های قبل مورد توجه و اقدام بوده، اما بیش از دو دهه است که به دلیل تغییرات جهانی اقلیم، امنیت غذایی و حاکمیت بر بازار محصولات غذایی این موضوع به شکل جدی‌تری دنبال می‌شود. در دنیا بیش هشتاد کشور سرمایه‌پذیر برای کشاورزی فراسرزمینی وجود دارد که توجه این کشورها بر اساس مدل‌های توسعه خودشان با کمی تفاوت دارای مشترکاتی است؛ از جمله استفاده از منابع آب و خاک، ایجاد اشتغال و خلق ثروت، امنیت غذا، توسعه صادرات و دستاوردهای دیگر. اما هم‌اکنون نکته مهم، تراز تجاری ایران با افغانستان است که تراز مطلوبی برای کشور افغانستان به حساب نمی‌آید. البته هدف و برنامه‌های مسئولان ایران نیز تقویت ظرفیت‌های تولیدی و صادراتی افغانستان است که اتاق مشترک بازرگانی ایران و افغانستان و ریاست آن به دنبال تحقق انتظار دو دولت هستند. شاید اگر بیشتر به این تراز توجه شود، بتوانیم فرصت‌های بیشتری در عرصه‌های اقتصادی دو کشور محقق کنیم. انتظارات دولت افغانستان این است که ما سهم بیشتری را از بازارمان در اختیار محصولاتشان قرار دهیم که البته این امر شدنی است. محصولات کشاورزی می‌تواند بخشی از صادرات آنها را رقم زده و تراز را به وضعیت مناسب‌تری برساند. درباره دام و صنایع بسته‌بندی و صادرات ماشین‌آلات و دانش‌بنیان‌ها می‌توانیم امکانات خوبی برای افغانستان فراهم کنیم. اگر این اتفاق بیفتد کمک خواهد کرد تا بحران آب و مسئله آب‌های مرزی به نوعی سازماندهی شود.
(روزنامه همشهری، ۱۳۹۹).

اولویت های خانوارهای کشور افغانستان بر پژوهش UNDP

اولویت های فهرست شده بر اساس خانوارها (% از خانوارها)

واضح ترین یافته این است که بیش از ۴,۳ میلیون خانوار (از ۱,۱ میلیون خانوار کل کشور) صرفاً برای تأمین غذا وام گرفته اند.

Source: undp.org. 2023

بررسی ۱۷۰۰۰ خانوار افغان نشان میدهد که ۹۱ درصد غذا را به عنوان اولویت اصلی، ۵۵ معیشت و حمایت از اشتغال به عنوان اولویت اصلی و ۴۷ درصد مراقبت های بهداشتی را به عنوان اولویت اصلی معرفی کرده اند. با این حساب غذا به عنوان بزرگترین اولویت برای خانواده های افغان و پس از آن معیشت و اشتغال میباشد. حمایت و مراقبت های بهداشتی به عنوان دومین و سومین اولویت بزرگ در ۷ ماهه ابتدای سال ۲۰۲۲ بوده است.

نفت و پتروشیمی

ظرفیت های افغانستان در حوزه نفت و گاز

• طبق بررسی های صورت گرفته میزان ذخیره نفت و گاز افغانستان از بسیاری از کشورهای صادرکننده نفت و گاز بیشتر است. حوزه شمال این کشور قسمتی از حوزه عظیم نفت و گاز آمودریا است که از نظر میزان ذخیره در بین ۱۵۲ حوزه نفتی و گازی کشف شده جهان در رده پانزدهم قرار دارد. این حوزه ۵۱۵ هزار کیلومترمربع وسعت دارد و در چهار کشور افغانستان، ایران، ترکمنستان و ازبکستان گسترش دارد. حوزه های که در آن مطالعات زیادی به عمل آمده است عبارت از «حوزه افغان - تاجیک» در شمال - شرق کشور و «حوزه افغان - ترکمن» شمال غرب است. حوزه نفتی آمو (افغان - تاجیک) در شمال کشور عمدتاً در استان های تخار، قندوز، بلخ و بخشی در استان جوزجان قرار داشته و دارای ۱۲ بلوک است. با این وجود، به دلیل ناامنی و مشکلاتی که داشته تا کنون سرمایه گذاری قابل توجهی در این بخش صورت نگرفته و افغانستان بخش عمده انرژی مورد نیاز از جمله بنزین، گازوئیل را از طریق ایران تامین می کند (معاونت دیپلماسی اقتصادی وزارت امور خارجه، ۱۴۰۰).

• زمینه های همکاری ایران و افغانستان:

• در حوزه هرات و شمال این کشور منابع چشمگیری از ذخایر گاز وجود دارد که ایران می تواند در شناسایی این مناطق و استخراج گاز همکاری کند، البته ذخایر شمال کم و بیش استخراج می شود که ما می توانیم در جوزجان و سرپل کمک کنیم گاز بیشتری استحصال کنند. همچنین می توان در احداث خطوط لوله گاز با این کشور همکاری کرد همینطور از جایگاه ترانزیتی افغانستان استفاده کنیم یعنی گاز را به سمت شرق و چین و یا تاجیکستان انتقال دهیم.

• در زمینه احداث پالایشگاه های کوچک هم می توانیم با این کشور همکاری داشته باشیم، به این ترتیب که یا در نقطه صفر مرزی احداث شود و یا اینکه خودشان سرمایه گذاری کنند و ما در زمینه فنی و مهندسی به آنها کمک کنیم، یعنی یا از گاز خودشان استفاده کنند و یا اینکه ما گاز را در اختیارشان قرار دهیم. کشور ایران میتواند منابع اولیه را در اختیارشان قرار دهیم و یا پالایشگاه را هم احداث کنیم.

• سیستم کنونی انتقال سوخت به این کشور منطقی نیست زیرا هم هزینه بر است و هم اینکه خسارت آن بالاست، ضمن اینکه جاده های ما را نیز تخریب می کند، علاوه بر این میزان استهلاک نیز زیاد است، ما باید بتوانیم در دوغارون تشکیلاتی را راه اندازی کنیم که نفت و گاز مورد نیاز را تالاب مرز ببریم و آنها یا بارگیری کنند.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

روابط دیرینه و اشتراکات زبانی، فرهنگی و تاریخی میان دو کشور

مشترکات فرهنگی هنوز هم به عنوان اساسی ترین زمینه تحکیم پیوندها میان مردم دو کشور محسوب می شود، زیرا ریشه های تاریخی یکسان، زبان مشترک و دین واحد در کنار تشابه سنت ها، آیین ها و باورهای اجتماعی ملی و محلی، شرایط بی بدیلی را برای توسعه بیش از پیش مناسبات اعم از فرهنگی، سیاسی و اقتصادی میان دو کشور فراهم آورده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

بازارچه های مرزی و مناطق

ویژه اقتصادی در مرز ایران

و افغانستان

یکی از دغدغه های مهم و همیشگی بشر در طول تاریخ تأمین امنیت به ویژه امنیت مرزهای سرزمین بوده است. برقراری امنیت امروزه یک پدیده مجرد نیست که بتوان آن را با تکیه بر قدرت نظامی تأمین کرد بلکه متأثر از عوامل سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی است. در این چارچوب برقراری امنیت در مرزها مستلزم طراحی و تدوین برنامه ها و سیاستهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی میباشد. راهکار اقتصادی و توجه به معیشت و بهبود وضعیت اقتصادی مرزنشینان از جمله این راهکارها است که مصداق بارز آن ایجاد و فعالیت بازارچه های مرزی در این مناطق میباشد. فعالیت و رونق این بازارچه ها موجب روی آوردن مردم به فعالیتهای سالم اقتصادی و دور شدن از مشاغل کاذب و غیرقانونی همچون قاچاق کالا و مواد مخدر میشود. از طرفی، فعالیت این بازارچه ها زمینه بیش از پیش ارتباطات دوسویه مرز را فراهم میکند تا همکاری های بین المللی هم به نحوی شکل گیرد با فعالیت بازارچه مرزی از میزان قاچاق سوخت، کالا و قاچاق مواد مخدر به نحو چشمگیری کاسته شده است. از سویی، فعالیت این بازارچه منجر به تحکیم روابط سیاسی-اقتصادی-امنیتی استان خراسان و ولایات همجوار افغانستان و در نهایت منجر به بهبود توسعه و امنیت در مناطق مرزی هر دو کشور میشود.

روابط اقتصادی ایران و افغانستان از طریق دروازه دوغارون، مرز دوغارون مهم ترین دروازه اقتصادی ایران با افغانستان است که رونق و پویایی بازارچه مرزی دوغارون روابط اقتصادی این ۲ کشور را افزایش خواهد داد.

با ایجاد تحول در حوزه اقتصادی بازارچه‌های مرزی سراسر کشور که در سایه آن مرزنشینان بتوانند به خواسته های خود نسبت به تامین معیشت داشته باشند. مهاجرت معکوس به روستاها و رونق مناطق شهری و روستاهای نوار مرز را به همراه دارد.

استان خراسان رضوی در مسیر تجارت خارجی با کشورهای آسیای میانه قرار گرفته است و افغانستان نخستین هدف صادراتی و تجاری خراسان رضوی به شمار می رود، این استان دارای پنج گمرک در دوغارون، لطف آباد، باجگیران، سرخس و مشهد و ۲ بازارچه مرزی باجگیران و دوغارون است که مراودات داخلی و خارجی استان با کشورهای دیگر از این گمرک و بازارچه های مرزی انجام می گیرد.

روابط اقتصادی ایران و افغانستان از طریق دروازه دوغارون، مرز دوغارون مهم ترین دروازه اقتصادی ایران با افغانستان است که رونق و پویایی بازارچه مرزی دوغارون روابط اقتصادی این ۲ کشور را افزایش خواهد داد.

با ایجاد تحول در حوزه اقتصادی بازارچه‌های مرزی سراسر کشور که در سایه آن مرزنشینان بتوانند به خواسته های خود نسبت به تامین معیشت داشته باشند. مهاجرت معکوس به روستاها و رونق مناطق شهری و روستاهای نوار مرز را به همراه دارد.

استان خراسان رضوی در مسیر تجارت خارجی با کشورهای آسیای میانه قرار گرفته است و افغانستان نخستین هدف صادراتی و تجاری خراسان رضوی به شمار می رود، این استان دارای پنج گمرک در دوغارون، لطف آباد، باجگیران، سرخس و مشهد و ۲ بازارچه مرزی باجگیران و دوغارون است که مراودات داخلی و خارجی استان با کشورهای دیگر از این گمرک و بازارچه های مرزی انجام می گیرد.

با فعال شدن استان‌های مرزی ایران و افغانستان در تجارت میان دو کشور، گام مهمی برای رسیدن به هدف گذاری ۱۰ میلیارد دلاری تجارت میان دو کشور برداشته خواهد شد، علاوه براین، تجارت دو کشور و روند صادرات مشترک تسهیل خواهد شود.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

سرمایه گذاری خدمات فنی و مهندسی ایران در افغانستان

علاوه بر صادرات کالا، انتقال تکنولوژی و خدمات فنی و مهندسی به این کشور و افزایش تولید محصولات در خاک افغانستان از برنامه های مهم سرمایه گذاری برای کشور ایران است

در حوزه معادن افغانستان، زمینه صدور خدمات فنی و مهندسی ایران فراهم است؛ به ویژه که این کشور معادن غنی زیادی خصوصاً در استان های همجوار با ایران و نزدیک معادن سنگان کشورمان دارد؛ لذا زمینه همکاری با این همسایه شرقی مان در زمینه انتقال استخراج معادن سنگ آهن فراهم است.

پس از حضور طالبان در افغانستان موجب شده که ریسک سرمایه گذاران برای فعالان اقتصادی افزایش پیدا کند و ایران نتواند از ظرفیت های موجود استفاده حداکثری کند.

در افغانستان در بخش نیروگاهی، خطوط انتقال برق و گاز کشور ایران حضور داشته است و افغانستان تمایل دارد که خط لوله تاپی از ترکمنستان به افغانستان عبور کند و به هندوستان برسد و تمایل دارند که شرکت های ایرانی در این پروژه حضور داشته باشند همچنین این کشور به شدت به شرکت های راه سازی نیاز دارند و درخواست همکاری دارند.

اتحاد بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

صادرات دارو و بهداشت به افغانستان

صادرات دارو به افغانستان

تجارت اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی و گردشگری سلامت نقش مهمی در صنعت مراقبت‌های بهداشتی جهانی ایفا می‌کند. تجارت دارو دسترسی به طیف وسیعی از داروها و درمان‌ها را در سراسر جهان تضمین کرده و در کنار اینکه به کشورها اجازه می‌دهد داروهای ضروری را وارد و از در دسترس بودن آن برای جامعه خود اطمینان حاصل کنند، نوآوری و همکاری تحقیقاتی را بین کشورها و شرکت‌های دارویی مختلف تقویت می‌کند. تجارت تجهیزات پزشکی نیز با ارائه دستگاه‌ها و فناوری‌های پیشرفته برای تشخیص، درمان و مراقبت از بیمار، زیرساخت‌های مراقبت‌های بهداشتی را افزایش می‌دهد و دسترسی به تجهیزات پزشکی باکیفیت و خدمات مراقبت‌های بهداشتی را بهبود می‌بخشد و به توسعه کلی سیستم‌های مراقبت‌های بهداشتی کمک می‌کند

توسعه تجارت اقلام دارویی، تجهیزات پزشکی و ارائه خدمات در زمینه گردشگری سلامت به کشورهای همسایه از جمله افغانستان از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. صنعت داروسازی به خوبی تثبیت شده ایران و تخصص کشور در ساخت و تامین تجهیزات پزشکی می‌تواند دسترسی به داروهای ضروری، رفع نیازهای بهداشت عمومی و ارائه داروهای حیاتی و مورد نیاز افغانستان را تضمین کند. علاوه بر این، امکانات پیشرفته مراقبت‌های بهداشتی و فاصله جغرافیایی ایران، می‌تواند آن را به مقصدی جذاب برای گردشگری سلامت تبدیل کرده و به بیماران افغان امکان دسترسی به درمان‌های پزشکی تخصصی را بدهد.

واردات اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی افغانستان در سال ۲۰۲۲ حدود ۳۶۷ میلیون دلار بوده است که حدود ۷۰ درصد آن را دو کد تعرفه واکسن‌های پزشکی انسانی و داروهایی متشکل از محصولات مخلوط یا غیرمخلوط برای اهداف درمانی یا پیشگیری تشکیل می‌دهد. ۱۰ کالای عمده وارداتی در حوزه اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی در سال، ۲۰۲۲ حدود ۹۴ درصد از کل ارزش واردات این اقلام را تشکیل می‌دهند که نشان‌دهنده تنوع پایین اقلام وارداتی این کشور در این حوزه است. عمده کالاهای صادراتی ایران به افغانستان در حوزه اقلام دارویی و تجهیزات پزشکی در سال ۱۴۰۱ را اقلامی تشکیل می‌دهند که جزو کالاهای وارداتی بااهمیت موردنیاز این کشور محسوب نمی‌شوند. ایران تنها در دو کد تعرفه داروهای حاوی آنتی‌بیوتیک در دوزهای اندازه‌گیری شده و داروهای حاوی پروویتامین‌ها، ویتامین‌ها از جمله کنسانتره طبیعی و مشتقات آن توانسته به ترتیب سهم حدود ۵/۶ درصد و ۲/۱۰ درصد از بازار وارداتی افغانستان را به خود اختصاص بدهد.

افغانستان بیشترین واردات دارو متعلق به واکسن‌های پزشکی انسانی، داروهایی متشکل از محصولات مخلوط یا غیرمخلوط برای اهداف درمانی یا پیشگیری، داروهای حاوی هورمون‌ها یا استروئیدها که به‌عنوان هورمون استفاده می‌شوند و داروهای حاوی آنتی‌بیوتیک است که به‌همراه ۶ کد دیگر ارزشی بالغ بر ۳۶۷ میلیون دلار دارد. کل صادرات ایران به این کشور تنها بالغ بر ۷ میلیون دلار است که کمتر از یک درصد از کل صادرات دارویی ۴/۱۰۶ میلیون دلاری کشور را تشکیل می‌دهد.

شهرک صنعتی مشترک ایران و افغانستان

با توجه به این که افغانستان نیروی کار مناسب و ایران انرژی برق و گاز با قیمت مناسب دارد و شرایط اقتصادی و هر دو کشور میتواند سبب انقلاب صنعتی در منطقه شود. اگرچه بازار افغانستان برای محصولات ایران کوچک است اما به خاطر راههای ترانزیتی به کشورهای دیگر از جمله ازبکستان و تاجیکستان، صادرات از طریق افغانستان برای ایران مقرون به صرفه خواهد بود. لذا تأسیس شهرک صنعتی مشترک افغانستان و ایران موضوع مهمی است که نیازمند پیگیری های دوجانبه است.

اتاق ایران آنلاین (۱۴۰۲)

اتحادیه بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

پروژه‌های عمرانی و بازسازی در افغانستان

گزارش

- صادرات تیرآهن‌های بال پهن به همسایه شرقی ایران، این محصولات به صورت پیچ و مهره‌ای و مدولار در صنعت ساختمان استفاده می‌شود و افغانستان کشور زلزله خیزی است و از آنجایی که تیرآهن‌های بال پهن ایرانی می‌توانند زلزله‌های ۸ تا ۱۲ ریشتر را تحمل کنند، کمک خوبی به توسعه ایمنی ساخت‌وساز این کشور خواهد بود.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

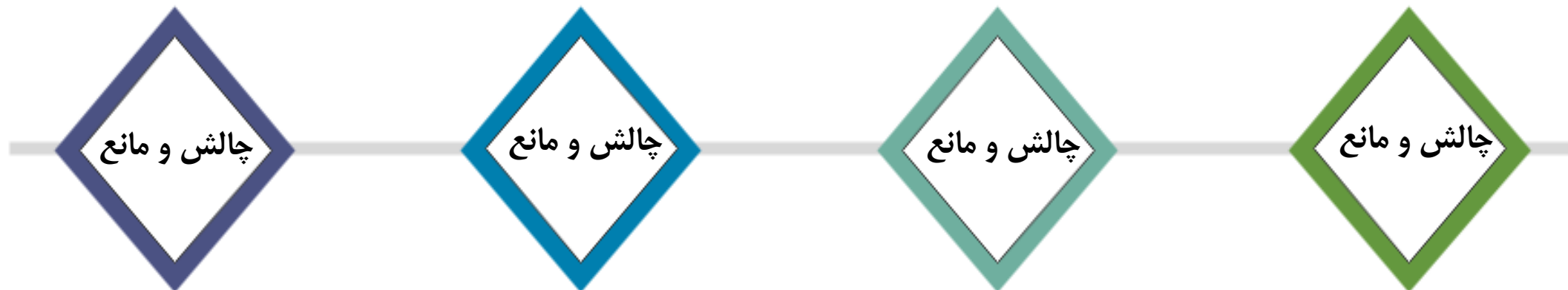
عمده‌ترین چالش‌ها و موانع پیش روی توسعه روابط با افغانستان

عمده ترین چالش ها و موانع فراروی گسترش مراودات تجاری بین ایران و افغانستان

✓ **امنیت:** از آنجایی که همیشه سرمایه گذاری نسبت به امنیت واکنش شدید نشان می دهد، نبود امنیت کافی در افغانستان مانع بزرگی پیش روی گسترش مراودات تجاری محسوب می شود.

✓ **مشکلات گمرکی، حقوقی و قضایی:** براساس مطالعات موجود حجم صادرات افغانستان به خاطر دست و پاگیر بودن قوانین گمرکی ایران بسیار پایین است .

✓ **عدم توازن در تراز تجاری میان ایران و افغانستان؛**

✓ **غلبه موضوعات سیاسی و امنیتی بر مسائل اقتصادی در روابط دو کشور؛**

✓ **نگاه کوتاه مدت بازرگانان ایرانی در صادرات به افغانستان؛**

✓ **ضعف جدی زیرساخت ها در مرزهای مشترک؛**

✓ **بی ثباتی در سیاست گذاری های تجاری؛**

✓ **بروکراسی های سنگین به خصوص در بحث مسائل ترانزیتی؛**

✓ **نقاط ضعف طرف افغان در حوزه ضمانت و بیمه صادرات؛**

✓ **صادرات کالای کم کیفیت به افغانستان و آسیب زدن به برند ایران**

✓ **مشکلات همکاری های بانکی بین دو کشور**

بانک مرکزی افغانستان و تامین نقدینگی

بانک مرکزی افغانستان (بانک) اکثریت ابزارهای خود را برای تأثیرگذاری بر رویدادهای اقتصادی از دست داده است. از طرفی این بانک به دلیل ناتوانی در چاپ پول و مسدود شدن دارایی های خود در خارج از کشور، قادر به تامین نقدینگی کافی برای بانک های کشور نبوده است. با این حال، کنترول رسماًیه بانک مرکزی و وضع محدودیت ها بر برداشت های پولی از فروپاشی کامل سیستم بانکی جلوگیری کرده است. تورم کلی پس از اگست ۲۰۲۱ به میزان قابل توجهی افزایش یافت که تا حد زیادی پیامد کاهش نرخ ارز و سپس افزایش قیمت های جهانی مواد غذایی و سوخت به دلیل جنگ در اوکراین بود.

سیستم بانکی به دلیل کاهش کمک های خارجی، ناتوانی بانک مرکزی در تامین نقدینگی، برداشت های سنگین از سپرده های نقدی و نگرانی در مورد مبارزه با پولشویی و مبارزه با تامین مالی تروریسم (AML/

CFT) دچار بحران نقدینگی شدید شد. انتقال و حواله جات بانکی سخت تر و قیمت تر شد که نه تنها فعالیتهای سکتور خصوصی بلکه فعالیتهای حامیوی برشدوستانه را نیز مختل کرد. سکتور تأمین مالی اقتصاد کوچک که قبلاً به کمک های مالی متویل کننده وابسته بود، بین اگست ۲۰۲۱ تا پایان سال 2022 حدوداً به نصف کاهش یافت و به دورنمای تشبث های کوچک و قر مستضعف آسیب رساند.

ناتوانی مالی در سرمایه گذاری

یکی از عوامل کلیدی برای آینده اقتصادی افغانستان نقش سکتور خصوصی خواهد بود. صرفه جویی در بودجه های انکشافی که اختلال طولانی مدت خواهد بود، توانایی بخش دولتی را برای انجام پروژه های زیربنایی محدود خواهد کرد. بدون سرمایه گذاری در زیرساخت ها، از جمله برای توسعه تجارت ترانزیتی و معدن (بخشی امیدوارکننده)، توسعه سکتور خصوصی ضعیف خواهد بود. نقش محدود شده سیستم بانکی در تامین نیازمندی های وجوه مالی نیز مانع انکشاف سکتور خصوصی خواهد شد.

ضعف زیرساختهای موجود

- ❖ ضعف شدید زیرساختهای مورد نیاز (به ویژه جاده ای، ریلی و تامین انرژی/برق) و چالشهای پیش روی تکمیل پروژه ها (توان فنی و اجرایی پایین نیروی انسانی افغان و ...)
- ❖ نبود امکانات رفاهی در دو طرف مرز برای رانندگان کامیون های صادراتی و ترانزیتی و ناسامانی در محوطه سازی گمرک و کمبود ظرفیت پارکینگ دوغارون علاوه بر آن مجهز نبودن به باسکول و برخی دیگر امکانات از جمله چالش های همکاری بین دو کشور است.

وجود ناامنی‌های گسترده

- ریسک‌های ناشی از بی‌ثباتی فضای سیاسی کلان افغانستان (تشدید بی‌ثباتی با روی کار آمدن مجدد طالبان در سال ۱۴۰۰) و در نتیجه افزایش ریسک سیاسی برای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی
- ریسک‌های مرتبط با ملاحظات امنیتی (وجود گروه‌های شورشی و خودمختار مختلف در افغانستان و همچنین قبیله‌ای و عشیره‌ای بودن ساختار اجتماعی اداره افغانستان) (ریسک تغییرات نرخ ارز) به ویژه ناشی از تغییرات ارزش پول ملی ایران و افغانستان
- جامعه جنگ‌زده افغانستان بعد از بیش از دو دهه جنگ و خشونت، هنوز درگیر ناامنی و بی‌ثباتی است. وجود شکاف‌های عدیده اجتماعی همچون شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی، پتانسیل خشونت را در این کشور بالا برده است. رقابت میان پشتوزبانها و فارسی‌زبانها، رقابت بین شیعه و سنی، رقابت میان پشتونها، تاجیکها، هزاره‌ها، ازبکها و دهها گروه قومی دیگر هنوز بر مناسبات اجتماعی و سیاسی افغانستان حاکم است و بستر لازم را برای کشمکش‌های احتمالی فراهم مینماید (داودی، ۱۳۹۳).

مشکلات گمرکی، حقوقی و قضائی

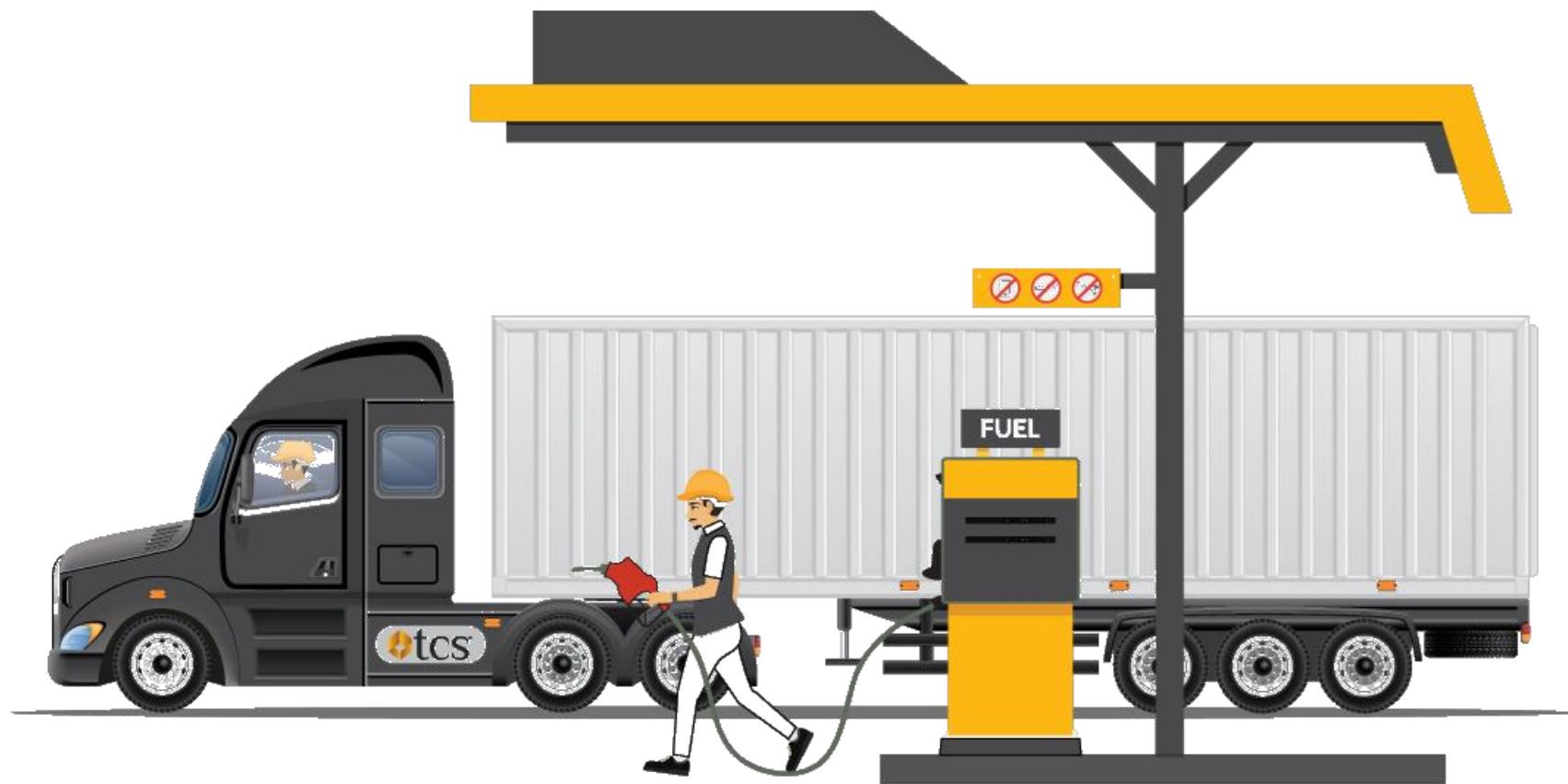
- چالشهای مربوط به سهولت محیط کسب و کار و سرمایه گذاری در افغانستان به ویژه در حوزه قوانین موثر بر پروژه های سرمایه گذاری، حقوق مالکیت، سازوکار مورد وثوق در دریافت خسارتهای احتمالی وجود دارد.
- قوانین گمرکی افغانستان باید به صورت مشخص در اختیار تجار ایرانی قرار بگیرد، همچنین ممنوعیت های واردات افغانستان اعلام شود و استانداردهای مورد نظر برای واردات محصولات ایرانی به طور شفاف اعلام شود تا تجار ما در مرزها دچار مشکل نشوند.
- حقوق و عوارض گمرکی برای سرمایه گذاران ایرانی در افغانستان به صفر برسد. تولیدات مشترک افغانستان و ایران باید فرصت صادرات به کشورهای ثالث داشته باشد. همچنین باید در حوزه استانداردهای کالایی به مؤلفه های مشترک برسیم.
- با حل مشکلات ترانزیتی میان ایران و افغانستان، دسترسی ایران به ازبکستان و تاجیکستان از طریق افغانستان می تواند خوبی برای این کشور داشته باشد و هزینه های حمل برای طرف های ایرانی را هم به صرفه تر خواهد کرد.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عدم تامین سوخت برای کامیون‌ها

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

صندوق اعتبار سنجی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

حفظ سهم بازار ایران در افغانستان بین رقبا

منابع

- اسماعیلی؛ علی (۱۴۰۰). "روابط ایران و افغانستان (با تأکید بر مراودات تجاری)". امنیت اقتصادی، ۹(۹).
- کریمی؛ سیدسلیمان، مهکویی؛ حجت، عباسی؛ علیرضا و امیر گندمکار. "تاثیر رودخانه مرزی هریرود بر روابط هیدروپلوتیک ایران و افغانستان". فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳۹۹.
- موسوی؛ محمدرضا و قنبری؛ سمیه (۱۴۰۰). "قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در افغانستان". دوفصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، ۱۰(۲).
- عظیمی، محمد عظیم، (۱۳۹۱)، مدخلی بر جغرافیای سیاسی افغانستان، کابل: انتشارات سعید.
- داودی، علی اصغر (۱۳۹۳). "دیپلماسی علم و فن آوری ایران در افغانستان: فرصتها و چالشها". فصلنامه پژوهشهای راهبردی سیاست، ۳(۱۱).
- کاشیان؛ عبدالمحمد (۱۳۹۸). "دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در شرایط تحریم: برون‌نگری در اقتصاد مقاومتی". فصلنامه آفاق امنیت، ۱۲(۴۳).
- شیخ غفوری؛ هادی، بیری گنبد؛ سکینه و دهشیار؛ حسین (۱۳۹۹). "تبیین چگونگی غیرامنیتی سازی روابط ایران و افغانستان". فصلنامه مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۲(۴).
- استانداری خراسان رضوی (۱۳۹۹). "فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی".
- مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، (۱۴۰۱). "راهکارها و راهبردهای توسعه روابط اقتصادی ایران و افغانستان".
- روزنامه دنیای اقتصاد، (۱۴۰۲). "سهم کمتر از یک‌درصدی ایران از بازار دارو و تجهیزات پزشکی افغانستان". ۲۳ آبا ۱۴۰۲، شماره خبر ۴۰۴۶۹۲.

